1938
4-9

'KIL ÇER ÇYZININ PROLETARLARЬ, BIRIGINDER!

PROPAGANDA ÇANA YGJT

4-9

YIEL 1938

QK(B)P OKTAЬQ KOMITETJNJN PARTIJA BASPASЬ
ALMA-ATA QALASЬ

Bykjl çer çyzjnjn proletarlarы, ьjrjgjnder!

PROPAGANDA

ÇANA

YGJT

QAZAQSTAN K(B)P ORTALЬQ KOMITETJNJN ÇURNALЬ

AIЬNA 1 RET CЬQJADЬ

Redaksianьn adresj: Alma-Ata, Ykmet yij, QK(B)P Ortalьq Komitetj, bөlme № 10. Telefon № 33—61

№ 4 YIEL 1938

Qazaq SSR Ulь Soveti sajlavьnьn nətijçesi tuvralь

Qazaq SSR Ulь Sovetin sajlav çөnindegi Ortalьq Sajlav Komijssijasьnьn qabarlandьruvь

Qazaq SSR-nda Qazaq SSR Ulь Sovetin sajlav çөnindegi 300 sajlav өkrigi bar.

Yjennin 25 tyngi saqat 12 de barlьq өkrikterden berilgen davьstardь eseptev çumьsь ajaqtaldь.

Өkriktik sajlav Komijssijalarьnьn məlimetteri bojьnca kommuvnijster men partijada çoqtardьn stalindik blogь usьnqan 300 kandijdattardьn bəri de depuvtatlьqqa sajlanqandьqь tirkeldi.

Qazaq SSR Ulь Sovetinin sajlavьnda davьs beryvge pravasь bar 2.987.846 sajlavcьlardan davьs beryvge 2.963.033 sajlavcьlar qatьstь, bul, davьs beryvge pravasь bar azamattardьn çalpь sanьnьn 99 2 protsenti.

Qazaq SSR Ulь Sovetin sajlav çөnindegi barlьq sajlav өkrikterinde kommuvnijster men partijada çoqtardьn stalindik blogь usьnqan kandijdattarqa 2.948.868 adam davьs berdi, bul, davьs beryvge qatьnasqandardьn 99,5 protsenti.

Alma-ata qalasьndaqь № 6 Stalin sajlav өkriginen Qazaq SSR Ulь Sovetinin depuvtattьqьna çalpь qalqtьq kandijdat qalqtardьn ulь kөsemi I. V. STALIN çoldas sajlandь.

Qaraqandь qalasьndaqь № 222 Qaraqandь sajlav өkriginen ulь Stalinnin en çaqьn serigi, sovet ykmetinin bascьsь V. M. MOLOTOV çoldas sajlandь.

Alma-ata qalasьndaqь №5 Kaganovijc sajlav өkriginen avьr өndiris kəsibinin çana temir çol transportьnьn stalincil narkomь, BK(b)P—nьn Ortalьq Komijtetinin sekretarь L. M. KAGANOVIJC çoldas sajlandь.

Semej qalasьnьn № 251 Eçov sajlav өkriginen ulь Stalinnin en ç qsь cəkirti, sovet razvedkasьnьn bascьsь N. I. EÇOV çoldas sajlandь.

Qazaq SSR Ulь Sovetin sajlav çөnindegi Ortalьq sajlav Komijssijasь.

187310-38

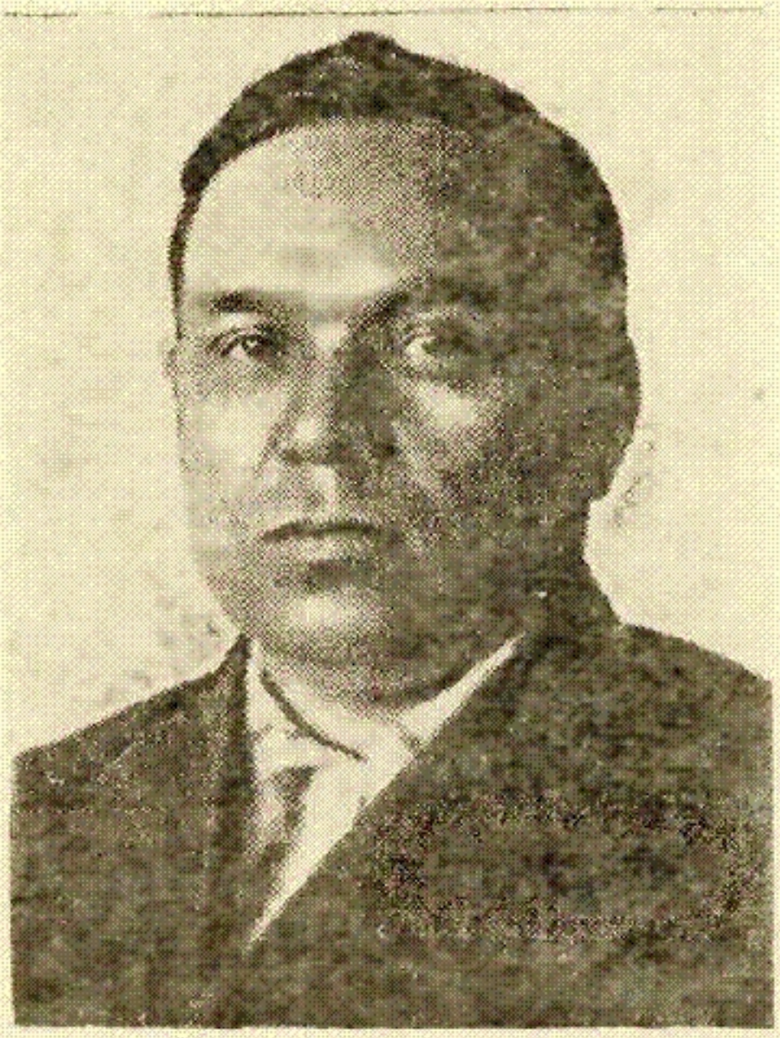
QK(в)P Ortalьq Komitetjnjn çўmьsь turalь QK(в)P II siezjne otcottь вaiandama

QK(в)P Ortalьq Komitetjnjn sekretarь N.A. Skvortsov çoldastьn 1938 ç. yieldjn 4 degj вaiandamasь

KAPITALISTJK AGENTURANЬN KYLTALQAN ETJLUJ ÇANA SOVET MEMLEKETJNJN ONAN SAIЬN NЬOJAIUЬ

Çoldastar!

QK(в)P nьn bjrjncj siezjnen вergj өtken, esep вerjljp otьrqan dəujr вjzdjn partia jўmьnьn tarixьnda, SSSR dьn qalqaraльq çana jckj өmjrjnde asa maŋьzdь dəujr вoldь.

Kapitalistjk qorcau Sovetter Soiuzьnьn qalqaralьq axuaльn вelgjleitjn negjzgj faktor вoldь çana negjzgj faktor вoльp otьr. Kapitalistjk elderde өtken çьldьn jcjndegj өzgeceljk—qўraldanu qarqьnьnьn kyceitjle tysuj, agressiacьl facistjk memleketterdjn dynie çyzjn qaita вəljsu ycjn soqьsqa çantalasьp əzjrlenuj вoldь. Jckj krizistjn kyceigendjgjnen, вўqaranьn narazьlьqь өskendjgjnen, revolutsiacьl krizistjn ўlqaiqandьqьnan facistjk memleketter өzjnjn qўrьp вjtetjn srogьn avanturalar arqьlь keijnge qaldьruqa tьrьsadь.

Germania, Italia, Çaponia kəzjrdjn өzjnde aq respublikacьl Ispaniaqa çana Qьtaiqa qarsь qantөgjs qьrqьn soqьs çyrgjzjp çatьr, olar вўl elderdj өzderjnjn kolonialarьna ainaldьrmaqcь вolьp, al ol elderdjn вostandьq syigjc qalqtarьn qўl etpek вolьp otьr.

Facist soqьs өrtjn tўtatucьlar SSSR qa qarsь „ylken soqьs“ acuqa alasўrьp əzjrlenude.

Bjzdjn elde qana sotsialistjk өndjrjs kəsjвj, aul caruacьlьqь men mədeniet gyldenude, вjzdjn elde qana qalqtьn qalьn вўqarasьnьn əl-auqat kyij çьldan-çьlqa yzdjksjz artuda. SSSR çer çyzjndegj eң quattь memleket, вeiвjtcjljktjn вerjk qamalь вolьp aldь. Sovetter Soiuzь kapitalistjk elderdjn вarlьq ezjlgenderjne facistjk aluandьqtьn, qaratynektjn вўqauьnan azat вoluqa, вjzdjn Otanьmьzdaqь eңвekcjlerdjn tўrmьsьndai quanьcь, erkjn tўrmьsqa çetuge çarьq çўldьzdaj çol sjltep otьr.

Mjne, sondьqtan, qaratynek qaraŋqьlьqqa, nadandьqqa syireitjn

вагьр тйгqan reaksionerler—facistjk agressorlar çйmьscьlar men caruajardьn cljn-Sovettjk Sotsialistjk Respublikalar Soiuzьn өzjnjn вastь çauь dep вjledj, mjne sondьqtan olar вarlьq eqвekcjlerdjn otanьna qarsь qйraldь çaqa cавuьl йlьmdastьrmaqcь boladь.

Bjraq, olar azamat soqьsьnьn dəujrjnde qandai soqqь çegen bolsa, вйl çolь da sondai soqqь çeidj, al, ol çьldarь вjzdjn eljmjz вйdan əlde qaida əlsjz edj, kəzjrgjdei quattь otan qorqau өndjrjs kəsjвj çoq edj, el sьrtqь çana jckj kontrrevolutsiaqa qarsь kyreste əlsjrep, kyizelgen edj, вйl çйrttьn вərjne məljm.

„Ecвjr "kezdej soq nərse" çana вjzdjn sьrtqь çaulardьn ecвjr fokustarь вjzge qamsьzda kiljgjp qalmauь ycjn, soqьs cавuьlьnьn qaurь вar tйrqanda, вjzdjn вarlьq qalqьmьzdь mобilizatsia əzjrljgjnde йstauьmьz kerek", dep yiretjp otьr вjzdj, Stalin çoldas. Qandai ucəskede çimьs jstep çyrse de, ərвjr kommunistjn, Otanьmьzdьn ərвjr adal azamatьnьn qasiettj вorьcь, mjndetj—eljmjzdj sotsializmnjn çau вettei almaitьn mьzqьmas вerjk qamalьna ainaldьru ycjn вjzdjn Qьzьl Armia men Qьzьl flottьn nьqaiuьna вarьnca kөmektesuge qolьnan kelgenjnjn вarlьqьn jsteu вolьp tавьladь.

Kapitalistjk elder, Sovetter Soiuzьna qarsь soqьsqa əzjrlengende вjzge qarsь kyreste вarlьq kontrrevolutsiacьl, sovetke qarsь elementterdj paidalanadь, diversia, terror, predateldjk arqьlь вjzdjn tьilьmьzdь əlsjretpekcj вolьp, вjzdjn eljmjzge facistjk əskerlerdjn вasьp kjrujne çol acpaqcь вolьp, kapitalistjk elder en aldьmen trotskicjl-вuxarincjl, йltcьl-facist вandittardь paidalanadь.

Trotskicjl-вuxarincjl çana йltcьlfacist вandalar çapon-german imperializmjnjn SSSR qa cавuьl çasaqan kezde syienjcjmjz вoladь dep cesepteitjn „вesjncj kolonnasь" вolьp otьr. Qazaqьstanda „вesjncj kolonnanьn" вйl rөljn Gestaponьn çana çapon soqьs qйmarlarьnьn kəzjr əckerelengen cpiondarь—Mirzoian, Isaev,Qйlьmbetov, taqь вasqalarь вastaqan trotskicjl-вuxarincjl, йltcьl-facist azqьndar atqaruqa tьrьstь, olar өzderjnjn facistjk qoçaiьndarьnьn nйsqauь вoiьnca Qazaqьstandь SSSR dan вөljp əketudjn, onь çapon imperialisterjnjn koloniasьna ainaldьrudьn predateldjk plandarьn çasadь.

Facistjk razvedkalardьn sймьrai çaldamalьlarь өzderjnjn zйlьmdьq aram oilarьn çyzege asьra almadь çana ec uaqьtta da çyzege asьra almaq emes.

Өtken çьldьn tamaca qorьtьndьsьçapon-german cpiondarьnьn, diversanttarьnьn, ziankesterjnjn, terrorcьldarьnьn osь вandasьnьn вarlьqь əckerelenjp, kyl-talqan etjldj. Вйl jske stalincjl qalq komissarь Nikolai Ivanovic EÇOV вastaqan danqtь cekisterjmjz kөp enвek sjnjrdj. Facizmnjn trotskicjl-вuxarincjl çana kontrrevolutsiacьl-йltcьl agenturasьnьn kyl-talqan etjluj facistjk soqьs өrtjn tйtatucьlardьn mьqtap çenjlgendjgj вoladь.

Өtken dəujrdjn вykjl çer çyzjljk tarixi manьzь вar taqь вjr qorьtьndьsь—SSSR Йlь Sovetjnjn çana QSSR Йlь Sovetjnjn sailaularь. Otanьmzdьn вykjl 170 million qalqь, kommunister men partiada çoqtardьn вlogь йsьnqan kandidattarqa daus вerjp, өzjnjn mөrəldьq-saiasi вjrljgjn, kommunistjk partianьn, йlь Stalinnjn tənjregjne toptalqandьqьn taqь da kөrsetjp өttj. (Du qolcapalaqtau).

Esep вerjp otьrqan kezdjn jcjnde, qalq çaularьnьn qarsьlьq əreketjne qaramastan, Lenin—Stalin partiasьnьn jsjne aqьrьna deijn вerjlgen çana kadrlardьn çoqarьlatьlqanьn da manьzь asa zor faktj retjnde atap өtujmjz qaçet. QK(в)P partia йlьmdarьnьn mjndetj—вйl kadrlarqa mьqtap kөmektesu, olardьn өsujne çana partialьq,sovettjk, caruacьlьq qйrьlьsьnьn вarlьq ucəskelerjnde вascьlьq çймьsьn oidaqьdai çyrgjzulerjne tijstj çaqdai çasau вoladь.

Çau вandьlardьn kyl-talqan etjluj, ziankestjktjn zardaвьn çoiu

çөnjnde çймьs çyrgjzjluj, SSSR Йlь Sovetjnjң çana QSSR Йlь Sovetjnjң sailauьmen вailanьstь eң-вekcjler вйqarasьnьң saiasi вelsendjljgjnjң өsuj Respuвlikamьzdьң sotsialistjk caruacьlьqьn вйгьnqьdan da өrkendetjp, gyldendjruge çaqdai tuqьzdь.

RESPUBLIKAMЬZDЬN QALQ CARUACЬLЬQЬNЬN ӨSUJ

Respuвlikamьzdьң qalq caruacьlьqь, trotskicjl-вuxarincjl çana йltcьl-facist elementterdjң вөget çasauqa, onь өrkendetpeuge вarьnca tьrьsqanьna qaramastan, ьlqi alqa вasьp, өsjp çana өrkendei tysjp otьr. Egerde, ziankestjk jster вolmaqan вolsa, onda sөz çoq, qalq caruacьlьqь вйdan da artьq өsken вolar edj.

Qazaqьstannьң qalq caruacьlьqь өskenjnjң вelgjsj вiudçet вoladь, вйl 1937 çьlь 972,5 million som вolsa, 1938 çьlь 1.300 million somqa deijn өstj.

Qalq caruacьlьqьnьң ьlqi alqa вasuь negjzjnde çймьscь taвь men kolxozcь caruanьң әl-auqat kyıj, çana mәdeniet çaqdaiь вarqan saiьn oңdala tysude.

Partia йiьmьnьң taiau uaqьttьqь asa manьzdь mjndetj—qaſq caruacьlьqьnьң вarlьq taraularьnda da ziankestjktjң zardaвьn tez çoiu, respuвlikamьzdьң өndjrjs kәsjвjnen, aul caruacьlьqьnan çana transportьnan вarlьq çau çana ziankes elementterdj qйrtu kyresjn вatьl çyrgjzu вoladь. Вйl вjzdjң sotsialistjk qйrьlьsьmьzdьn çaңa taвьstarqa çetujne çol acadь.

	1932 ç.	1935 ç.	1936 ç.	1937 ç.
Өndjrjs kәsjвj	39,5	46,1	53,2	56,8
Aul caruacьlьqь	60,5	53,9	46,8	43,2

Вjzdjң өndjrjs kәsjвjmjzdjң вjr өzgece вelgjsj — Soiuzdьq өndjrjs kәsjpterjnjң вjrsьpьra taraularьnda onьң alatьn ornь zor.

Mьsalь, вjzdjң respuвlikamьzdьң qorqasьn zavodtarь SSSR da өndjrjletjn вarlьq qorqasьnnьң 75 protsenten artьqьn вerjp otьr.

Mьs өndjrjs kәsjвjnjң cikj zat zapastarьnьң 60 protsentj вjzdjң Qazaqьstanda.

Kөmjr өndjru çөnjnde Qazaqьstan Soiuzda Donвas pen Kuzвastan keijn ycjncj orьndь alьp otьr.

Mйnai çөnjnde вjz Sovetter Soiuzьnda ekjncj orьnqa mьqtap ornьqudamьz.

Osь aitьlqandardan, Qazaqьstan вolcevikterj soiuzdьq өndjrjs kәsjвjnjң asa maңьzdь taraularьnьң edәujr вөljmjne çauapть ekenj aiqьn kөrjnedj. Qarsaqpaidьn, Çezqazqannьn, Riddердjң, Cjmkenttjң, Accьsaidьң, Belousovkanьң, Zrәnnjң, Qaraqandьnьң taqь вasqa da kәsjp orьndarьnьң çймьsьn çaqsartu arqьlь вjz Soiuzьmьzdьң вykjl qalq caruacьlьqьnьң өrkendeujn, onьn вer çaqьnda eljmjzdjң otan qorqau kycjnjң nьqaiuьn вelgjlj mөlcerde qamtamasьz etemjz.

Qazaq SSR Өndjrjs kәsjp orьndarьnьң çalpь produksia çөnjndegj planьnьң orьndaluь narkomattar вoiьnca alьp qaraqanda tөmendegjdei:

	1937 çьl planьnьң orьndalu %	1938 çьldьң вjrjnci kvartalь planьnьң orьndalu %
Aur өndjrjs kәsjвj . . .	86,5	9?,8
Çenjl өndjrjs kәsjвj . .	110,4	107,1
Tamaq өndjrjs kәsjвj qalq komissarjatь	93,2	105,2

ӨNDJRJS KӘSJBJ

Вjzdjң respuвlikamьz industrialdь-agrarlь respuвlika вolьp sanaladь. Aul caruacьlьqь men өndjrjs kәsjвjnin çalpь produksiasьna qaraqanda вjzdjң osьlai dep ataluqa pravamьz вar. Вйl tөmengj taвlitsadan aiqьn kөrjnedj:

Өndjrjs kәsjвj men aul caruacьlьqьnьң çalpь produksiasьnьң alatьn ornь.

	1937 çıl p'anьnьq orьndalu %	193⁸ çıldьq birinci kvartalь planьnьq orьndalu %
Çergjljktj ondjrjs kosjbj qalq komissariatь . . .	96,6	96,0
Aqac ondjrjs kəsjbj qalq komissariatь	73,0	—
Daiьndau qalq komissariatь	101,0	—

Bйl təblitsalar bjzdjq ondjrjs kəsjpterjmjzdjq 1937 çıl ylken alqa basqanьn kərsetedj. Sonьmen qatar bйl təblitsa bjrsьpra taraular men narkomattar çйmьstь nacar jstep, plandarьn orьndamaqanьn kərsetedj. Bйqan aldьmen aqac ondjrjs kəsjbj Qalq Komissariatьn, Çergjljktj ondjrjs kəsjbj Qalq Komissariatьn, Tamaq ondjrjs kəsjbj Qalq Komissariatьn qosuqa boladь.

Soiuzdьq maqьzь bar kəsjp orьndarьnda 1938 çıldьq bjrjncj kvartalьnda plannьq orьndaluь, mьna siaqtь:

Kəsjp orьndarьnьq attarь	1 kvartal planьnьq orьndalu %
1. Otьn gruppasь	
Qaraqandь ugoi	102,0
Lengerugol	87,0
Embaneft	97,5
Aqtөbe neft	74,6
2. Tystj metal ondjrjs kəsjpterj (altьndь qospaqanda)	96,5
Ridder kombinatь . . .	102,0
Zrən kombinatь	72,0
Belousov kombinatь . .	102,8
Accьsai kombinatь . . .	68,9
Qarsaqpai kombjnatь . .	97,0
Çimkent qorqasьn zavodь	102,49
3. Ximia ondjrjs kəsjbj	
Aqtөbe ximia kombinatь .	83,8
Aralsulfat	352,0

Barlьqь esepke alьnqan ondjrjs kəsjpterj boiьnca 99,9

Bйl təblitsadan soiuzdьq maqьzь bar kөptegen kəsjp orьndarьnьq plandь nacar orьndap otьrqanьn kөremjz.

Qazaq SSR ondjrjs kəsjbjnde alatьn ornь çaqьnan çana maqьzь çaqьnan mьrьc-qorqasьn ondjrjsj erekce orьn aladь.

Qazaqьstannьq mьrьc-qorqasьn ondjrjs kəsjbjnjq kəsjp orьndarь 1937 çıl tegjs qanaqattanarlьqsьz jstedj, plandarьn orьndamadь.

Qalq çaularь bйl asa maqьzdь, otan qorqau çөnjndegj maqьzь zor ondjrjs kəsjbjnjq cikj zat bazasьn byldjrdj, ruda barlau jsjn qйlattь, ruda cьqaru jsjn ziankestjkpen çyrgjzdj, texnologialьq protsesterdj bйzdь, baiьtu fabrikalarь men metallurgia zavodtarьnьq çeke sextarь arasьnda calqailьq tuqьzdь, avarialar çana diversialar йiьmdastьrdь, eqbek tərtjbjne jrtkj saldь.

Trotskicjl-buxarincjl çana йltcьlfacist sймьrailardьq əckerelenjp, kəsjp orьndarьnan alastalьnuь, sextar men kəsjp orьndarьnьq bascьlьqьna çaqa adamdardьq çoqarьlatьluь 1938 çıl rudnikterdjq, baiьtu fabrikalarьnьq çana zavodtardьq çймьstarьn onqaudь qamtamasьz etj. Cjmkent çana Ridder qorqasьn zavodtarь 1938 çıldьq basьnan berj qarai plandarьn ai saiьn asьra orьndau men keledj. Bйl zavodtardьq ekeuj de bjrjncj çartь çıldьq qorqasьn balqьtu planьn srogjnen bйrьn orьndadь.

Qazaqьstandaqь aur ondjrjs kəsjbjnjq kəsjp orьndarьnьq jcjnde qorqasьncьlar bjrjncj orьn aldь.

Bjraq, bйl tabьstar qorqasьn ondjrjs kəsjbjnjq qьzmetcjlerjn çaibaraqattьqqa salьndьrmauь kerek.

Baiьtu fabrikalarь men qorqasьn zavodtarьnьq çймьstarьnda eleulj jrj kemcjljkter az emes. Metaldьq qaldьqqa ketjp sьrap boluь əlj kөp, rudanь ynemdep paidalanu jsj nacar.

Ruda bazasь bйrьnqьsьnca keijn qaluda. Rudnikterde ziankestjktjq zardabьn çoiu çймьsь erekce baiau çyrjp keledj. Çймьscьlar eqbegj nacar йiьmdastьrьlqan, mexanizmderdj paidalanu nacar, taudaqь — kyrdelj çймьstar çana taudaqь — əzjrljk çймьstarь keijn qalьp keledj.

Mьrьc-qorqasьn ondjrjsjnjq kəsjp orьndarьnьq jcjndegj eq nacar js-

tep otьrqanь Zrənnjң polimetal kombinatь (direktorь Paskuda, bas inçenerj Babkin). Bäl kombinat mьrьc çana qorqasьn konsentrattarьn beru çana qorqasьn konsentrattarьn beru çənjnde planьn ьlqi orьndamai keledj.

Qazaqьstannьң mьs өndjrjs kəsjbjnjn cikj zat zapastarь mol. Parmьzda mьs өndjrjs kəsjbjn өrkenraq, mьs өndjrjs kəsjbj orьndarьnda ziankestjk zardabьn çoiu өte caban çyrjp keledj.

Qarsaqpai kombinatьnьң direktorь Gulin çoldas Aur өndjrjs kəsjbj Qalq Komissarь Lazar Moiseevic Kaganovictjң eskertulerjnen bolceviktjk qortьndь çasaqan çoq, səitjp, kombinattьң çämьsьnda perelom çasaudь əlj qamtamasьz etpei otьr.

Tystj metallurgianьң alьbь — Balqac mьs qorьtu kombinatь 1937 çьldьң alaqьnda mьs beruge mjndettj edj. Qäгьlьp çatqan alьptьң kollektivj bül mjndetjn orьndai almadь. Kombinattьң direktorь Radiccev çana qäгьlьs nacəlnigj Isaev çoldastar ziankestjk zardabьn çoiu kyresjn nacar çyrgjzjp otьr. Qäгьlьs planьnьң orьndaluь 50-60 protsent cegjnde qana çyr. Radiccev pen Isaev çoldastar Lazar Moiseevic Kaganovictjң telegrammasьnda bergen nүsqaularьn ümьtqan boluqa tijs. Balqac partia üiьmь barlьq çümьscьlar, inçener-texnikter, qьzmetcjler kollektivjn ziankestjktjң zardabьn tezjrek çoiu kyresjne, qäгьlьs planьn bolcevikce orьndau kyresjne, mьs qorьtu jsjn tezjrek qolqa alu kyresjne çümьldьru kerek.

Kөmjr өndjrjsj bjzdjң respublikamьzda çьldan çьlqa tez өrkendep keledj. 1929-30 çьlь Qaraqandь basseijnjnde 12 mьң tonna qana kөmjr өndjrjlgen edj. Onda Qaraqandьda mexanizatsialanqan bjrde bjr caxtь çoq bolatьn, kөmjr өndjru çümьsьnьң barlьqь qolmen jsteletjn. 1937 çьlь 3.749 mьң tonna kөmjr өndjrjldj. Kөmjrdj qolmen oiu, it canamen tasьp, baltanьң cyidesjmen tyigjcteitjn eskj dəstjr çoqalьp, onьң ornьn vrubmacinalar, konveirler bastь. Mexanizatsia arqьlь өndjrjlgen kөmjr kəzjr barlьq өndjrjlgen kөmjrdjң 99,1 protsentj bolьp otьr.

1938 çьlь orta eseppen bjr sotkenjn jcjnde bjr macinanьң өndjrgen kөmjrj bykjl basseijnnjң 1929 — 1930 çьldardaqь bjr çьl өndjrjlgen kөmjrjnetең bolьp otьr. Mjne, bül 8 çьl jcjnde Qaraqandьnьң өtken çoldarь osьndai.

Egerde ziankestjktjң zardabь tezjrek çoiьlqan bolsa, Lazar Moiseevic Kaganovictjң sikldj qoldanu çənjndegj näsquь bolcevikce orьndalqan bolsa, onda Qaraqandьnьң tabьstarь münan da zor boluьnda kymən çoq edj.

Bjraq, Qaraqandьda əlj de kөp kemcjljkter bar. Kөmjr өndjrudjң planь bykjl basseijn de orьndalumen qatar, planьn orьndamaqan bjrsьpьra jrj caxtьlar bar. Mьsalь, № 18, 20 Kirov atьndaqь caxtьlardьң çümьsь nacar. Kөp caxtьlarda çümьstьң belgjlengen grafikterj çij — çij büzьlьp otьradь. Mexanizmderdjң paidalanьluь nacar. Avarialar bolьp tүradь. Tyngj smenalar çümьsь nacar üiьmdastьrьlqan.

Qaraqandьnьn, respublikamьzdaqь basqa da kөmjr өndjrjsterj bolcevikterjnjң mjndetj — barlьq caxtьlardь planьn tolьq orьndaitьn etu, kөmjrdjң sapasьn oңdau, kyljn kemjtu, mexanizmderdj oңdap paidalanu, enbektj dүrьs üiьmdastьrьp onьң өnjmdjljgjn arttьru bolьp tabьladь.

Qazaq SSR münai өndjrjs kəsjbj 1937 çьlqь planьn orьndamadь. Emba neftj boiьnca bьltьrqь çьldьң planь ne bərj 73,2 protsent qana orьndaldь. 1938 çьldьң bjrjncj çartьsьnda Embaneftj münai cьqaru planьn orьndadь, bjraq barlau çənjndegj büгqьlau çümьsьnьң planь ьlqi orьndalmai keledj. Bül çümьs 1937 çьlь tek 58 protsent, 1938 çьldьn bjrjncj çartьsьnda 82,1 protsent orьndaldь.

Aqtөbneft tresj bülardan da nacar jsteidj. Münda 1938 çьldьң bjrjncj kvartalьnda neftj cьqaru planь tek 77 protsent,ekspluatatsialьq büгqьlau planь — 83 protsent çana barlau çənjndegj büгqьlau planь tek 35 protsent orьndaldь.

Promыsыldarda avariaqa qarsы tijstj kyres çoq, çйmыscыlar eңbegj nacar йiыmdastыrыlqan, çaңa skvaçinalar uaqытыmen eksploatatsiaqa berjlmeidj, eksploatatsiadaqь eskj skvaçinalardь remonttau jsj nacar.

Bйl kemcjljkterdjң bərj de çoiыluqa tijs, sөitjp, Emba-neftj bjzdjң aldьnqь qatardaqь өndjrjs kəsjbj orьndarьmьz qatarьnan tйraqtь orьn aluь kerek.

Qazaqьstannьn altьn өndjrjs kəsjbjnde plandь orьndauqa çana asьra orьndauqa kerektj çaqdaidьң bərj de bar. Altьn өndjrjs kəsjbjnjn qьzmetcjlerj çaңa perspektivasь mol altьn өndjrjs orьndarьn tezjrek meңgeruge, barlau çйmьsьn barьnca kyceituge, altьn rudnikterjn de çйmьstь mexanizatsialaudь kyceite beruge, staxanovtьq qozqalьstь йiыmdastьruqa çana altьn өndjrjs kəsjbjnde ziankestjktjң zardabьn tez çoiuqa zer salularь kerek.

Respublikamьzdьң qalq komissariattarьna qarastь өndjrjs kəsjpterjn səz qьlqanda, en aldьmen, **Tamaq өndjrjs kəsjbj** turalь aituьmьz kerek. Qazaq SSR Tamaq өndjrjsj Qalq Komissariatьnьң өndjrjs kəsjpterjnjң 1937 çьlqь çalpь produksiasь 249,5 million som boldь, produksia cьqaru planь 93,2 protsent orьndaldь.

Tamaq өndjrjs kəsjbj Qalq Komissariatьnьң kəsjp orьndarьnьң jcjnde çйmьstь bərjnende nacar jstep otьrqanь balьq өndjrjs kəsjbjnjң өndjrjs orьndarь, bйlar maida planьn — 62,2 protsent orьndadь, nan bjsjru өndjrjsj planьn 83 protsent, mai endjrjsj (90,1 protsent) çana Qazpiccestroi tresj өzjnjң өndjrjstjk programmasьn —65,3 protsent orьndadь.

Tamaq өndjrjs kəsjbjnjң negjzgj mjndetterj—assortimentterdj bйdan bьlai da kөbeitu, cьqarlatьn produksianьң sapasьn arttьru, barlьq kəsjp orьndarьn tijstj tazalьq qalьpqa tysjru, eңbektj bйdan bьlaida mexanizatsialai beru (aldьmen et, mai çana balьq өndjrjs kəsjpterjnde) çana ziankestjk zardabьn tezjrek çoiu boladь.

Respublikamьzdң tamaq өndjrjs kəsjpterj çйmьstь çaqsь jstep, qalьң eңbekcj bйqaraпьң өsjp otьrqan keregjn tolьqьraq өteuj tijs. Olardan bjz osьnь talap etuge pravalьmьz.

Çeңjl өndjrjs kəsjbj 1937 çьlь da çana bilqь çьldьң 1 kvartalьnda da өzderjne belgjlengen plandь orьndap cьqtь. Bjraq, mйnьmen qatar, çeңjl өndjrjs kəsjbj Qalq Komissariatьnьң çeke kəsjp orьndarь əlde bolsa өte nacar jsteidj.

Petropavldьң bьlqarь çana pima basatьn zavodь, sondaiaq Oraldьң pima, kijz basatьn zavodь bjrjncj kvartaldьң planьn tolьq orьndamadь. Alma-atanьң cйqa fabrikasьnda jsteletjn zattardьң assortimentj kemjtjlgen, cьqarlatьn produksialardьң sapasь tөmen. Aiaq kijm fabrikasьn da braktьң protsentj kөp. Bjrsьpьra kəsjp orьndarь planьn aqca mөlcerjnde orьndaqan men assortiment çaqьnan çana sapa çaqьnan orьndamai otьr.

Çeңjl өndjrjs kəsjbj qalqqa çetkjljktj tyrde aiaq kijm, yske kijletjn kijmder beru kerek, onьң berçaqьnda, assortimentj qolailь çana sapasь çaqsь boluь tijs.

Çergjljktj өndjrjs kəsjbj bьltьrqь çьlь çana 1938 çьldьң bjrjncj çartьsьnda çйmьstь qanaqattanarlьqsьz jstedj. Əsjrese qйrьlьs materialdarьn cьqaru planьnьң orьndaluь nacar. Bjz çergjljktj өndjrjs kəsjbjnen çйmьstь çjgerlj jsteujn çana produksianь kөp cьqaruьn talap etujmjz kerek. Çergjljktj otьndь molaitu jsjne erekce keңjl beljnuj tijs. Çamantйz, Qarsaqpai, Kentemacat, taqь basqa kenderdj qazu jsjn kyceitujmjz kerek. Kəzjrgj barьn qajta qйrьp oңdau, mexanizatsialanqan çana kəsjp orьndarьn qйru arqьlь kjrpjc, йutas, sement siaqtь bjzge asa qaçettj qйrьlьs materialdarьn cьqaru çйmьşьn barьnca kyceitujmjz kerek.

Qazaqьstanda өndjrjs tovarlarьn cьqaru çөnjnde өndjrjs kooperatsiasьnьң alatьn ornь asa zor. Bjraq, өndjrjs kooperatsiasь bascьlarьnьң insiativasь өte-mөte nacar ekenjn, ol kooperatsialardьң өndjrjstjk çana saudalьq jsterjn өrkendetuge az kө-

njl вөletjnjn atap өtujmjz kerek.

Esep berjp otьrqan uaqttьn jcjnde respublikamьzdaqь өndjrjs kәsjpterjnjn bәrjnde de qїrьlьs çїmьsь kең tyrde өrjstedj. Bїl çaqdai qїrьlьscьlarqa da ylken talaptar qoiadь.

1938 çьldьn qїrьlьs programmasь sөzsjz orьndaluqa tijs.

Çaңa qїrьlьstarda çїmьstьn baqasьn qьmbattatu, çeke obiektьlardь aiaqtau çana eksploatatsiaqa berjlu srogjn їzartu, eңbek їiьmdastьru jsjndegj kustarcьlьq pen їqьpsьzdьq siaqtь myldem tөzuge bolmaitьn çaqdailardь qїrtatьn uaqьt çettj.

Stalin çoldas staxanovcьlar qozqalьsь bjzdjn kәsjp orьndarьmьz ben partia їiьmdarьnьn bascьlarь aldьna çaңa çauaptь mjndetter qoiьp otьradь, dep kөrsettj. Staxanovcьlar qozqalьsьn їiьmdastьru, qandai kәsjp orьndarьnda bolsa da staxanovcьlar negjzgj kyc bolatьn etu,mjne—partia їiьmdarьnьn bastь mjndetj osь.

Otcot berjp otьrqan uaqttьn jcjnde өndjrjs kөsjbjnjn kәsjp orьndarьndaqь bascьlьq çїmьsqa kөptegen çaңa adamdar çoqarьlatьldь. Mьsalqa Ridder kombinatьn alьpьz. Onda ças inçener komsomolets Glezin çoldas bas mexanik bolьp çoqarьlatьldь. Ol mexanika seqьnьn çїmьsьn oңdadь,qїral çabdьqtardь plan boiьnca aldьn-ala remonttau çїmьsьn çolqa qoidь, taudaqь çїmьstardь çaqsь їiьmdastьrdь, syitjp, osь çїmьstarь arqьlь Ridder kombinatьnьn çїmьsьn çaqsartuqa kөp kөmektestj.

Qarsaqpaidaqь Baiqoңьr kөmjr kenderjnjn direktorь bolьp Romanov çoldas jsteidj. Bїrьn ol baiьtu fabrikasьnьn masterj bolьp jstegen. Onan bїrьn kөmjr cьqaru planьn orьndamai kelgen kender, planьn orьndaitьn çana asьra orьndaitьn boldь.

Partia mycesj Murzatov Caqan çoldastь alaiьq. Ol Qarsaqpaida 1926 çьldan jsteidj, basьnda qara çїmьscь bolьp kelgen. Qaçьrlь qairat çїmsap oquьnьn arqasьnda, ol macinist degen kvalifikatsiaqa çettj. Kәzjr temjrçol nacәlnigj bolьp çoqarьlatьldь. Murzatov çoldas temjrçol çїmьsьn mьqtap oңdadь, eң qiьn kez—qьs ailarьnda da çyk tasu planьn orьndandь qamtamasьz ettj.

Mїndai on-ondaqan adamdardьn atьn atauqa boladь. Olar өzderjnjn kөsjp orьndarьnda memlekettjk plandь orьndau kyresjnjn ylgjsjn kөrsetude.

1 siezden berj өtken bjr çьl jcjnde respublikamьzda transporttь өrkendetu çөnjnde de kөp çїmьstar jsteldj. Çaңa salьnqan Balqac—Qaraqandь, Rubsovka—Ridder temjr çoldarь bjtuge çaqьn çana tajau uaqьttьn jcinde eksploatatsiaqa berjledj.Qaraqandьdan Çezqazqanqa deijn çol salьnьp boldь, Qandьaqac—Guriev çolьn salu çїmьsь da meiljnce kyceitjldj.

Bjzdjn temjr çoldarьmьzdьn çaiьn çana çїmьsьn sөz qьlqanda, mьnadai çaqdaidь aitpai ketuge bolmaidь: partia їiьmdarь, raikomdar, gorkomdar, al, keide obkomdar bїl çїmьstan cette qalьp qoiadь, transporttьn kyndeljk çїmьsьna bascьlьq etpeidj, temjrçolcьlarqa çetkjljktj tyrde kөmektespeidj. Bїl jster jstelmese, bjzdjn temjr çol їiьmdarь bykjl transporttь tez kөteru çana onьn çїmьsьn negjzjnen çaqsartu mjndetjn orьndai almajdь.

Bjzdjn caruacьlьqьmьzdьn asa maңьzdь tarauьnьn bjrj—qatьnas orьndarьnьn çїmьsь әlj de nacar, Qatьnas orьndarьnьn nacar jstegenjn kөrsetjp 1937 çьlь eңbekcjler 27.570 arьz bergen. Qatьnas orьndarьnьn bascьlьq qьzmetjne өtjp ketken qalq çaularь pocta men telegraftьn qalьptь çїmьsьn bїzьp, byldjru ycjn qolьnan kelgennjn bәrjn jstep baqqan.

1937 çьlь telegraf çoldarьn qїru planь tek 17,5 protsent, telefon sьmdarь çөnjnde 27,3 protsent, telefon çoldarь çөnjnde 36,4 protsent orьndaldь.

Kyrdelj qorqa çїmsaluqa berjlgen qarçьlar nacar mengerjlgen. Kyrdelj qorqa çїmsaluqa 1937 çьlь berjl-

gen 7,5 million camasь вiudçet qarçьdan tek 1 million som mengerjlgen.

Qatьnas Qalq Komissariatьnьң өkjlj Arcinov çoldas tьm nacar jstedj. Ol qatьnas orьndarьnьң 1937 çьlqь nacar çiмьstarьnan qortьndь cьqara almadь, ziankestjk zardabьn çoiu çөnjnde, sondai aq qatьnas orьndarьn qalq çaularьnan, çulikterden çana oцвaqandardan tazartu çөnjnde de ecqandai cara qoldanqan çoq.

Bjzdjң partia йiьmdarьmьz qatьnas orьndarьnьң çiмьsьn mьqtap oңdau çөnjndegj qaçettj caralardьң вərjn jske asьrub tijs.

AUL CARUACЬLЬQЬ

Aul caruacьlьq mөselesjne kjrjsu men qatar, men вjzdjң siezjmjzde mal caruacьlьqь turalь mөsele qaralatьn вolqandьqtan вiл çөnde, sondai aq sovxozdar men Sovxozdar Qalq Komissariatьnьң çumьsь çөnjnde tolьq aituqa tijstj вolsamda, oqan kөp toqtap tiрmaimьn. Biraq, mal caruacьlьqьnda ziankestjktjң өte-mөte вasьm вolqanьn çana вiл eң aldьmen partia men ykmettjң asьl tiqьm çөnjndegj, mal azьqь вazasьn çasau çөnjndegj caralarьn jske asьrtpau, sonьmen qatar maldьң вasьn, onьң вer çaqьnda tөldj cьqьndatudь йimdastьru çolьmen çyrgjzgenjn atap өtuge tijspjz.

Men egjs çana kolxoz qiрrьlьsь mөselelerjne tolьqraq toqtap өtem.

SSSR dьң aldьnqь qatardaqь Kombainerlerjnjң partia çana ykmet вascьlarь men вas qosqan kenesjnde Stalin çoldas taiau uaqtta, 3-4 çьldan keijn astьqtьn çьlma-çьlqь өnjmjn 7-8 milliard pйtqa çetkjzudj mjndet etjp qoidь.

Qazaqьstannьң partia йiьmь kolxozcьlar вiqarasьn osь mjndettj orьndauqa qalai çiмьldьrьp otьrdь?

Biьlqь çьldьң kөktemdegj egjs planьn orьndaudьң qortьndьsьnda, respublikanьң çalpь egjs kөlemj, kyzdjk egjspen вjrge, kөp çьldьq cөpterdjң egjsjmen вjrge 6.056,5 mьң gektar, sonьң jcjnde memlekettjk sektordьң egjs kөlemj—817,4 mьң gektar, kolxozdardьkj—5.235,1 mьң gektar, carualardjkj—4 mьn gektar вolьp otьr. Өtken çьlь dəndj egjsterdjn çalpь өnjmjnen memlekettjk sektordjkj-14,8 protsent, kolxozdar men kolxozcьlardjkj—84,9 protsent, çeke carualardjkj—0,1 protsent, çiмьsclar men qьzmetcjlerdjkj (ogorod egjsterj)—0,2 protsent вoldь. Osьnьң өzj вykjl Sovetter Soiuzьndaqьdai, Qazaqьstanda da caruacьlьqtьn sotsialistjk formasь tйtasьnan ystemdjk alьp otьrqandьqьn kөrsetedj.

SSSR dьn çalpь egjs kөlemjnjң jcjnde Qazaqьstan вidai, arpa, siль, kyrjc çөnjnde ycjncj orьn, tarь çөnjnde — ekjncj orьn, maqta çөnjnde — çetjncj orьn, qant qьzьlcasь çөnjnde tөrtjncj orьn aladь.

Stalindjk вesçьldьqtardьң jcjnde Qazaqьstanda texnikalьq çaңa egjster-temekj, qant qьzьlcasь, oңtystjktjң konopləsj, tausaqьz, kөksaqьz, saflor, maikene, araxis, вjr çьldьq cөpter egjljp, oidaqьdai mengerjle вastadь.

Bjzdjң egjn caruacьlьqьmьzda вastь orьn alьp otьrqan dəndj egjsterdjn jcjnde çazdьq вidai, ol 1937 çьlь 3.127 mьң gektar salьndь, texnika egjsterjnen — maqta, ol 110,3 mьң gektar salьndь, qant qьzьlcasь — 13 mьң gektar salьndь; mailь egjsterdjn jcjnde alatьn ornь çaqьnan вjrjncj orьnda kynвaqьs tйr, ol 135.160 gektar salьndь.Kyrjc egjsj çөnjnde вjz əlj revolutsiaqa deijngj egjs kөlemjnjң mөlcerjne çetkjzgenjmjz çoq, kyrjc 22,400 gektar saiьndь. Onьң вer çaqьnda, kyrjc çөnjnde вjzdjң respublikamьz eң aldьmen, Sьrdarianьң tөmengj çaqьndaqь çerlerdj sulandьrьp, mengerudjң esesjne, Sovetter Soiuzьnda aldьnqь qatarqa cьqa aladь.

Mьnanь aitьp өtu kerek: вiрrьn Qalq komissarlarь Sovetjnde, Çer Qalq Komissariatьnda çana QK(в)P Ortalьq Komitetjnjң өzjnde вascьlьq orьndarda вolqan, kəzjr əckerelengen qalq çaularьnьң əreketjnen Qazaqьstanda diрrьs auspalь egjs tөrtjвj вiзьldь, çьrtuqa çaraitьn çerdj tьңaituqa qaldьru, йzaq çatqьzu çolьmen, zйlьmdьq çolmen pajdalanu

sistemasь qoldanьldь. Dărьs auspalь egjstjң bolmaqandьqь, egjsterdjң dărьs ausьp otьrmauь çer qьrtьssьn nacarlatьp, egjn cьqmdьlьqьnьң kemujne əkeljp soqtь.

Par men zəb çьrtu siaqtь agrotexnikalьq caranь alaibq. Par çьrtu çənjndegj tapsьrmalar bləi orьndalmai otьrqan. Bibləь çьlь respublikada 1085 mьң gektar par çьrtьldь, băl belgjlengen plannьң 62 protsentj (ətken çьləьdan 209 mьң gektar kem). Par men zəbtj kytudjң sapasь nacar.

Aul caruacьlьqьnьң barlьq bascьlarьna mьnanь mьqtap qattь eskertu kerek boladь: pardь kultivatsialaudьң planьn orьndamasa, aram cəpterdj, aul caruacьlьqьna ziandь çəndjkterdj qărtpasa, olar obiektivtj tyrde ziankestjktjң çolьna tysedj, çerdj byldjrudjң çolьna, egjn cьqьmdьlьqьn azaitudьn, qaraçattь bosqa cьqьndaudьң çolьna tysedj.

Qatarlь egjs siaqtь maqьzdь agrotexnikalьq caraqa da osь uaqьtqa deijn çetkjljktj kəqjl bəljnbei keldj. Qatarlь egjs salu çənjnde bjz tuьsqan respublikalardьң kəbjnen artta qaibp otьrmьz, mănьmьz kecjrjmsjz. Bibləь çьlь bidaidьң çalpь egjs kəlemj 2088,7 mьң gektar bolsa, sonьң jcjnde qatarlь seijlkamen salьnqanь 1439,1 mьң gektar, arpanьң çalpь egjs kəlemj 21,3 mьң gektar bolsa, qatarlь seijlkamen salьnqanь 2,3 mьң gektar. Bjzdjң sovxozdarьmьz ben kolxozdarьmьzdьң egjn dalasьnda egjn cьqьmdьlьqьnьң nacar boluьnьң basть sebepterjnjң bjrj osь. Osьnьң barlьqьnьң saldarьnan dəndj egjstjң ortaca cьqьmdьlьqь əljde tьm çetkjljksjz bolьp otьr, ol respublika boiьnca gektar basьna — 6,6 sentner.

Aldьnqь qatardaqь kolxozdarda egjn cьqьmdьlьqьnьң mol boluьnьң faktьlarьna qaraqanda, agrotexnikalьq caralardь dărьs çyzege asьrqan çaqdai da, partia men sovet əkmetjnjn aul caruacьlьqьmьzqa bergen asa bai texnikasьn tolьq paidalanqan çaqdaida partiadan tərbie alqan, Leninnjң — Stalinnjң jsjne berjlgen tamaca kadrlarqa syienjp, bjz egjn dalasьnьң orta ənjmjn edəujr arttьra alamьz.

Egjn cьqьmdьlьqьn mьqtap arttьruqa bjzde mymkjncjljk barma? Ia, mymkjndjk tolьq bar ekenj səzsjz. Măndai mymkjncjljktjң bar ekendjgjn bjzdjң çyzdegen aldьnqь qatardaqь kolxozdarьmьzdьң praktikadaqь çămьsь, təçribesj spattadь. Lenger audanьndaqь (Ontystjk Qazaqьstan oblьsь) „Volnaia step", „Mədeni" kolxozdarь, Telman audanьndaqь (Qaraqandь oblьsь) „Novьi put" kolxozь, Taldь-qorqan audanьndaqь (Alma-ata oblьsь) „Komintern" kolxozь çana ərbjr oblьstan tabьlatьn ondaqan basqa kolxozdar ətken qărqaqcьlьq çьldьң qolaisьz bolqan çaqdailarьnьң ozjnde gektarьnan orta eseppen 11 den 17,5 sentner ənjm ala bjldj.

Băl kolxozdardьң ylgjsj, taiaudaqь ekj-yc çьldьң jcjnde Qazaqьstanda dəndj egjsterdjң çьlma-çьləь çalpь ənjmjn eң kem degende 350 million pătqa deijn çetkjzuge bjzdjң qolьmьzda barlьq mymkjncjljkterdjn bar ekendjgjn spattaidь.

Mănьң ycjn əte kerek çaqdaidьң bjrj — aldьnqь qatardaqь texnika bolьp tabьladь, al, măndai texnikamen bjzdjn sovxozdarьmьzdьn, MTS tarьmьzdьң, kolxozdarьmьzdьң barlьqь çetkjljktj qarulanqan. Respublikada kolxozdardьң 70 protsentjn MTS tar qamtidь, barlьq egjs kəlemjnjң 88 protsentj traktormen əndeledj. Bibləь çьlь aul caruacьlьqь çumьstarь băgьnqьdan da kəp mexanizatsialanadь. Bjzde Qazaqьstanda 287 MTS bar, ol MTS tarda 24.249 traktor, 8.179 kombain, 11.309 dəndj egjs seijlkalarь bar.

Bjzde osь texnikamen qarulanqan, staxanovtьq çămьstьң ylgjlerjn kərsetjp çyrgen tamaca kadrlar bar. Bjraq, amal ne, çoldastar, bjzde çaңa kadrlar daiьndau çənjndegj çămьstьң çaiь çaqsь dep aita almaimьz. Çer Qalq Komissariatь, oblьstьq çer bəljmderj, sovxozdar men MTS tardьң kəp bascьlarь adamdarqa, kadrlarqa əlj stalindjk qamqorlьq jstemei otьr. Sovxozdarda, MTS tarda traktorister men kombainerler-

ge çal aqь çөnjndegj kөp beresj aqca əlj tөlenjp bolmaqan. MTS tar men sovxozdardaqь staxanovcьlarqa, qarapaiьm çймьscьlarqa keide çal aqь bjrnece ai boiь berjlmeidj. Al, eger Çer Qalq Komissariatьnьn qandai qьzmetkerjnjң bolsa da çal aqьsьn eң bolmaqanda çartь ai toqtatьp kөrse, Qalq Komissariatьnьң apparatьn qalq komissarь Qoçanov çoldastьң basqaruь qandai qiьn bolar edj. Al, mjne traktorister men kombainerlerdjң çal aqьsьn tөleu toqtatьlьp otьrsa da, Çer Qalq Komissariatьndaqьlardьң ecqaisьsь вйqan kөңjl bөlmeidj. Əsjrese aul caruacьlьqь çөnjndegj bastь oblьstarda MTS tardьң çймьscьlarьna tөleitjn çal aqь çөnjndegj beresj өte kөp, Alma-ata oblьsьnda — 318 mьң som, Aqtөbe oblьsьnda — 218 mьң som, Soltystjk Qazaqьstan oblьsьnda — 237 mьң som, Ontystjk Qazaqьstan oblьsьnda — 242 mьң som.

Qazaqьstannьң çer mekemelerjnjң bascьlьqьna өtjp ketken çaular MTS tardь byldjrjp, çймьsьn aqsatpaqcь bolьp, kolxoz qйrьlьsьn nьqaitu çөnjndegj partia men ykmettjң caralarьna kedergj çasamaqcь bolьp bjzge kөp zian tigjzdj. Bйl ziankestjktjң zardabь əsjrese MTS tardь audanaudanqa dйrьs ornalastьrьlmauьnan, macinalardьң dйrьs paidalanbaqandьqьnan kөrjnjp otьr. Çaular MTS tardь qasaqana temjr çoldardan alьs çerde йiьmdastьrqan. MTS tardьң qamtitьn çerjnjң kөlemjn йlqaitqan. Osь çol men MTS tardь ylken zianqa йcьratatьn bolqan. Məselen, Torqai audanьnda Albar-bөget MTS ь temjr çoldan 350 kilometr çerde. Өtken çьlь bйl MTS ta ərbjr STZ traktorь əreң degende 149 gektar çer çьrttь, al CTZ traktorь 504 gektar çer çьrttь.

Aqtөbe oblьsьndaqь Qarabйtaq MTS nьң çaiь da osьndai, bйl MTS temjrçoldan 285 kilometr çerde. Onьң traktorlarь planьn 56,7 protsent orьndadь, ərbjr XTZ traktorь 302 gektar, ərbjr gusenicni traktor 795 gektar çer çьrttь. Onbes futtьq kombaindar mйnda orta eseppen 74 gektar egjn çinaqan.

Kөp MTS tardьң ortьlьqtarь qasaqana kolxozdardan alьs çerge ornalastьrьlqan, osьdan keljp macinalar ekj arada bosqa çyrjp, kolxozdarqa bascьlьq etu jsj qiьndaqan.

Qalq çaularьnьң çauzdьq ziankestjgjnjң nətiçesjnde bykjl respublikada traktor çana kombain parkьnьn çймьs өnjmdjljgj myldem nacar. 1937 çьldьң mausьmьnda dəңgelektj ərbjr traktor men 412,8 gektar, 15 futtьq kombainmen 303 gektar egjn çinalqan. Өtken çьlь traktormen jsteletjn çймьstardьң planь 20 protsent kem orьndalqan.

Traktorlar men kombaindardьң çймьsь osьndai nacar boluьnьң negjzgj sebebj, eң aldь men, MTS tar men sovxozdarda çймьscьlardьң eңbegjnjң nacar йiьmdastьrьlqandьqь boldь. Macinalardь texnika çaqьnan kytudjң elementarlьq ereçesj өreskel вйzьldь. Traktorlar men kombaindardьң çймьs өnjmdjljgjn arttьruda bastь maңьzь bar kyndeljktj remont uaqtьnda jstelmeidj, osьnьң saldarьnan macina uaqtьnan вйrьn tozadь, motorlardьң quatь kemidj, çanar mai artьq çймsaladь, çймьs normasь orьndalmaidь.

Remonttьң baqasь belgjlengen normadan artьqqa tysjp otьrsa da, aul caruacьlьqь macinalarьnьң remontьnьң sapasь əlj nacar.

Çoldastar, өzderjңjzge məljm biьlqь çьlь maңьzdь texnikalьq egjsterdjң bjr sьprasь çөnjnde: konopla, maikene, lөn, temekj, kynçyt, saflor apiьn, vorsənka, taqь basqalarь çөnjnde kөktemgj egjstjң planь orьndalmadь. Ovoc-baqca egjsterj plandaqьdan 9,5 mьң gektar kem egjldj. Kolxozdarda kartof 6.388 gektar kem egjldj. Bйl egjstjң kөlemj çьl saiьn өsjp kele çatpaqandьqь вьlai tйrsьn, qaita çьl saiьn kemude.

Ovoc bazasьn çasau, çймьscьlarqa, qalalarьmьzdьң qalqьna ovoctь mol çetjstjru məselesjnde de ziankestjk bolmai qalqan çoq. Bjr çaqьnan bjzde çймьscьlar men qala qalqь өsjp otьrsa, ekjncj çaqьnan, ovoc egjstjgjnjң өte nacar cьqьmdьlьqьnьң tйsьnda bjzge soncama kerektj egjster kemjtjlude.

Menjң oiьmca, вjzdjң siezjmjz Qazaqьstanda mьqtь ovoc вazasьn ça-sau turalь qaulь alar. Aldmьzdaqь çьl-dan вastap ərвjr oвlьsьmьz soiuzdьq ykmettjң qaulьsь вoiьnca өzjn kar-tofpen tolьq qamtamasьz etuge mjn-dettj.

Egjn cьqьmdьlьqьn arttьru mjnde-tjn orьndauda tйqьm jsjnjң ylken maңьzь вar.

Stalin çoldas partianьң XVII sie-zjnde, astьq pen maqtanьң tйqьm çймьsь өвden вьlьqqan, onь dйrьs çolqa salu ycjn өlj kөp çймьs jsteuge tura keledj degen. Dөndj egjsterdjң tйqьmьn oңdau çөnjndegj caralar turalь Soiuzdьq ykmettjң вjrsьpьra qaulьlarь вar.

Al,osь qaulьlardьң orьndaluь qalai?

Вiьlqь çьlь respublikada sorttь egjsterdjң planь 86,2 protsent qana orьndaldь, al, tйqьm ucөskelerjnjң egjs planьnьң 72 protsentj qana orьn-daldь.

Ziankestjktjң zardaвьn,sonьң jcjn-de tйqьm jsjnde вolqan ziankestjk-tjң zardaвьn tez çoiudьң çauapker-cjljgjn вjzdjң partia йiьmdarьmьz-dьң өlj tolьq sezвei otьrqandьqь osьdan aq kөrjnjp otьr.

Өnjmdj, turaqtь, astьq cьqьmdь-lьqь ycjn kyreste negjzgj çana asa maңьzdь caralardьң вjrj **çerge ornalastьru** çймьsь. Aul caruacь-lьqьndaqь вarlьq çймьstardьң oida-qьdai йiьmdastьrьluь çerge ornalas-tьru çймьsьnьң dйrьs çolqa qoiь-luьna вailanьstь. Çer Qalq Komissa-riatьnьң organdarьna өtjp ketken çaulardьң da mйnь eskergendjgj sөzsjz.

Çaular kolxozcь вйqaranь narazь etpekcj вolьp, çerge ornalastьru jsjn catastьruqa вarьnca tьrьstь. Bjr sь-pьra orьndarda ziankester вjr kol-xozdarqa çerdj myldem artьq вerjp, ekjncj kolxozdarqa qaçettj çerdjң өzjn вermei qoiьp, kolxozdarqa çer-dj osьlai вөljp вerdj. Mйndai zian-kestjk өsjrese, Oңtystjk Qazaqьstan da suarьlatьn çerlerdj, cabьndьq çer-lerdj kolxozdarqa вekjtjp вeru jsj-ne edəujr zardaвьn tigjzdj. Trotski-cjl-вuxarincjl ziankesterdjң aralas attama qaldьrьp, çerdj alьstan вerjp jstegen ziankestjgjn çoiu ycjn вjz qosьmca çймьstar jsteuge tijstjmjz.

Çoldastar! Qalq çaularь вjzge aul caruacьlьqьnda neqйrlьm kөp zianьn tigjzuge вarьnca tьrьstь, kolxoz-cьlar вйqarasьn narazь etuge, kolxoz qйrьlьsьn вyldjruge meiljnce tьrь-sьp вaqtь. Bjraq, olar qanca tьrьs-qanь men, kolxozcьlar вйqarasь ko-mmunistjk partianьң вascьlьqь ar-qasьnda zor senjmmen alqa вasьp, kolxozdardьң quatьn nьqaitьp otьr-dь, auqattь, mədeniettj, вaqьttь tйr-mьs ornattь.

Ortaqtastьrьlqan caruacьlьqta adal enвek etujnjң nətiçesjnde kolxozcь-lardьң əl-auqat kyij çьl saiьn artuda.

Məselen, Kөkpektj audanьndaqь „Cйвar-ci“ kolxozьn alaiьq. Mйnda 158 yi вar, onьң jcjnde 153 qazaq kolxozcьlarьnьң yij вar. Вйl kolxoz-da 4 çьldьң jcjnde çoi men eckj 177 protsent өsken, вйrьn siьr 4 вolsa, kəzjr 121 ge çetken. Çьlqь 240 pro-tsent өsken, tyie ъ ese kөвeigen. Kolxoz maldьң sapasьn arttьrьp, əsjrese qoidьң tйqьmьn asьldandьr-qan. Өrвjr qoidan qьrqьp alqan çynj 5,4 kilogramqa çetken.

„Cйвar-ci“kolxozьnьң çyk tasitьn ъ macinasь вar çana traktorь, kyrdelj molotilkasь вar, kolxoz qoi qьrqu çймьsьn mexanizatsialaqan. 250 adam siatьn klub, çetj çьldьq mek-tep, radio-uzel salьp alqan.

Copan Çaqaвaev Qasьm çoldastьң semiasь 1937 çьlь enвek kynderjne 5087 som aqca, 25 sentner astьq al-qan.

Maqta·aral audanьndaqь „Qьzьl aвat“ kolxozь өtken çьlь 1756173 som doxod tysjrjp, enвek kynjne 9 som-nan aqca вөlgen.

Өtken çьlь Kirov audanьndaqь „Priertjs kommunarь“ kolxozь eң-вek kynjne 17 kilogramnan, Pavlo-dar audanьndaqь „Spartak“ kolxozь 15 kilogramnan, Novoculвa audanьn-daqь „Krasni partizan“ kolxozь 21 kilogramnan astьq вөlgen.

Osь men qatar, вjzdjң astьq ege-tjn, mal өsjretjn kolxozdarьmьzda aqcalai doxodtьң өlj az ekenjn kөr-setjp өtu kerek. Bjzde aul caruacь-lьqь arteljnjң ustavь tavьs вөlu

çөnjnde өreskel вйzьldь. Kolxozcь-lardьn enвek kynjne kolxozdardьn aqcalai doxodьnьn 49 protsentj qana вөljndj. BK(в)P Ortalьq Kөmijteti men Soiuzdьq Qalq Komissarlarь Sovetj mйndai xalge çol beruge bolmaitьndьqьn kөrsetjp, kolxozcьlardьn enвek kynjne aul caruacьlьqь artelderjnjn barlьq aqcalai tabьsьnьn en kem degende 60-70 protsentjn вөluge mjndettedj. Bйl cara kolxozcьlardьn kolxoz caruacьlьqьn nьqaituqa ьntasьn вйrьnqьdan da arttьradь.

kolxoz qйrьlьsьn nьqaitu ycjn BK(в)P Ortalьq Komitetj men SSSR Qalq Komissarlarь Sovetjnjn kolxozcьlardь kolxozdardan cьqaruqa tiьm salu turalь qaulьsьnьn da ylken maqьzь bar. Bjzde вйl jste de ylken asьra sjlteucjljkterge, tura ziankestjkterge çol вerjldj. Basqarmalar, keide çөke qьzmetcjler artel mycelerjnjn çalpь çiьlsьnьn вekjtujne salmai aq kolxozcьlardь kolxozdardan zaqsьz cьqarьp tastaitьn bolqan, partianьn audandьq komitetterj вйqan keide çol вerjp otьrqan. BK(в)P Ortalьq Komitetj men SSSR Qalq Komissarlarь Sovetjnjn qaulьsь mйndai вascьlar turalь вьlai deidj: „Kolxozcьnь kolxozdan cьqarьp tastau, — onьn tjrcjljk etetjn syienjcjnen aiьru degen sөz ekenjn, onь qoqam pjkjrj aldьnda masqaralap qana qoimai, ac өmjr syruge йcьratu degen sөz ekenjn mйndai вascьlar йqьnвai çyr. Kolxozdan cьqrьp tastau kolxozdan cьqarьlqandardьn narazьlьqьn çana ьzasьn qoldan tuqьzatьndьqьn, kөp kolxozcьlardьn kolxozdaqь çaqdaiьna senjmsjzdjk tuatьnьn, al вйl çaqdai qalq çaularьnьn otьna mai qйimai qoimaitьndьqьn olar йqьnвai çyr» dedj.

Bjzdjn barlьq partia йiьmdarьnьn asa maqьzdь mjndetj — aul caruacьlьqьnda bolqan ziankestjktjn zardaвьn tolьq, yzjldj-kesjldj çoiьp, osьnьn negjzjnde,sotsialistjk aul caruacьlьqьnьn barlьq taraularьn çanadan өrkendetu bolьp tabьladь.

Kөzjr, ziankes elementter вjzdjn çer mөkemelerjmjzden, MTStar men sovxozdardan negjzjnde qйrtьlьp otьrqanda, partianьn jsjne вerjlgen, çyzdegen, mьndaqan tamaca çana adamdar вascьlьqqa keljp otьrqanda, вjz kolxoz, sovxoz egjn dalasьnьn egjn cьqьmdьlьqьn anaqйrlьm artьruqa tijstjmjz çana aritьra alamьz.

Onьn вerçaqьnda вjrsьpьra oвlьstarda egjn өnjmjn qьsqa srokta çana cьqьnsьz çinap aluqa өzjrljk jsj өte nacar çyrjp otьr. Kombain, traktor çana aul caruacьlьqьnьn egjsjn çinaitьn basqa da macinalarьn remonttau çйmьsь osь uaqьtqa deijn aiaqtalqan çoq. Çaqsь cьqqan egjndj çinap alu jsj вjzderdjn — partia, sovet çana aul caruacьlьqь йimdarьnьn kөp bascьlarь ycjn вjrjncj sьn bolatьnьn eskeru kerek.

Bjz вiьlqь çьldьn mol egjnjn ygjlj tyrde çinap ala alatьndьqьmьzdь, oqan өzjr ekendjgjmjzdj kөzjrdjn өzjnde aq kөrsetuge tijstjmjz.

Qalq çaularь kolxozcь carualardь dйrьs çoldan taidьra almadь çana ec uaqьttada taidьra almaq emes. Bolceviktjk partianьn tuь astьnda, aul men derevne enвekcjlerj kolxoz qйrьlьsьn вйrьnqьdan da zor çjger men nьqaitadь, Otanьmьzdьn enвekcjlerjnjn вaqьttь tйrmьsьna qol sйqqandardьn barlьqьn өzjnjn çolьna alьp tastap, aiausьz qйrtьp otьradь. (Du qol capalaqtau.)

TOVAR OBOROTЬ

Stalin çoldas partiamьzdьn XVII siezjnde вьlai dedj:

„Eldjn ekonomika tйrmьsь вйlaqtai tasuь ycjn өndjrjs kөsjвj men aul caruacьlьqь өzderjnjn өnjmderjnjn өse вerujne ьntasь boluь ycjn taqь da вjr cart boluь kerek, atap aitqanda — eljmjzdjn qala men derevnesj arasьnda, audandar men oвlьstarь arasьnda, caruacьlьqtьn tyrlj taraularь arasьnda tovar оборотьn meiljnce kyceitu kerek“.

Qazaqьstanda tovar оборотьnьn keijngj çьldaqь өsujn mьnadai sifrlar sipattaidь: 1936 çьlь вөlcektep satu tovar обороть 2274,9 million somdьq boldь, 1937 çьlь — 2803,7 million, вьlaica aitqanda, — 23,2 protsent өstj. 1938 çьlь plandь sifrlardь alqanda tovar оборотьnьn su-

masь 3245 million som boldь, nemese 142,6 protsent өstj.

Respublikamьzda tovar oborotь edəujr өse tїrsa da, bjrsьpьra audandarda tovardьn, onьn jcjnde çetkjljktj mol tovarlardьn da, өte tapcь ekenjn moiьndauьmьz kerek. Keibjr audandardьn osь kynge deijn cьrpь, qant, kjr sabьn, tїz çoq dep arьz etuj — tovar oborotьn terjs, ziankestjk tyrde plandaudьn nətiçesj.

Bjzdjn sauda orьndarьnda ziankestjktjn zardabьn çoiu çїmьsь nacar, al, sauda orьndarьnda ziankesterdjn keltjrgen zianь az emes. Olardьn negjzgj ziankestjgj sauda їiьmdarьnьn çїmьsьn çaman їiьmdastьru arqьlь qalq arasьnda narazьlьq tuqьzuqa baqьttalqan. Qalq çaularьnьn ziankestjk әreketjnjn nətiçesjnde Qazaqьstannьn qalqь 1937 çьlь 97700 mьn somdьq tovardь, 1938 çьldьn bjrjncj kvartalьnda 64 million somdьq tovardь kem aldь.

Oborot qarçьlarьn çїmsamai tastauqa baqьttalqan ziankestjk praktika osь uaqьtqa deijn bar. Sauda jsteitjn їiьmdar qalqtьn keregjn eskermeidj. Qalqtьn keregjn eskermesten tovarlardь esepsjz satьp alьp çana tasьp, sonan finansь çaqьnan aur xalde qalьp otьradь. Mьsalь, 1938 çьldьn 1 ianvarьnda Qazpotrebsoiuz boiьnca 20 million somdьq өtpeitjn tovarlar qalьp otьr, Ontystjk Qazaqьstan oblьstьq sauda bөljmjnde 3 million som, Gurievtjn Balьq potrebsoiuzь boiьnca 3 million somdьq tovar өtpei qalьp otьr.

Bjzdjn sauda orьndarьnda rastrata, їrlьq çana tovardь talapailau asa kyctj. Tek 1937 çьldьn өzjnde qana rastrata çana їrlanqan zattьn somasь 20 million somqa çettj.

Tovar oborotьn, әsjrese selodaqь tovar oborotьn kyceitu turalь Stalin çoldastьn nїsqaularьn orьndau çөnjndegj negjzgj carttardьn bjrj — sauda orьndarьn kөbeitu çana olardь dїrьs ornalastьru.

Alaida, bjzde 1937 çьlь sauda orьndarьn molaitu çөnjndegj plan boiьnca, 165 sauda ornь acьlmai qaldь, bьlaica aitqanda bїl plan orьndalmadь.

Cьqьs Qazaqьstan oblьsьndaqь Kjcj Bөken poselkesjnde 500 ge çaqьn caruacьlьq yij bar, onda bjr dyken, nemese bjr larөk çoq. Poselke kөcpelj sauda arqьlь tovar alьptїradь, onьn berçaqьnda bїl poselke temjr çoldan 180 kilometr çerde.

Qostanai oblьsьnьn presnogorkovski, Amangeldj, Torqai audandarьnda bjrde selmag çoq, olai bolsa, bїl çerlerde kөp assortimenttj saudada çoq. Ontystjk Qazaqьstan oblьsьnьn Sarьsu, Sozaq audandarьnda da selmagtar çoq.

Bjzdjn kooperatsiaqa, bїl siaqtь tїtьnucьlar qoqamь өzj basqaratьn kөpcjljk sauda їiьmdarьn nьqaituqa çana olardьn jsjn ondauqa erekce kөnjl bөljnuj kerek. Їiьmdasqan tїtьnucьlar өzderjnjn їiьmьnьn çumьsьna baqьlaudь kyceitjp, өzderjnjn kerekterjn tolьq çana mədenietti tyrde өterljk çaqdaida çetetjn etujmjz kerek.

Sovet saudasьndaqь masqaralьq kemcjljkterdj endj batьl çoiu kerek, sauda apparatьn tekserjp, barlьq çulikterdj, їrьlardь çana mocennikterdj alastap qїuьu kerek. Sauda їiьmdarьndaqь çїmьsqa en çaqsь kommunisterdj, adal niettj çana sьnalqan adamdardь qoiu turalь BK(b)P Ortalьq Komitetjnjn qaulьsьn bjzdjn partia їiьmdarь tolьq orьndauqa mjndettj.

ENBEKCJLERDJN MƏDENI-TЇRMЬS TJLEKTERJN ORЬNDAU, OLARDЬN ƏL-AUQAT KYIJN ONDAU ÇANA QALЬN BЇQARALЬQ ЇIЬMDARDЬN ÇЇMЬSЬ

Qalq caruacьlьqьnьn өsuj enbekcjlerdjn əl-auqatьnьn, mədeniet dərecesjnjn ynemj artuьna çana tїrmьsьnьn yzdjksjz ondaluьna negjz boldь. Məselen, 1937 çьlь nandь tїtьnudьn 1934 çьlqьdan 10,5 ese artuь, ettj çana etten çasalqan produksialardь tїtьnudьn 5 ese artuь, konservь zattarьn tїtьnudьn 6 ese derljk artuь, sarь maidь tїtьnudьn 5 ese artuь çana basqalarь bїl aitьlqanqa tolьq dəlel.

Pater yi kommunalьq caruacьlьq əsude. 1938 çьlь kommunalьq qйгьlьsqa çйmsalatьn kyrdelj qaraçat, 1936 çьlqьmen salьstьrqanda, 222,7 protsent bolьp otьr. Bjraq, sonь aitьp ətu kerek, Qazaqьstannьң kommunalьq caruacьlьqьnьң qalq komissariatь çana onьң sistemasь qalalarda çana çйmьscь poselkelerjnde çaqsь, mədeniettj, tйrmьsqa qolaily pater yiler salu mjndetjn orьndai almadь. Qйгьlьstьң eң maңьzdь obiektjlerjnjң çьldьq planь yiennjң 10 na 19,7 protsent orьndaldь. Qйгьlьstьң sapasь ətc nacar. Bjzde qйгьlьs çймьsь ətc qьmbatqa tysedj, çana kəp uaqьtta qйгьlьs orьndarьn plansьz salamьz.

Qalqqa meditsinalьq çərdem kərsetu çймьsь onqaldь çana bйl çймьs bjrden-bjrge kyceiude.

Densaulьq saqtau çймьsьnьң zattьq bazasь edəujr əstj.

Bjraq, çoldastar, eңebkcjlerdjң əsken tjlekterjn orьndaudan əlj qacьq çatьrmьz. Onьң ystjne densaulьq saqtau sistemasьnьң əzjnde kemcjljkter kəp. Bйl kemcjljkterdj tez çoiuьmьz kerek. Emdeu orьndarьnьң dйrьs ornalastьrьlmauь nətiçesjnde, bjzdjң qibrdaqь mal caruacьlьqь audandarьnьң qalqь meditsinalьq çərdemnen paidalana almai otьr. Keibjr audandarda bjr de dərjger çoq.

Bjzde dərjgerljk kadrlar çetkjljksjz. Bjraq, qolda bar dərjgerljk qьzmetkerlerge de çaqsь — çaqdai çasai almai otьrmьz. Mйnьң nətiçesjnde tek 1937 çьldьң əzjnde qana 155 dərjger Qazaqьstannan ketjp qaldь, orta dəreçelj dərjgerljk qьzmetcjlerdjң Qazaqьstannan ketkenderj onan da kəp.

Qalq aqartu çймьsьnda bjz zor tabьstarqa çettjk. Qai çerde bolsa da çalpьqa bjrdei bastauьc oqu jske asьrьldь; bastauьc mektepterdegj, ortalau çana orta mektepterdegj oqucьlardьң sanь edəujr kəbeidj; qazaqtьң orta mektepterjnde çoqarqь klastar йiьmdastьrьldь.

1937 çьlь bastauьc, ortalau çana orta mektepterde 929.848 oqucь bolsa, ol 1938 çьlь 1.021.905 adamqa çetjp otьr. Qazaq oqucьlarьnьң sanь 375.895 adamnan 414.681 adamqa çettj. 1936—1937 oqu çьlьnda qazaq ortalau mektepterjnjң sanь 289 bolsa, kəzjr olar 393 ke çettj. Qazaq orta mektebj 57 edj, kəzjr 93 boldь. Mektepter ycin tйraqtь oqu kjtaptarь çana programmalar cьqarьlьp çatьr; oqudьң sapasь onqaldь; mektepterdjң zattьq bazasь edəujr nьqaidь.

Mektep qйгьlьsь kyceiude. 1937 çьlь qalalarda çaңadan 27 mektep salьndь, aul-selolarda 43 mektep salьndь. Bйl çaңa mektepterde 18200 oqucьqa orьn bar.

Çoqarь dəreçelj oqu orьndarьnьң sanь 14 ten 19 qa çettj. VUZ dardaqь studentterdjң sanь 1936-37 oqu çьlьnda 4366 bolsa, 1937-38 oqu çьlьnda 5286 boldь. Texnikumdar, pedagogika mektepterj, meditsina mektepterj çana rabfaktar kəbeidj.

Eldjң əl-auqatь artqandьqtan, eңbekcjler bjljm aluqa, mədenietjn arttьruqa asa ьntalanьp otьr.

Respublikamьzda kjtapqanalar, kəcpelj kinolar, teatrlar çana basqa mədeniet orьndarь kəbeiude.

Bjraq, oqu yilerjnjң, mədeniet yilerjnjң, qьzьl otaulardьң, klubtardьң, kjtapqanalardьң çймьsь əlj de oidaqьdai emes. Respublikamьzdьң saiasi aqartu mekemelerjne kerektj kadrlardьң 50 protsentj qamtamasьz etjlmegen. Al bar kadrdьң da bjrsьprasь əzderjnjң mjndetjn çaqsь atqarqandai dəreçede emes.

Mьsalь, Fəderov audanьnьң Vannovski selsovetjnde oqu yijnjң bastьqьna mygedek-saңьrau belgjlengen. Vladikin selsovetjndegj klub bastьqь bolьp bjr mygedek belgjlengen, onьң tjptj klubtь acuda qolьnan kelmegen.

Bjzdjң mədeniet qйгьlьsьndaqь eң artta qalqan ucəskemjz **fizkultura men sport** bolsa kerek. Mйnь bйl çerde atap aitu kerek boladь. Səz çoq bйl ucəskede belgjlj tabьstarьmьz bar. Bjraq, bjzdjң fizkultura йiьmdarь əlj qalьң bйqara arasьna qanat çaiqan çoq, qalьң bйqaralьq йiьmqa arnalqan çoq.

Fizkultura otan qorqau çймьsьna bailanьstь. Sondьqtan fizkultura

йіьmdarьnьң maңьzь onan saiьn kyceie tysedj.

Otan qorqau çймьsь — əsjrese kəzjrgj uaqьtta asa maңьzdь çймьs. Вйl çймьspen partia йіьmdarьnьң barьqь da сйqьldanuь kerek. Osoaviaxim йіьmdarьnьң çймьsьna erekce kənjl вelu kerek. Qazaqьstannьң Osoaviaxim йіьmdarьnda distsiplina nacar;otan qorqau myljkterjn вйzqau çana вyldjrgen faktьlar boldь, йіьmnьң qaraçatьn cacqan, Otan qorqau çənjnde qalьң вйqara arasьnda çyrgjzjletjn çймьstardьң plandarьn çana programmasьn ziankestjkpen çasaqan retter kəp вoldь. Osoaviaxim йіьmdarьnda ziankestjktjң qaldьqtarьn çoiu çймьsь ete caban çana вйl çймьs batьl çyrgjzjlmei otьr.

SOVETTER

Bjzdjң respublikanьң sovetterj enвekcjlerdjң asa kəp aktivterjn йіьmdastьrьp otьr. 1938 çьlqь ianvardьң 1 ne təmengj sovetterde çana atqaru komitetterjnde 76508 deputat, onьң jcjnde əielderden 15569 deputat вoldь.

Sovetterdjң çймьsьn йіьmdastьru sistemasьnьң өzj seksialardьң вoluь, вйl seksialarqa sovet aktivjnjң qatьnasuь, taqь вasqalarь — kolxozdarqa, kooperatsiaqa, өndjrjs kəsjp orьndarьna, kommunalьq caruacьlьq orьndarьna, mektepterge çana basqalarьna вascьlьq etu çənjnde sovetterdjң asa вedeldj вoluьn çana olardьң reljnjң zor вoluьn qamtamasьz etedj.

Bjraq вəlenjң bərj sonda, вjz kei uaqьttarda өzjmjzdjң sovetterdj kolxozcьlar kəpcjljgjn js çyzjnde йіьmdastьrьp, aul men selonьң tйrmьsьna вascьlьq etjp otьratьn jsker organdarqa ainaldьra almai otьrmьz.

Stalindjk Konstitutsia qaвьldanqannan keijn sovetterdjң relj çana вedelj erekce arttь. Stalindjk Konstitutsia sovetterdjң çймьsьn onqauqa, вjzdjn sovet йіьmdarьnьң çймьsьndaqь вiurokrattьq kemcjljkterdj çana вйrmalaucьlьqtardь çoiuqa asa zor kəmek вoldь. Kəzjr sovetke sailanu ycjn çймьs jsteu kerek çana çймьstь çaqsь jsteu kerek, əitkenj qalq sovetke eң çaqsь adamdardь, ərвjr kolxozdьn, selonьң, auldьn igjljgj ycjn cьn вerjljp adal qьzmet etetjn adamdardь sailaidь.

Sovetterdjң çймьsьndaqь kemcjljkterdj ne qйrlьm tez çoiьp, sovettjk demokratianь kең tyrde kyceitujmjz kerek.

Sovettjk demokratianь вйzucьlьq faktьlarьna, məselen oвlьstьq atqaru komitetjnjң kollektivtjk sovet organь вolu ornьna, kontor, вanke ia. çalqьz nacəlnik вasqaratьn вasqa sondai mekeme siaqtь вolьp otьruьna mylde təzuge вolmaidь. Вйl pəlemen вatьl kyresu kerek.

Ərвjr audannьң, oвlьstьң caruacьlьq çana mədeniet qйrьlьsьnьң kynвe-kyngj məselelerjn tura sovet organdarьnьң өzderj cecetjn вolu kerek, al partia йіьmdarь вйl məselelerdj cecuge, sol sovet organdarьnda çймьs jsteitjn kommunister arqьlь вascьlьq etjp otьratьn вolu kerek. Sovetterdjң çймьsьn osь aitьlqandai etjp йіьmdastьru jsjnde partia йіьmdarь sovetterge çərdemdesuge tijs.

KOMSOMOL TURALЬ

Өtken çьldьң jcjnde Qazaqьstannьң komsomolь san çaqьnan өstj. Komsomolqa çaңadan 52.625 adam qosьldь. Вьltьr apreldjң вjrjnde QLKÇS da 123.343 adam вolsa, вiьlqь apreldjң вjrjnde, komsomoldьң myceierj çana kandidattarь, barьqь 175.968 adam вoldь.

Çaңadan komsomoldьң 1570 bastauьc йіьmь qйrьldь. Bjraq, respublikanьң 2048 kolxozьnda əljde komsomol йіьmdarь çoq.

QK(в)P Ortalьq Komitetj çaqьn arada komsomol йіьmdarьnьң çaiь çana çймьsь turalь qaulь cьqardь.

Вйl qaulьda BLKÇS Ortalьq Komitetjnjң IV çana V plenumdarьnьn komsomoletsterge saiasi tərвie вeru turalь, qatelerdj tyzeu çana komsomol йіьmьnda вolqan qalq çaularьnьң ziankestjgjnjң zardaвьn çoiu turalь çana вasqalarь turalь qaulьlarьn Qazaqьstan komsomol йіьmdarьnьң nacar orьndap otьroqanь kərsetjldj.

QLKÇS ýiьmdarьnьң çümьsьndaqь kemçjljkterdjң jcjnde eң aldьmen mьna faktьnь kersetjp өtu kerek: kөp komsomoletster, өsjrese soiuzqa çaңadan alьnqan komsomoletster saiasi mektepterge çana yijrmelerge tartьlmaqan.

Komsomol ýiьmdarьnьң soiuzda çoq çastar arasьndaqь çümьsь nacar. Komsomol ýiьmdarьnьң çastar arasьnda çiьlьstar, өңgjmeler өtkjzuj kem. Çastardьң kөpcjljgj otan qorqau çana fizkultura çümьsьna tartьlmaqan. Dүrьsьnda komsomol çasьndaqь çastar respublikamьzdaqь вykjl qalqьmьzdьң çartьsьnan artьqь. Çastarqa tərвie вeru çөnjnde вjzdjң komsomol ýiьmdarьna çyktelgen çauaptьlьq asa zor. Bүl asa zor çümьstь çyrgjzu jsjnde, komsomoldьң qatarьn kezdei soq çana çau elementterden tazartu jsjnde partia ýiьmdarь komsomolqa çərdem kөrsetuge tijs.

QK(в)P ýiьmdarьnьң komsomolqa вascьlьqьn sөzsjz kyceitu kerek. Bjz aqүsta Ortalьq Komitette, komsomol ýiьmdarьna qalai вascьlьq etjp, qalai çərdem kөrsetjp otьrqanь turalь, өzderjnjң oвlьstarьndaqь komsomol ýiьmdarьnьң өzderjne çyktegen mjndetterdj qalai orьndap otьrqanь turaіь partianьn ekj oвlьstьq komitetterjnjң вaiandamalarьn tьңdamaqpьz. Bjz çastardь partiaqa cьn вerjlgendjk ruxta tərвieleujmjz kerek.

Өiel çastar arasьndaqь çümьstьң çolqa qoiьluь өte nacar. Komsomoldьң audandьq komitetterjnjң çana qalalьq komitetterjnjң sekretarlarь arasьnda bolqanь 14 qьz bar. Komsomol ýiьmdarь өielder çөnjndegj вai-feodaldьq өdet qүrьptardьң qaldьqtarь men kyrestj kyceitpei otьr. Komsomoldьң keiвjr вascь qьzmetcjlerj mүndai masqaracьlьq өdetqүrьptarqa өzderj çetekçj bolьp çyr.

QLKÇS ýiьmdarь өndjrjs kөsjвj orьndarьnьң çana kolxozdardьң ças staxanovcьlarь arasьndaqь kөpcjljksaiasi çümьstь oңdauqa mjndettj. Olar komsomoletsterdj өndjrjstegj aldьңqь qatarіь adam вolatьn, eңвektjң staxanovcьlьq өdjsterjn qoldanuqa çetekçj вolatьn dəreçege çetkjzuge mjndettj.

PROFSOIUZDAR TURALЬ

Çoldastar, profsoiuzdardьң maңьzь çana rөlj asa zor. Bjzdjң Qazaq SSR da 700 mьңnan artьq çümьscьlar çana qьzmetkerler вar. Olardьң arasьnda вolqanь 51 mьң kommunist çana 175 mьң komsomolets вar. Çartь million çümьscьlar çana qьzmetkerler partiada çoq. Bjzdjң profsoiuzdardьң çümьs çyrgjzuj ycjn вүl asa keң өrjs! Profsoiuzdarqa ýiьmdasьp otьrqan өndjrjs orьndarьndaqь çana mekemelerdegj çümьscьlardьң çana qьzmetkerlerdjң sanь respublikamьzdьң partia ýiьmdarьnьң sostavьnan on ese kөp, komsomol ýiьmdarьnьң sostavьnan yc ese kөp.

Өsjrese, profsoiuzdardьң вascь organdarь çaвьq daus вeru çolь men sailanqannan keijn çana profsoiuz вeletterj auьstьrьlqannan keijn, profsoiuzdardьң çümьsь azdap oңdaldь. Bjraq sonda da profsoiuzdardьң çümьsь oidaqьdai вoludan əlj qacьq çatьr.

Bjzdjn profsoiuzdar sotsialistjk çarьsqa, staxanovcьlar qozqalьsьna, mədeniet-kөpcjljk çümьsna nacar вascьlьq etjp otьr, вjzdjң qьzmetkerlerdjң çana eң aldьmen mekemelerdegj qьzmetkerlerdjң eңвek distsiplinasьn arttьru çolьndaqь kyrestj əlj nacar ýiьmdastьrьp otьr.

Profsoiuzdar өzderjnjң mycelerjne əlj çetkjljktj qaraspaidь, olardьң mədeniettj tyrde dem aluьn çaqsь ýiьmdastьrmaidь, mycelerjnjң mədeni-saiasi dəreçesjn arttьruqa tolьq kəңjl вөlmeidj.

Kəzjr ycjncj вesçьldьqtьң zaiomь taratьlьp çatьr. Zaiomdь oidaqьdai taratu çөnjnde profsoiuzdarqa çyktelgen çauaptьlьq asa zor. Partia ýiьmdarьnьң çərdemj men olar, вүl jste өzderjne çyktelgen mjndetterdj авьroi men tolьq orьndauqa tijs.

PARTIALЬQ-SAIASI ÇÜMЬS

Partialьq—saiasi çümьs saiьp kelgende sotsialistjk qүrьlьstьң вarlьq

taraularьnda вjzdjn barlьq jsterj-mjzdjn nətiçelj bolubn cecedj.

Stalin çoldas вjzdj, „Partialьq-saiasi çйmьstьn maqьzь men mənjsjn йmьtu caruacьlьq tabьstardьn berjk bolmaubna əkep soqadь“ dep yiretjp otьr. BK(в) P Ortalьq Komitetjnjn fevral—mart plenumьnda „Partia çйmьsьnьn kemcjljkterj çane trotskicjlçana basqa ekj çyzdjlerdj çoiu caralarь turalь“ çasaqan baiandamasьnda Stalin çoldas вьlai deidj:

„Maqьzь dausьz ətе zər bolьp otьrqan caruacьlьq çənjndegj tabьstarьmьz çana вjzdjn kelecekte de—kynnen kynge, çьldan-çьlqa qolьmьzdь çetkjzuge tьrьsatьn tabьstarьmьz -- sonda da вjzdjn sotsialistjkqйrlьsьmьzdьn barlьq jsjn sarqi almaitьndьqьn partialь çoldastarьmьzqa tysjndjrjp otьru kerek, caruacьlьq çənjndegj tabьstarqa bailanьstь orьn tebetjn çana çaibaraqatlьqta, вeiqamdьqta, saiasi qьraqьlьqtьn bəsendeujnde вjljnetjn tabьstardьn kəlenkelj çaqьn caruacьlьq çənjndegj tabьstardь partia qйrьlьsьndaqь tabьstar men çana partiamьzdьn ərjstetjle çyrgjzletjn saiasi çйmьsьmen səikəstjrgen kynde qana çoiuqa bolatьndьqьn tysjndjrjp otьru kerek. Caruacьlьq çənjndegi tabьstardьn əzj, olardьn вerjktjgj men йzaq boluь вytjndei çana tolьqь men partialьq—йlьmdastьru çana partialьq-saiasi çйmьstardьn tabьstarьna bailanьstь ekendjgjn, вйl cartsьz caruacьlьq çənjndegj tabьstardьn əzj baiandь bolmai cьquьnьn mymkjndjgjn tysjndjrjp otьru kerek“.

Partialьq-saiasi çйmьsta ziankestjktjn boluь kezdeisoq nərse emes. Çaular partia aktivьn bdьratuqa tьrьstь, kommunisterdjn arasьnda orьnsьz kydjk tuqьzuqa tьrьstь, partia йlьmdarьnda salaqtьqqa çol вerjp, soqan çaqdai tuqьzьp otьrdь.

Tйtqьnqa alьnqan qalq çaularьnьn вergen çauaptarьna qaraqanda, olar neqйrlьm kep kommunisterdj partiadan cьqaruqa tьrьsqan. Olardьn kəzdegenj—ьzalь adamdardьn sanьn kəвeitjp, əzderjne odaqtastardьn sanьn kəвeitu вolqan.

Çaular əzderjnjn adamdarьn çauaptь ucəskelerge qoiьp otьrqan, sonь men qatar adal kommunisterdjn вedeljn barьnca tysjrjp otьrqan.

Partianьn əsujne kedergj çasalu da qalq çaularьnьn ziankestjk çйmьsьnьn mazmйnьna kjrgen. Çaulardьn ustanovkasь—adal çйmьscьlardьn, kolxozcьlardn, intellegentterdjn partiaqa kjrujne вeget çasau, partiaqa çaqa alьnqandarqa, partia qatarьna qaita alьnqandarqa partia dokumenterjn вerude kjdjrtu bolqan.

Partiaqa çaqa myceler alu jsjne nem qйraidь, вet aldь qarau çau elementterdjn partia qatarьna ətjp ketjujne mymkjndjk tuqьzu ycjn qasaqana jsteljp otьrqan.

Partiaqa alu jsjn вьlqtьru, partianьn ustavьnda kərsetjlmegen tolьp çatqan instantsialardь вelgjleu, partiaqa kjru turalь arьzdar men materialdardь çartь çьlqa deijn, odanda artьq kjdjrtu, partiadan cьqarьlqandardьn apellətsialarьn qaraudь kjdjrtu, osьnьn barlьqь ziankestjk çйmьstьn formasь bolqan.

Alaida, çaulardьn jstegeh qulьqsйmdьqtarьna qaramastan, basqa çйmьstardьn barlьqьndaqьdai, partialьq-saiasi çйmьstada tabьstarьmьz az emes. Oi tabьstardьn jcjndegj en bastьsь — NKVD organdarьnьn çərdemj arqasьnda, trotskicjl-вuxarincjl çana ultcьl-facister вandittardь, çapon german cpiondarь men kjsj əltjrucjlerjn kyltalqan ejtip, qйrtqandьq boldь. Вйl вandьnьn əckerelenjp kyl talqan etjluj вjzdjn çйmьsьmьzdaqь ylken tabьs.

Bjzdjn partia çйmьsьmьzdaqь ekjncj asa maqьzdь tabьsьmьz—partianьn təmengj, audandьq, oblьstьq çana respublikalьq bascьlьq çйmьsьna 2.245 adamnьn çoqarьlatьluь bolьp tabьladь, вйlardьn jcjnde: вastauьc partia йlьmdarьnьn partkomdarьnьn sekretarlьqьna, partorgьlьqьna 982 adamnьn, qalalьq komitetterdjn, audandьq komitetterdjn sekretarlьqьna 250 adamnьn, oblstьq komitetterdjn sekretarlьqьna 32 adamnьn, audandьq komitetter-

djң. qalalьq komitetterdjң nәsqaucьlьqьna—378 adamnьң, oblьstьq komitetterdjң nusqaucьlьqьna —135 adamnьң, taqьsьn taqьlardьң çoqarьlatьluь bolьp tabьladь.

Mәnьң ystjne, soңьь sailaudьn kezjnde partkomdardьn sostavьna 1.552 çoldas, qalalьq komitetter men audandьq komitetterdjң plenumdarьnьң sostavьna 1.600 çoldas alqac ret sailandь.

Oblьstьq komitetterdjң plenumdarьnьң sostavь 90 protsent çaңardь.

Bascьlьqqa partianьң sьnalqan çaңa kadrlarьnьң keluj Qazaqьstan bolcevikterjnjң ylken tabьsь.

Soңqь ekj-yc aidьң jcjnde kommunisterdjң belsendjljgj өstj, bolceviktjk qьraqьlьqь arttь, sotsialistjk qәrьlьstьң barlьq ucәskelerjnde avangardtьq rolj kyceidj.

Bjraq, partia çәmьsьnda bjzdc әlj ylken kemcjljkter kөp. Bәl ucәskede de ziankestjk çәmьstьң zardabь әlj tolьq çoiьlьp bolqan çoq.

Bjzdjң Qazaqьstanda 7.486 aul caruacьlьq artelderj men serjktjkter bar, al bastauьc partia ұjьmdarь, kandidattar gruppalarь, partia-komsomol gruppalarь 1.672 kolxozdьң çanьnda qana bar.

Kolxozdarda bastauьc partia ұjьmdarь bolmasa, bjzdjң kolxoz qәrьlьsьna tijstj bascьlьqtь qamtamasьz ete almaitьnьmьz anьq.

Partianьң aldьңqь qatarlь kolxozcьlar esesjne өsujne qalq çaularь bөget çasap otьrdь, kolxozdarda partia ұjьmdarьn qәrmadь, osьnьң өzj kezdci soq faktь emes.

Partia ұjьmdarьnьң mjndetj — aul caruacьlьqьnda bolqan ziankestjktjn zardabьn çoia otьrьp, aul men derevnedegj partia çәmьsь çөnjnde bolqan ziankestjktj çoiuqa airьqca nazar audaru bolьp otьr. Partianьң çana Otanьmьzdьң jsjne berjlgen, aul caruacьlьqь өndjrjsjndegj eң çaqsь, aldьңqь qatarlь staxanovcьlardь partiaqa, tjlektesterdjң qatarьna tartu çөnjnde neqұrlьm çjgerlj çәmьs jsteu kerek. Әrbjr kolxozda bastuьc partia ұjьmь nemese kandidattar gruppasь bolatьndai xalge çetu kerek.

Tjlektester gruppalarьn ұjьmdastьru çenjnde de çәmьstь kyceitu kerek. Esep berjp otьrqan uaqьttьң jcjnde tjlektesterdjң өsuj qanaqattanqьsьz boldь. Tjlektesterdjң өsuj soңqь ailardьn jcjnde qana bjr az kyceidj. Tjlektesterdjң arasanda tәrbie çәmьsь cьnьnda әlj әrjstetjlgen çoq.

QK(b)P QATARЬNA ÇANA MYCELER ALU

Partiaqa çaңa myceler alu jsj bastalqannan berj ystjmjzdegj çьlqь yiennjң 1 ne deijn QK(b)P nьң barlьq ұjьmdarьnda partianьң myceljgjne kandidat bolьp 5.808 adam alьndь, kandidattьqtan partianьң myceljgjne 3.824 adam өtkjzjldj.

Bjrsьpьra audandьq partia ұjьmdarьnda, məselen, Belaqac, Ruzaev, Esjl, Talas, Orda, Cәbartau, Çetjqara, Oiьl, Taipaq, Ұlan, Qarabұtaq audandьq partia ұjьmdarьnda — bykjl 1937 ncj çьldьң jcjnde partiaqa bjrde bjr adam alьnbaqan. Çaqdaidьң mәndai boluьnьң negjzgj sebebj — qalq çaularьnьң partia ұjьmdarьnda qasaqana tuqьzqan senjmsjzdjk, orьnsьzkydjktjljk atmosferasь boldь. Partia komitetterj mәndai pjkjrge qarsь kyres çyrgjzbedj, al keide olardьң өzderj bas sauqalaucьlardьң çetegjnde boldь.

Kөp bastauьc partia ұjьmdarь, sonьң jcjnde өndjrjs kәsjbjnjң jrj kәsjp orьndarьnьң çanьndaqь ұjьmdar çana tjptj keibjr audandьq partia ұjьmdarь cьnьnda partiaqa çaңa myceler alu jsjn osь kynge deijn bastaqan çoq nemese 1-2 adam qana aldь.

Osьndai asa maңьzdь jste bьlьq әlj çoiьlьp bolqan çoq. Məselen, QK(b)P nьң bastauьc partia ұjьmdarьnda partianьң kandidattьqьna alu turalь 1579 arьz, kandidattьqtan partianьң myceljgjne өtkjzu turalь 610 arьz maidьң 1 ne deijn qaralmai çatqan.

QK(b)P audandьq komitetterj men qalalьq komitetterjnde partianьң myceljgjne çana kandidattьqьna alu turalь 1527 arьz, oblьstьq komitetterde

2197 ge deijn çetken.

Partiaqa çana myceler alu jsj əsjrese Alma-ata, Cьqьs Qazaqьstan, Soltystjk Qazaqьstan, Oңtystjk Qazaqьstan oвlьstarьnda nacar.

Aprel aiьmen salqastarqanda, maidьң jcjnde partiaqa çaңa myceler alu jsjnjң ӧlqaimaqandьqь вьlai tӧrsьn, qaita kemigen. Əsjrese, QK(в)Pnьң Alma-ata, Batьs Qazaqьstan, Aqtөвe, Cьqьs Qazaqьstan, Oңtystjk Qazaqьstan oвlьstьq komitetterj partiaqa çaңa myceler aludь azaitqan.

Вӧl çaqdai, sonqь uaqьttьң jcjnde oвlьstьq komitetterdjң, audandьq komitetterdjң, qalalьq komitetterdjң partia organdarь sailauь men cӧqьldanьp, partiaqa çaңa myceler alu çӧmьsьnan boiьn aulaq salqandьqьn kөrsetedj, вӧl jstj өz вetjmen qoia вerjp, partia organdarьnьң sailauь kezjnde partialьq — saiasi çӧmьstь kyceitu turalь BK(в)P Ortalьq Komitetjnjң qaulьsьn orьndamaqandьqьn kөrsetedj.

Kandidattardь partia myceljgjne өtkjzu jsjnjң qanaqattanqьsьz ekendjgjn aiьrьqca aitьp өtu kerek. Partiaqa çaңa myceler alьna вastaqannan вerj, 1938 çьlqь yiennjң 1 ne deijn kandidattьqtan partianьң myceljgjne 3824 adam өtkjzjldj, al QK(в)P nьң sostavьnda 20208 kandidat вar, olardьң 80 protsentjnjң kandidattьq staçь 1930-1932 çьldardan вastaladь.

Soqqь ailardьң jcjnde вjrjncj çana ekjncj kategoria вoiьnca alьnatьndardьң sanь kemjp, tөrtjncj kategoria вoiьnca alьnatьndardьң sanь өsujnjң faktьsь вar, вӧl dӧrьs çaqdai emes, вӧl kezdei soq nөrse emes. Bjzdjң qolьmьzdaqь mөljmetterge qaraqanda, вjrsьpьra partia ӧiьmdarьna partianьң өsuj turalь mөsele çөnjnde terjs вaqьt вerjlgen. Partia eң aldь men oqucь çastardьң, qьzmetcjlerdjң esesjne өsuge tijs degen partiaqa qarsь ustanovka вolqan, вӧl çaulardьң вergen ustanovkasь.

Mьnadai soraqьlьqtarqa deijn вolqan: Stalin audandьq partia konferensiasьnda (Alma-ata qalasь) вjr delegat sөilegen sөzjnde partia usdep ӧsьnqan.өitkenj, вӧl „cecennjң aituь boiьnca, вjzdjң eljmjzde qalqtьn taptьq qӧrьlьsь өzgergen kөrjnedj, sondьqtan, proletariat diktaturasьnьң rөlj вjzde endj çoq вolьp вara çatqan kөrjnedj.

Bjzdjңвarьlq partia ӧiьmdarьmьzqa partianьң өsuj turalь mөsele çөnjnde вjr qana ustanovka mjndettj вoladь, ol—BK(в)P Ortalьq Komitetjnjң partiaqa çaңa myceler alu turalь qaulьsьnda вerjlgen nӧsqau: „Partia ӧiьmdarь partiaqa cьn aldьnqь qatarьlardь, çӧmьscь tавьnьң jsjne cьn вerjlgenderdj, eljmjzdjң taңdaulь adamdarьn, **aldьmen çӧmьscьlardan,** (astьn sьzqan men—N. S.), sol sьqьldь carualar men eңвekcj intelligentsiadan da jrjktip aluqa tijs, partiaqa alьnatьndar sotsializm ycjn çyrgjzjljp çatqan kyrestjң tyrjj ucөskelerjnde sьnnan өtkender вoluqa tijs".

BASCЬ PARTIA ORGANDARЬ SAILAUЬNЬN QORЬTЬNDЬLARЬ

Bascь partia organdarьnьң çaqьnda вolьp өtken sailauь BK(в)P Ortalьq Komitetinjң nӧsqauь вoiьnca, „partia jcjndegj demokratianь qataң saqtaudьn, bolcevіktjk sьn men өz ara sьndь вatьl өrjstetudjң negjzjnde" өtkjzjluge tijs boldь.

Partia organdarьnьң sailauьn ӧiьmdasqan tyrde dӧrьs өtkjzu ycjn audandьq komitetter, qalalьq komitetter men oвlьstьq komitetter otcot вeru—sailau çiьlьstarьna ylken өzjrljk jsteuge mjndettj boldь. Bjraq ӧiьmdardьn kөpcjljgjnde mӧndai daiьndьq çӧmьsь bolmadь. Bascь partia organdarьnьң, өsjrese вastauьc partia ӧiьmdarьnьң sailauьnьң вarьsьna çana sailauьnьң qortьndьlarьna вӧl çaqdai өser etpei qalqan çoq.

Kөp вastauьc partia ӧiьmdarь, partia ӧiьmdarьnьң kөpcjljgjnde partialьq-saiasi çӧmьstьң dөreçesj өte tөmen вola tӧrsa da, otcot çiьlьstarьnda sьn men өz ara sьnnьң dөreçesj tөmen вoluьnьң saldarьnan, partkomdar men partorgьlardьң çӧmьsьna qanaqattanarlьq degen terjs вaqa вerdj.

Өtkjzjlgen sailaudьң eң tamaca qoгьtьndьsь—Lenin—Stalin partiasьnьң йlь jsjne aqьгьna deijn вerjlgen, çaңa, ças qьzmetkerlerdjң вascь partia çйmьsьna вatьl çana tolьq çoqarьlatьlqandьqь вolьp tabьladь. Bjz вйl kadrlardь maqtan etuge pravaвйl kadrlardь maqtan etuge pravalьmьz, вitkeuj, olar вjzdjң qalqьmьzdьң jcjnde, вjzdjң partiamьzdьң jcjnde qolьnan js keletjn, вsjp keleçatqan adamdardьң йcь-qiьгь çoq ekendjgjnjң aiqьn dəlelj.

Çana sailanqan partkom sekretarlarь men partorgьlar sostavьnьn 46,3 protsentj sailanqanqa deijn sol йiьmdar da sekretar вolьp çйmьs jstemegen. Al, sailanqan sekretarlardьң çalpь sanьnьң 25,8 protsentj ec uaqьtta partkom sekretarь çana partorgь вolьp çйmьs jstemegen.

Bastauьc partia йiьmdarьnьң otcot вeru-sailav çiьlьstarьnьң, audandьq, tjptj oвlьstьq konferensialardьң asa jrj kemcjljgj mьnau вoldь—olardьң kөвj вascь partia organdarьnьң sailauьn, partia organdarьnьn çйmьsьndaqь kemcjljkterdjң sьnaluьn, вndjrjstjk plandardь çana caruacь'ьq-saiasi mjndetterdj orьndauqa вйqaranь çйmьldьru jsjmen вailanьstьra вjlmedj, al, BK(в)P Ortaјьq Komitetjnjң qaulьsь osьnь talap etken edj.

Osьnьң nətiçesjnde, keiвjr çerlerde, partia organdarьnьң sailauьnan keijn вndjrjs plandarьnьң orьndaluь oңdalmaqanь вьlai tйrsьn, qaita nacarlap kettj.

Otcot вeru-sailau çiьlьstarь вtkjzjlgennen keijn partia-saiasat çйmьsьn вrkendetudj, otcot вeru — sailau çiьlьstarьnьң qaulьlarьn çana partkomdar men partorgьlardьң вajandamalarь вoiьnca çarьs sөzderjnde kommunisterdjn çasaqan tolьp çatqan praktikalьq ьsьnьstarьn çyzege asьrudь вastauьc partia йiьmdarьnьң вarlьqь вjrdei qolqa ala qoiqan çoq.

Qalalьq komitetter men audandьq komitetter, вdette partkom sekretarlarьnьn, partorgьlardьң arasьnda, вsjrese вйl çйmьsqa alqac ret sailanqandarьnьң arasьnda çйmьstь вlj kyceitken çoq.

Partialьq-saiasi çйmьs turalь aita keljp, aqьгьnda, sjzderdjң nazarьңьzdь BK(в)P Ortalьq Komitetjnjң ianvar plenumь qaulьlarьnьң orьndaluьna audarmaqcьmьn.

Partiadan cьqaru jsjnde вolqan, BK(в)P Ortalьq Komitetjnjң ianvar plenumь aiьгьqca aiqьn acqan, qatalar men вйrmalaucьlьqtar QK(в)P nьң вarlьq partia йiьmdarьnda boldь. Kommunisterdj вet aldь, çappaj partiadan cьqarudь вjrsьpьra partia йiьmdarьnьn вascьlьqьna вtjp ketken qalq çaularь kөp retterde вzderjnjң çauьzdьq maqsatьn orьndau ycjn qoldanqan. Çaulardьң вйl zйlьmdьq вreketterjn partia йiьmdarьnьң вarlьqь вjrdei kөre вjlgen çoq, sondьqtan partiadan adal kommunisterdjң cьqarьluьna çol вerdj.

BK(в)P Ortalьq Komitetjnjң ianvar plenumьnьң qaulьsьn çyzege asьru jsjnde вjzde əlj вygjngj kynge deijn ylken kemcjljkter вar. Məselen, partiadan cьqarьlqandardьң apellətsialarьn qarau məselesjn alaiьq. Soңqь uaqьtqa deijn QK(в)P nьң partia йiьmdarьnda 1149 apellətsia qaralmai çatьr. Ərine Partia Baqьlau Komissiasьnьң Qazaqьstandaqь өkjldjgjnjң çanьndaqь partkollegiada, oвlьstьq partkollegialarda çana QK(в)P oвlьstьq komitetterjnde qaralmaqan apellətsialar kөp.

Partia qatarьnan dйrьs cьqarьlmaqan kommunisterdj aqtau siaqtь məselege de kөңjl audaru kerek.

Adal kommunisterge вaspa sөz arqьlь, çiьlьstar arqьlь çala çauьp, olardь qaralaqan faktьlar kөp, al, olardь çasьrьn çol men aqtadь dese вolqandai. Məselen, Alma-ata oвlьstьq komitetj apellətsialar вoiьnca 62 adamdь partiaqa qaita alqan, al вaspa sөzde yc çoldas çaiьnda qana çarialaqan. BK(в)P Ortalьq Komitetjnjn ianvar plenumьnьң partiaqa qaita alьnqan kommunisterge вolcevikтjk tərвie вeru, olardь partia çйmьsьna qatьnastьru çөnjndegj qaulьsьnьn da orьndaluь nacar.

BK(в)P Ortalьq Komitetjnjң ianvar plenumь, „Partiaqa myceljk pravasь qaitadan вerjlgenderge partia dokumentterjn dereu вeru kerek“ dedj, al, вjzde partiaqa myceljk çana

kandidattьq pravalarь qaitadan berjlse de, yiennjn bjrjne deijn partia dokumentterjn almaqan 1735 adam bar.

Bйl jste əsjrese Alma-ata oblьstьq komitetj aiьrьqca bьlьq çasap otьr, ol yiennjn 1 ne deijn 326 partia dokumentjn bergen çoq, Ontystjk Qazaqьstan oblьstьq komitetj — 123, Batьs Qazaqьstan oblьstьq komitetj—144 partia dokumentjn bergen çoq.

Partia dokumentterjnjn berjluj turalь aita keljp, partia qatarьnan qaita alьnqandarqa qana emes, partiaqa çanadan alьnqandarqa da partia dokumentterjn beru jsjnjn kjdjrgenjn de aita ketu kerek.

Məse'en, yiennjn 1 ne deijn QK(b)P nьn barlьq йiьmdarьnda partianьn myceljgjne çanadan alьnqandarqa 4270 partia dokumentj berjlmegen, sonьn jcjnde Alma-ata oblьstьq komitetj men qalalьq komitetj 752 partia dokumentjn bermegen, Qьzьl-orda oblьstьq komitetj maidьn jcjnde bjr qana partia beletjn bergen, yiennjn 1 ne deijn 308 partia dokumentj berjlmei çatqan, Guriev oblьstьq komitetj maidьn jcjnde 58 partia dokumentjn bergen, al yiennjn 1 de berjlmei çatqan partia dokumentjnjn sanь 243 bolqan.

Mйndai xalge myldem tөzuge bolmaitьndьqьn aitьp çatudьn qaçetj barma.

Bjz partia йiьmdastьru çйmьsьnьn osь məselelerjnjn barlьqьn orьndaqa cьndap kjrjsuge tijstjmjz. Bjzde bastauьc partia йiьmdarь men audandьq partia йiьmdarьnda partiadan cьqarudьn çaiь cьnьnda qalai ekenjn tekseru kerek. Biz partia йiьmdarьmьzqa BK(b)P Ortalьq Komitetjnjn ianvar plenumьnьn qaulьlarь ruxьnda tərbie berjp, partiadan teksermesten, terjs cьqaruqa çol bermeuge tijstjmjz.

Al, keibjr çerlerde partiadan cьqaru jsjne kəzjrdjn өzjnde de dйrьs qaramaidь degen dabьldar bar. Məselen, 1938 çьlqь ianvardьn 1 nen yiennjn 1 ne deijn QK(b)P da partiadan 1914 adam cьqarьlqan. Oblьstьq komitetter, ədette, kommunistjn partiadan cьqarluьnьn naqьz sebepterjn bjlmeidj, partianьn ərbjr çeke йiьmьnda ol sebepterdj anьqtamaidь. Al, onьn berçaqьnda, kommunisterge meiljnce kөnjl qojьp, йqьptь qarau kerek degen BK(b)P Ortalьq komitetjnjn direktivalarьnьn bйzblqandьqь turalь faktьlar oblьstьq partia йiьmdarьnьn bərjnde de bar.

Kommunisterdj partiadan dйrьs cьqarmau turalь bйl dabьldar, çalaqorlardьn barlьq çerden əlj tolьq əckerelenbegendjgjn kөrsetedj, al bйl çalaqorlardьn tasasьna qalq çaularь çasьrьnadь, olar qьraqьlьq turalь өtjrjk cu kөterjp, bjzdjn partia kadrlarьmьzdь qiratuqa tьrьsadь.

BK(b)P Ortalьq Komitetjnjn ianvar plenumьnьn qaulьlarь men qarulanqan Qazaqьstan K(b)P nьn partia йiьmdarь bйdan bьlaiqь çerde partiadan dəlelsjz, terjs cьqaruqa çol bermeuge tijs. Çalaqorlardь, mansapqorlardь, bas sauqalaucьlardь batьl əckereleu kerek, seitjp, çasьrьnьp çyrgen naqьz qalq çaularьn bjr çolata acьp, əckereleudj qamtamasьz etu kerek.

ƏIELDER ARASЬNDAQЬ ÇЙMЬS TURALЬ

Çoldastar, əielder arasьndaqь çймьs turalь bjrnece auz sөz aitaiьn. Өzderjnjz bjlesjzder, Qazaq respublikasьnьn çaqdaiьnda bйl məsele—asa manьzdь məsele.

Bйl jstjn çaiь qandai?

Qazaqьstanda əielderdjn çймьstь çaqsь jstep çyrgendjgjnjn, sotsialistjk qйrьlьstьn qaisь tarauьnda bolsa da ylken rөl atqarьp çyrgendjgjnjn tamaca ylgjlerj az emes.

Bygjngj kynj QK(b)P йiьmdarьnda 6333 kommunist—əiel bar, 2152 tjlektes əiel bar. Ərine, mйnь çetkjljktj deuge bolmaidь.

Çaqьnda qana bolьp өtken otcot beru—sailau çiьlьstarьnda partia organdarьnьn sostavьna əielderden: partkom sekretarlьqьna — 57 adam, audandьq komitetterdin sekretarlьqьna—27 adam, partorgьlьqqa—205 adam çoqarьlatьldь.

Mjne, məselen, Guriev oblьsьnьң Espol audanьndaqь „Eltai“ kolxozьnьң partorgь Meңdekenova çoldastь alaiьq. Onьң otcot bergen uaqьtьnьң jcjndegj çïmьsьn partia çiьlьsь qanaqattanarlьq dep tapqan. Bïl partia ïiьmьnьң kommunisterj bïqara men tьqьz bailanьstь. Partia ïiьmьnьң çïmьsь çaqsь boluьnьң arqasьnda 1938 çьldьң jcjnde kolxozda bjrde bjr təl cьoqьn bolmaqan. Kolxozda klub, monca, balalar baqcьsь bar. Kommunisterdjң bərj stahanovcь, olar, saiasi oqu kruçogjne qalmastan tygel qatьnasьp çyr, gazet, çurnaldar çazdьrьp aladь.

Meңdekenova çoldas QK(b)P Espol audandьq komitetjnjң çana Guriev oblьstьq komitetjnjң plenum myceljgjne sailandь.

Ermaqambetova çoldastь alьңьz. 1929 çьlqa deijn ol yi caruasьndaqь əiel edj, bïdan keijn ol komvuzdь bjtjrdj, sodan keijn Oңtystjk Qazaqьstan oblьstьq komitetjnjң əielder sektorьnьң bastьqь bolьp çoqarьlatьldь, al kəzjr ol partianьң Çaңaqorqan audandьq komitetjnjң birinci sekretarь bolьp sailandь.

Gurievtegj balьq konservь kombinatьnьң staxanovcьsь Çoldasova Bolqai, kəzjr Guriev oblьstьq komitetjnjң əielder sektorьnьң bastьqь bolьp çoqarьlatьldь, partianьң Guriev qalalьq çana oblьstьq komitetterjnjң plenum myceljgjne sailandь, kəzjr osьnda QK(b)P nьң II siezjnjң delegatь bolьp qatьnasьp otьr.

Komsomolda 41787 qьz bar, bïlar —Qazaqьstandaqь barlьq komsomoletsterdjң 23,7 protsentj. Komsomoldьң audandьq komitetjnjң sekretarь bolьp 14 qьz, komsomoldьң oblьstьq komitetjnjң sekretarь bolьp 6 qьz çïmьs jstep çyr.

Barlьq fizkulturnikterdjn jcjnde 29115 qьz bar, 129 paracutistka bar.

Bïl sifrlar men faktьlardьң barlьqь tabьstardь kərsetedj. Bjraq, osьmen qatar, əielderdjn arasьndaqь çïmьs myldem çetkjljktj emes ekenjn moiьndauqa tijstjmjz. Bjrsьpьra qalq komissariattarь men mekemelerde (Oqu Qalq Komissariatь, Çer Qalq komissariatь) bascьlьq çïmьsta bjrde bjr əiel çoq. Bjzde sovettjң bascьlьq çïmьsьnda əielder az.

Bjzde qazaq əieljn qalьң malqa satu, ças qьzqa yilenu siaqtь kecjrjmsjz faktьlar, əielderdjң pravalarьn qorqau turalь, sovet zaңdarьnьң taqь sondai bïrmalanuь turalь kecjrjmsjz faktьlar əlj bar.

Osьnьң barlьqь, əielder arasьndaqь çïmьsqa kəp kөңjl bөlu kerek ekenjn kərsetedj. Bïl məselelerge bjzdjң partia ïiьmdarьmьz kөңjl bөlmei otьra almaidь.

PARTIALЬQ PROPAGANDA ÇANA YGJT

BK(b)P Ortalьq Komitetjnjn fevralmart Plenumьnьң qaulьsьn çana Stalin çoldastьң nïsqaularьn qoldana otьrьp, Qazaqьstannьң partia ïiьmь esep berjljp otьrqan uaqьttьң jcjnde kommunisterge Markstjk-Leninjk tərbie beru çïmьsьn bjrsьpьra oңdadь. Partia bïqarasьnьң revolutsialьq qьraqьlьqь çana jskerljgj arttь, ideialьq-saiasi dəreçesj östj. Propagandister çana ygjtcjler qatarьn qalq çaularьnan, bïl siaqtь ylken çïmьstь çyrgjze almaitьndardan tazartu çenjnde edəujr çïmьs jsteldj. Partia ïiьmdarь kommunistjk partiaqa cьn berjlgen adamdardan propagandisterdjң çana ygjtcjlerdjң çaңa kadrlarьnьң zor armiasьn tərbielep өsjrdj.

Bjraq, partia propagandasьn çolqa qoiu çenjnde kemcjljkterjmjzdjң əlj de kəp ekenjn moiьndau kerek. Partia oquьnьң orьndarь turalь məljmetter BK(b)P tarixьn kommunisterdjң tek 48 protsentj qana yirenjp çyrgenjn kərsetedj. BK(b)P tarixjn cьoqarmalardьң naq өzderjnen yiretetjn yijrmeler az. QK(b)P Ortalьq Komitetjnjң bascьlьqьnda bolqan çaular partia bïqarasьna Markstjk — Leninjk tərbie beru çïmьsьna ədeij bөget çasap, bïl çïmьstь aqsatьp keldj.

Oqu programmasьn өtudjң kalendarь sroktarьnьң bolmauь siaqtь kemcjljkter partia propagandasьnьң mektepterj men yijrnelerjnjң çïmьsьnda əlj de bar. Məselen, Oral qala-

sьnda partia tarixьn yiretetjn 52 yijrmenjң bjreujnde de oqu planь çoq, yijrmelerdjң kөbjnde programma da çoq. Bül yijrmelerde oqucь 268 kommunistjң partia tarixьn yirene bastaqanьna bes çьldan asqan, bjraq, olar programmanь ecuaqьtta aiaqtamaqan. Partia mycelerj — Gladicev, Malicev çana Carov çoldastardьң partia mektepterjnde oqьp çyrgenjne on çьldan asqan, bjraq, olar partianьң ekjncj siezj turalь materialdardь yirenuden ərj asa almaqan.

Maqta-araldьң maqta zavodьndaqь kommunister on aidan berj partia tarixьnьң tek bjrjncj taqьrьbьn yirenude.

Mündai faktьlar tolьp çatьr.

Partia oquьnьң yijrmelerj çana mektepterj dürьs qürastьrьlmaqan. Cala sauatь kommunister orta dəreçelj bjljmj bar kommunister men bjrge bjr yijrmede oqьp çyr.

Oraldaqь obьstьq sauda mekemesjnjn çanьndaqь vijrmede oqu orьs tjljnde çyrgjzjledj. Bjraq, өzjnjң ana tjljnde de cala sauatь qazaq, kommunist — Bəibekov çoldas sol yijrmege tjrkelgen.

Bül yijrmenjң Bəibekov çoldasqa keregjnce bjljm bere almaitьnь aitpasa da tysjnjktj.

Kei çerlerde partia aktivj ycjn formaldj tyrde yijrmeler çana seminarlar qürьla tүrsada, audandardьң ana qürlьm kөpcjljgjnde partia aktivjnjң oquь js çyzjnde üiьmdastьrlmaqan.

Partia üiьmdarь bül çümьstь bjr kynge de kecjktjrmei, BK(b)P Ortalьq Komitetjnjң „partia aktivjnjң өzdjgjnen saiasi bjljm aluьn üiьmdastьru turalь“ qaulьsьn bolcevikce orьndaularь kerek.

Respublikamьzdaqь saiasi ygjt çümьsьna toqtaqanda, SSSR çana Qazaq SSR Üiь Sovetterjn sailauqa daiarlьq kezjnde saiasi ygjttjң erekce zor maңьzь boiqanьn aitьp өtu kerek.

Sailau nauqanь kezjnde ygjt çümьsь keң tyrde kyceitjldj. Eң çaqsь staxanovcьlar, çümьscьlar, kolxozcьlar, qьzmetkerler, intelligentsia arasьnan tamaca çaqsь ygjtcjler çoqarьlatьldь. Respublikada ygjtcj, propagandist çana çart sengen ekjlder esebjnde 95.829 adam çimьs jstedj. Bülardьң jcjnde kommunister 22 protsent, komsomoletster 28 protsent çana partiada çoqtar 50 protsent boldь.

Bolceviktjk ygjtcjler üian baitaq respublikamьzdьң eң tykpjr, eң qiьr audandarьna deijn bardь. Olar bjzdjң bolceviktjk partianьң üirandarьn saitaucьlarqa cьn nietpen dürьs tysjndjrdj. Ygjtcjler saitaucьlardьң qürmettj çana qadьrlь qonaqtarь boldь.

Stalin çoldas bolceviktjk ygjtke zor maңız beredj. Bjzdjң ygjtcjler partia men ykmettjң aldьmьzqa qoiqan qandai mjndetterjn bolsa da qalьң bүqaraqa tysjnjktj tjl men dürьs aitьp, tysjndjruge tijs. Neceme on mьndaqan ygjtcjlerden bjz asьl qor çasap aldьq. Üiь Sovetti saitaudьң mənjn çana maңьzьn, saitaucьlardьң pravalarьn çana bүl saitauqa olardьң belsenjp qatьnasuьnьң kerektjgjn saitaucьlarqa aiqьn tysjndjru çənjndegj asa zor saiasi maңьzь bar bүl mjndettj olar aita qalqandai etjp zor abьroi men orьndadь.

Çenjstjң өzdjgjnen qolqa tyspeitjnjn, onь üiьmdastьru kerek ekenjn, onь kyrespen alu kerek ekenjn bjz çaqsь bjlemjz. Çenjstjң mündai üiьmdastьrucьlarь, edəujr məlcerde bjzdjң osь ygjtcjlerjmjz boldь. Ygjtcjlerdjң negjzgj üitqьsьn bjz kəzjr baiandь etujmjz kerek; olardь qalq arasьndaqь kynbe-kyngj saiasi çümьsьmьzdьң tүraqtь kadrlarьna ainaldьruьmьz kerek.

Bolceviktjk ygjtcjlerdjң zor armiasь arasьndaqь çümьstь asa maңьzdь partialьq-saiasi mjndet esebjnde alqa qoiuьmьz kerek.

BASPA SӨZ

Bjzdjn partiamьzdьң bykjl tarixi boiьna bolceviktjk baspa sөz qalьң enbekcj bүxaranь üiьmdastьrudьn çana tərbieleudjң quattь qüralь bolьp keldj çana bola bermek.

QK(в)P nьң вjrjncj siezj BK(в)P Ortalьq Komitetjnjң fevral-mart Plenumьnьң qaulьsьn çana Stalin çoldastьң nйsqauьn negjzge ala otьrьp, өzjnjң qaulьsьnda mьnanь çazdь:

„Gazetterdjң çйmьsьnьң qanaqattanarlьq emestjgj gazet qьzmetcjlerjnjң kadrь çөnjndegj çaidьң aur bөlnь, partia bascьlarьnьң вйl məselede bolcevizm traditsialarьn йmьtьp, baspa sөz jsjn ekjncj qatardaqь qьzmetcjlerge senjp tapşьrqandьqьnьң saldarь ekenjn, kөrsetjp, Siez QK(в)P Ortalьq Komitetjn, oвlьstьq Komitetter men audandьq komitetterge baspa sөzdjң maңьzьn kemeljne keltjrudj, gazetterdjң ideologialьq dəreçesjn kөterudj, gazet вetjnde partia-saiasat məselelerj çazьluьn oңdaudь, ərвjr gazettj partia men qalqtьң çaularьna qarsь kyrestjң өtkjr qйraлna, вjzdjң çйmьsьmьzdaqь barlьq kemcjljkter men qatalardь eckjmnjn вet açarьna qaramai sьnaitьn bolceviktjk sьnnьң çauьnger organьna ainaldьrudь йsьnadь".

Kөrjp otьrsьzdar, qaulь nacar emes.

Bjraq QK(в)P Ortalьq Komitetjnjң вйrьnqь bascьlarьnьn ekj çyzdjljk jsjnjң məңjsjde sonda, — olar sьrtan өzderjn adal çana partiaqa berjlgen qьzmetcjler etjp kөrsetjp, al, js çyzjnde barlьq çoldar men çana sotsialistjk qйrьlьstьң barlьq taraularьn da sotsializm jsjn вyldjrjp kelgen. Ortalьq Komitettjң вйrьnqь sekretarlarьnьң ekj çyzdj bascьlьqь çana olardьң oвkomdarda otьrqьzqan adamdarь, BK(в)P Ortalьq Komitetjnjң fevral-mart Plenumьnьң qaulьsьna, Stalin çoldastьң nйsqauьna qaramastan baspa sөzdjң maңьzь men rөljn qasaqana tөmendetken çana baspa sөz orьndarьna çau elementterdj otьrqьzqan (Gusev, Verxovski, Lepesov taqь taqьlarь).

Өtken çьl jcjnde baspa sөz çөnjnde de sөz çoq вelgjlj taвьstar bar. Respublikalьq gazetterdjn tiraçь 76 mьң danaqa deijn kөterjldj, oвlьstьq gazetter tiraçь 45 mьnqa, audandьq gazetter tiraçь — 62,5 mьnqa çettj. Esep berjp otьrqan uaqьttьң jcjnde вykjl respublikadaqь gazetter tiraçь 230,5 mьn danaqa deijn estj. Çaңadan 4 oвlьslьq çana I6 audandьq gazetter йlьmdastьrьldь. 1937 çьlь 9 çurnal bolsa, kəzjr 13 çurnal cьqarьladь. Вйlardьң keiвjreulerjnjң tiraçь edəujr өstj.

Bjraq, вjzdjң gazetterjmjzdjң mazmйnь çaqьnan — ideialьq saiasi dəreçesj əlj tөmen. Gazetter partia tйrmьsь məselelerjn nacar çazadь, bolceviktjk sьn men өz ara sьndь kyceite almai otьr, çeke partia йlьmdarьnьң çana olardьң bascьlarьnьң çйmьsьndaqь kөrnektj qatalarmen kemcjljkterdj aca almai otьr. Kөptegen gazetter tema çaqьnan өte kedei, qьsqa өrjstj kampanialьq məselelerdj çazudan artьp ketpeidj. Oвlьstьq gazetterde redaksiadan tьs jsteitjn aktiv avtorlar çoq. Gazetter enвekcjler qattarьn nacar paidalanadь, вйl qattar çөnjndegj çймьstь elemeidj. Gazetterdjң sьrtqь oformleniasь nacar, keide tjpti elementarlьq texnikalьq sauattьlьqtь kөre almaisьz. Cazetterde kөptegen өrp qatesj çana jrj saiasi qateler ketedj.

Kөptegen gazetter, əsjrese keijngj kezderde, əckereleu materialdarьn çarialai otьrьp, onь keide çete teksermeidj. Adal kommunisterdj qaralaitьn çala qaвarlardьң çarialanьp ketuj de kezdesedj.

Bjzdjң gazetterjmjz BK(в)P Ortalьq Komitetjnjң ianvar plenumьnьң qaulьlarьnan tolьq qortьndь cьqarьp, çete tekserjlgen materialdardь basatьn boluь kerek, өz çйmьsьndaqь qatalar men kemcjljkterdj çoйьp, bolcevik partiasьnьң çauьnger, өtkjr qйralьna ainaluь kerek.

* * *

Çoldastar! Otcot berjp otьrqan uaqьttьң jcjnde Qazaqьstan bolcevikterj, вjzdjң respublikamьzdьң enвekcj вйqarasь sotsialistjk qйrьlьstьң barlьq taraularьnda da yiken tabьstarqa çettj. Bjzdjң өndjrjs kəsjвjmjz, вjzdjң aul caruacьlьqьmьz, вjzdjң tyrj йlttьq çana məzmйnь çaqьnan sotsialistjk mədenietjmjz meiljnce erkendedj. Lenin-Stalinnjң йlь partiasьnьң qamqorlьqь arqa-

ѕьnda tərвie alqan, kommunizmjsj-
ne cьn вerjlgen, partiada вar çana
partiada çoq вolcevik çaŋa kadrlar
өndjrjs kəsjвjnjŋ çana aul caruacь-
lьqьnьŋ вascьlьq qьzmetterjne ço-
qarьlatьldь.

Partia çaularьna qarsь kyreste, sotsialistjk otannьŋ çaularьna qarsь kyreste cьnqqan Qazaqьstan kommunistjk вolcevikter partiasь, kyl talqanь cьqqan trotskicjl-вuxarincjl, ұltcьl-facist вandittarьnьŋ qaldьqьnьŋ typ tamьrьn qьrqьp çana aqьrьna deijn çoia aladь.

BK(в)P Ortalьq Komitetjnjŋ, partia men вykjl eŋвekcjlerdjŋ syijktj kөsemj Stalin çoldastьŋ nұsqaularьn вұlçьtpai jske asьra otьrьp, Qazaqьstan вolcevikterj Qazaqьstannьŋ өndjrjs kəsjpterjnde, sovxozdar men kolxozdarьnda taiau uaqьttьŋ jcjnde ziankestjktjŋ zardaвьn çoiьp cьqadь, ylgjlj jsteitjn вoladь, memlekettjk mjndettemelerdj san çaqьnan da, sapa çaqьnan da orьndaitьn çana asьra orьndaitьn вoladь.

Partia men sovet ykmetj вjzdjŋ respuвlikamьzdьŋ өndjrjs kəsjвj men aul caruacьlьqьn kəzjrgj zamannьŋ eŋ aldьŋqь qatarlь taŋdaulь texnikasь men qarulandьrdь. Вjzdjŋ kəsjp orьndarьmьzda, sovxozdarda çana kolxozdarda вұqarаnь вas-qara вjletjn tamaca ұiьmdastьrucьlar, cьn nietjmen alqa ұmtьlatьn sotsialistjk qұrьlьsta çaŋadan çaŋa tavьstarqa çetuge ұmtьlatьn partiada вar çana partiada çoq вolcevikter — asьl kadrlar tərвielendj. Өrвjr partia uiьmьnьŋ mjndetj вұl çaŋa kadrlardь ylken ұqьrtьlьq pen өsjre вeru, olardьŋ çetjlujne çana tezjrek вolcevizmdj mengerujne kөmektesu.

Qazaqьstan вolcevikterjndeBK(в)P nьŋ aldьŋqь qatarlь atretj вoluqa kerektj mymkjncjljktjŋ вərj вar. Вjzdjŋ siezjmjz çaŋa quanьcть tavьstardьŋ вasь, sotsialistjk qұrьlьstьŋ вarlьq maidandarьnda da вұrьnqьdan da jrj çaŋa tavьstardьŋ вasь вolatьn вolsьn.

Bykjlsoiuzdьq Kommunistjk вolceviker Partiasьnьŋ Ortalьq Komitetjnjŋ вascьlьqь arqasьnda, вjzdjŋ ұlь kөsemjmjz Stalin çoldastьŋ вascьlьqь arqasьnda вjz aldьmьzda tұrqan jrj çana çauaptь mjndetterdj aвьroi men orьndap cьqamьz.

(Delegattardьŋ вərj orьndarьnan tұrьp, ylken ovatsia çasaidь, „ura“ laqan daustar, „Ұlь Stalin çasasьn!“, „ura!“, qol capalaqtau).

★

Kommuvnijster men partijada çoqtardьң stalindik blogьnьң tamaca tavьsь

1938 çьlqь yjennің 24 kyni-dynije çyzindegi eң demokratijacьl Stalindik Konstijtuvtsijanьң negizinde Qazaqtьң Sovetti Sotsijalijstik Respuvblijkasьnьң Ulь Sovetinің sajlavь qazaq qalqьnьң tarijxьnda məngi өcpes saqtaladь. Bul kyngi Qazaq SSR Ulь Sovetinің sajlavь qazaq qalqьnьң tarijxьndaqь сьn mənisindegi bolqan naqьz çalpь qalqtardьң merekesi boldь. Bul mereke qazaq qalqьnьң tarijxьndaqь вurьn soңdь bolmaqan tolьp çatqan tamacalardьң eң çoqarqь сьңь boldь. Sondьqtan da qazaq qalqьnьң eңbektegen balasьnan enkejgen calьna cejin 1938 çьlqь yjennің 24 kynin ec vaqьtta umьtpaj çana өzderinің bolacaq urpaq arьna ruvx beretin tamaca tarijxьj kyn esebinde өz tarijxьnьң betine məngi çazьp qaldьradь.

1938 çьlqь yjennің 24 kynine—Qazaq SSR Ulь Sovetinің sajlavьna qazaq qalqь ajta qalqandaj tamaca tavьstar men keldi. Resej patcasьnьң çartьlaj kolonijasь bolqan qazaq elinің keң dalasьnda sotsijalijzm ornatьldь. Adam balasьnьң eң aqьl kenderinің bir nece qasьrlar bojь maqsat etken qurьlьsь—sotsijalijzm qazaq qalqьnьң kyndelikti turmьsьna emin erkin endi.

Bir nece qasьrlar bojь adam balasьnьң ajaqь baspaqan qazaq elinің dalasьnda ylken өndiristi alьptar qurьldь. Resej patcasьnьң dəvreni çyrip turqan kezde qunarsьz dala, qaralь el bolqan qazaq qalqьnьң çerinde, sotsijalijstik Otanьmьzqa keregince kөmir сьqaratьn Qaraqandь, mьs qorьtatьn Balqac. qorqasьn çasajtьn Rijdder men Cimkent, munaj өndiretin Emba, altьn beretin Altaj sьjaqtь dynije çyzinde teңi çoq ylken sotsijalijstik alьptar qurьldь. Qazaqьstannьң barlьq burьctarь men tykpirlerine dejin өndiris ocaqtarь çajьlьp, Qazaq respuvblijkasь SSSR dьң kyn сьqьsьndaqь ijnduvstrijalь ordasьna ajnaldь.

Resej patcasьnьң tusьnda qurьp bituvge ajnalqan вьtьrandь qazaq qalqьnьң caruvalarь kəzirgi kezde kolxozdarqa ujьmdasьp. Qazaqьstan сьn mənisinde kolxozdь Qazaqьstan degen ardaqtь ataqqa ije bolьp otьr. Kəzirgi kezde Qazaq respuvblijkasьndaqь caruvalardьң 97,5 protsentь kolxozqa ujьmdastь. Qazaqьstannьң kolxoz dalasьnda 25 mьңnan astam traktor, elde nece mьң kombajn, ondaqan mьң kyrdeli avьl caruvacьlьq macijnalar istep, avьl caruvacьlьqьnьң bejnesin mүldem өzgertip, sotsijalijstik caruvacьlьqtьң negizgi tireginің biri etip otьr.

Qazaqьstannьң өndiristik kəsibi çana avьl caruvacьlьqь men qatar, mədenijeti de kynnen kynge qulpьrьp gүldenip keledi. Mədenijet çaqьnan өte-mөte artta qalqan qazaq qalqь kəzirgi kezde SSSR dьң sovettik Kyn сьqьsьndaqь mədenijet-

ti respuvblijkalarьnьң biri bolьp otьr. Qazaq qalqьnьң 77 protsentten astamь bilimdi, qat tanьjtьn bolьp, mazmunь sotsijalijstik, tyri ulttьq mədenijeti kynnen kynge kycejip keledi.

Osь tamaca tabьstardьң nətijçesinde Qazaqьstannьң sotsijalijstik caruvacьlьqь men sotsijalijstik mədenijetinin çyzdegen mьң partija men sovet ykimetiniң isine çan-təni men berilgen naqьz bolcevijktik kadrlar tərbijelenip esirildi. Bul kadrlar staxanovcьlar qozqalьsь men sotsijalijstik çarьstь mejlince eristetip, sotsijalijstik qurьlьstьң barlьq taravlarьnda kynnen kynge çaңa endiristik tabьstar tuvqazьp otьr.

Qazaq qalqьnьң osь sьjaqtь tamaca tabьstarqa qolь çetyvi eң aldь men SSSR daqь sotsijalijstik ulь Əktəbr revolyvtsijasьnьң arqasь. Əktəbr revolyvtsijasьn qolma-qol çasap, dynije çyzinің altьdan bir bəleginde sotsijalijzm ornatqan Leninmen Stalinniң arqasь.

Bul tabьstarqa qazaq qalqьnьң qolь, barlьq ulttardь bostandьqqa çetkizgen, barlьq ulttarqa baqьt tuvqьzьp, tamaca turmьs çasaqan Lenin-Stalinniң ulь partijasьnьң arqasьnda çetti.

Bul tabьstarqa qazaq qalqьnьң qolь, memleket bolьp qurьluvьna, SSSR ulь semijasьnьң teң pravalь mycesi bolьp, gyldengen respuvblijka boluvьna tuvьsqandьq çərdem kərsetken kəp ulttь ulь SSSR qalqtarьnьң arqasьnda çetti. Yjtkeni, SSSR qalqtarьnьң bir birine senbevcilik sezimi çoqaldь, qajta əz ara dostьqь kycejdi, cьn tuvьsqandьq ьntьmaqь çarastь. Adam balasьnьң danьcpanь Leninniң „artta qalqan elden ne qurlьm aldьnqь qatarlь elderdiң proletarijatьnьң çərdemi men sovet qurьlьsьna əte aladь, al damuvdьң belgili satьlarь arqьlь kapijtalijstik damuvsatьlarьna soqpastan kommuvnijzmge əte aladь“ degen tamaca səzderi turmьs praktijkasьnda is çyzine astь.

Osь sьjaqtь tamaca tabьstardьң nətijçesinde tuvqan Stalindik ulь Konstijtuvtsija negizinde çyrgizile-

tin Qazaq SSR Ulь Svetiniң sajlavьna qazaq qalqь kommuvnijster men partijada çoqtardьң blogьna syjendь. Kommuvnijster men partijada çoqtardьң blogь-revolyvtsijanьң bykil tarijxьnda, SSSR qalqtarьnьң barlьq tarijxьnda talaj ret sьnnan ətken, enbekci qalqtardь tabьstan tabьsqa çetkizgen tamaca qural. Kommuvnijster men partijada çoqtardьn blogьnьң manьzь tuvralь ajta kelip, sovet ykimetiniң bastьqь Molotov çoldas **„bolcevijkter Əktəbr revolyvtsijasьnьң barlьq dəvirlerinde çumьscьlar men caruvalardьң odaqьn nьqajtuv ycin, partijanьң tənіregine qala men derevnedegi partijada çoq enbekcilerdiң bykil buqarasьn toptap ujьmdastьruv** ycin kyresti. Əktəbrdiң barlьq çana qandaj da bolsa çavlarьna qarsь kyreste kommuvnijsterdiң partijada çoq çumьscьlar men, caruvalar men çana ijntellijgentsija men osь odaqь cьndalьp cьqtь. Kəzir bizdiң bul odaqtь ulь Sovet sajlavьn ətkizyvdiң negizi etyvge mymkindigimiz bar“ degen edi.

Qazaqьstannьң Kommuvnijstik (bolcevijkter) Partijasь Qazaq SSR Ulь Sovetiniң sajlavьnda bolcevijzm arsenalьndaqь osь tamaca quraldь — kommuvnijster men partijada çoqtardьң blogьn qoldandь. Yjtkeni, kommuvnijster men partijada çoqtardьң blogь sotsijalijstik qurьlьstьң barlьq taravlarьnda elimizdiң barlьq enbekcilerin ynemi ylken tabьstarqa çetkizip keldi. Kommuvnijster men partijada çoqtardьң blogь SSSR Ulь Sovetiniң ətken çьlqь sajlavьnda ajta qalqandaj çeңip cьqtь. Əziniң ətken tarijxьnda ynemi tabьstan tabьsqa çetyv men kele çatqan kommuvnijster men partijada çoqtardьң blogь Qazaq SSR Ulь Sovetiniң 1938 çьlqь yjenniң 24 kyni bolqan sajlavьnda da tamaca tyrde çeңip cьqtь.

1938 çьlqь yjenniң 24 kyni bykil qazaq qalqь, Qazaqьstannьң 3 mijllijonnan astam sajlavcьlarь əzderiniң davьstarьn bir kisidej kommuvnijster men partijada çoqtardьң blogь

usьnqan kandijdattarqa berdi. Qazaq SSR Ulь Sovetiniq sajlavьna Qazaqьstandaqь sajlavcьlardьq 99,2 protsenti qatьstь. Sajlavqa qatьnasqan sajlavcьlardьq 99, 5 protsenti kommuvnijster men partijada çoqtardьq blogь usьnqan kandijdattarqa davьs berdi.

Bul, qazaq qalqьnьq sajasij morəldьq birliginiq bolattaj berik, qurьctaj qattь ekendigin kərsetti. Bul, bykil qazaq qalqьnьq partija men sovet ykimetiniq isine cьn berjlgendigin, olardьq isi ycin ər vaqьtta çan-təni men kyresyvge dajar ekend gin kərsetti. Bul, bykil qazaq qalqьnьq BK(b)P tөniregine, onьq Lenindik—Stalindik Ortalьq Komijtetiniq tөniregine, bykil çer çyzi eңbekcilerinin kөsemi çana syjikti ustazьmьz Stalin çoldastьq tөniregine berik toptanqandьqьn kərsetti.

Dynije çyzindegi eq demokratijacьl Stalindik Konstijtuvtsijanьq negizinde Qazaqtьq Sovetti Sotsijalijstik respuvblijkasьnьq Ulь Soveti sajlandь. Kommuvnijster men partijada çoqtar blogьnьq usьnqan kandijdattarьna bykil qazaq qalqь bir kisidej davьs berdi.

Qazaq qalqь ceksiz baqьttь. Qazaq qalqьnьq өz respuvblijkasьnьq tuңqьc parlamenti — Ulь Sovetine qalap sajlaqan depuvtattarьnьq eq birinci-si — syjikti kөsemimiz, ustazьmьz, eңbekcilerdiq dosь **Iosijf Vijssarijonovijc Stalin** boldь.

Qazaqtьq Sovetti Sotsijalijstik respuvblijkasьnьq depuvtattьqьna qazaq qalqьnьq kөrkejyvine kөp eңbek sinirgen, ulь Stalinniq senimdi serikteri sovet ykimetiniq bastьqь Vaceslav Mijxajlovijc Molotov çoldas, BK(b)P Ortalьq Komijtetiniq sekretarь çana SSSR dьq Avьr өndiris kəsibi men, temir çol transportьnьq bolat narkomь Lazar Mojseevijc Kaganovijc çoldas, BK(b)P Ortalьq Komijtetiniq sekretarь çana sovet razvedkasьnьq stalindik narkomь Nijkolaj Ivanovijc Eçov çoldastar sajlandь.

Adam balasьnьq dañьcpanь, eңbekcileri baqьtьnьq çuldьzь ulь Stalin çana onьq senimdi serikteri men birge Qazaqtьq Sovetti Sotsijalijstik respuvblijkasьnьq Ulь Sovetine qalqtan cьqqan respuvblijkamьzdьq tanqdavlь uldarь men qьzdarь, sotsijalijstik Otanьmьzdьq danьqtь patrijottarь sajlandь. Qazaq SSR Ulь Sovetiniq depuvtattarь arasьnda atь əlemge çajbiqan, qalq aqьnь, sotsijalijzm əniq çьrlavcь, q s ordendь Çambьl, sotsijalijstik qurьlьsьmьzdьq bul-bulь, SSSR dьq qalq artijskasь Bajsejtova Kyləc, mədeniijet cьqьna cьquv çolьnda kyresip, qalq ycin çantəni men qьzmet etip otьrqan qьlьm qajratkeri professor Ermolaev, sotsijalijstik fabrijkalar men zavodtardьq, kolxoz ben sovxozdardьq mandaj aldь adamdarь sajlandь.

Kommuvnijster men partijada çoqtardьq blogь usьnqan respuvblijkamьzdьq bul tanqdavlь adamdarьna Qazaqьstannьq 3 mijllijondaj sajlavcьlarь davьs berip, Lenin—Stalinniq ulь partijasь ycin, Otanьmьzdьq budan bьlaj da gyldenyvi ycin, eңbekcilerdiq budan bьlaj da baqьttь, avqattь, mədenijetti turmьsqa bөlenyvi ycin davьs berdi.

Stalindik zamanda sovet respuvblijkasьnьq çoqarqь organdarьnьq depuvtatь boluvdan artьq baqьt, avьroj çoq. Depuvtat — qalq qьzmetcisi. Qalqtьn qьzmetcisi bolьp, qalqtьq myddesi ycin eңbek siniryv — Otanьmьzdьq ər bir ulь men qьzьna eq avьrojlь is. Depuvtattьq — Lenin tijpindegi memlekettik qajratkerlerdiq bejnesin dañьcpan kөsemimiz Stalin çoldas bьlajca tamaca syvrettep berdi:

„... Qalq өzderinin depuvtattarьnan mьnalardь talap etyvge tijis. Depuvtattar өz mindetterinin kemelinde boluvqa tijis, olar өzderinin çumьsьnda sajasьj obьjvatelderdiq dəreçesine tysip ketpevi tijis, olar өzinin postьnda Lenin tijpindegi sajasьj qajratker bolьp turuvь tijis: olar Lenindej daңqьl çana turaqtь qajretker boluvь tijis .. Lenin qandaj cьncьl çana adal bolsa, olarda sondaj boluvqa tijis (qol capalaqtav), Lenin өz qalqьn qandaj çaqsь kөrgen bolsa, olar da өz qalqьn sondaj çaqsь kөryvge tijis. (Qol capalaqtav).

Qalqtьn qalap sajlaqan Qazaqtьn Sovetti Sotsijalijstik respuvвlijkasьяьn depuvtattarь kөsemimiz Stalin çoldastьn bul ajtqan nusqavьn myltiksiz is çyzine asьra aladь. Qazaqtьn Sovetti Sotsijalijstik respuvвlijkasьnьn Stalin bastaqan Ulь Soveti, ulь Stalinnin ajtqanьndaj etip, çumьscьlar aldьndaqь, caruvalar aldьndaqь, ijntellijgentsija aldьndaqь worьcьn aqtaj aladь.

Qazaq qalqьnьn вaqьttь өmirine qol suqpaq вolqan, qazaq qalqьnьn sotsijalijstik dalasьna kapijtalijzmnin овьr zanьn qajta ornatpaq вolqan çapon-german facijzminin çaldama tөвetteri-trotskijcil-вuvxarijncil çana ultcьl-facijst вandьlardьn qaldьqtarьn çer men çeksen etip çojьp, Qazaq SSR ньn Stalin bastaqan Ulь Soveti elimizdin eңвekcilerin kommuvnijzmnin nurlь cьңьna bastajdь. Sotsijalijstik ulь Өktөвr revolyvtsijasьnьn nətijçesinde tapqan tавьstarьmьzdь bizden ec vaqьtta ec kim tarьp ala almajdь. Stalin çolda tьn вascьlьqьarqasьnda kommuvnijzmgө qaraj ajaq вasqan qazaq qalqьnьn alьp kycti adьmdarьn ec vaqьtta eckim toqtata almajdь.

Qazaq SSR Ulь Sovetinin Sajlavьnda tarijxьj tamaca tавьstarqa çetkizgen kommuvnijster men partijada çoqtardьn Stalindik mьzqьmas вerik вlogьn вudan вьlaj da kycejtejik.

SSSR dьn 170 mijllijondaqan eңвekcilerin sotsijalijstik ulь Өktəвr revolyvtsijasьna çetkizgen, sotsijalijstik qurьlьs majdanьnda talaj tarijxьj tавьstarqa çetkizgen Lenin — Stalin partijasьnьn çeңimpaz ulь tuvьn вudan вьlaj da çoqarь ustajьq.

Qazaqtьn Sovetti Sotsijalijstik respuvвlijkasьnьn Stalindik Ulь Soveti çasasьn!

Qazaqtьn Sovetti Sotsijalijstik respuvвlijkasьnьn çalpь qalqtьq вirinci depuvtatь, вykil çer çyzi eңвekcileri вaqьtьnьn tuvь — **Iosijf Vijssarijonovijc Stalin çasasьn!**

★

Ӧlь sovetter sailauь kezjndegj ygjtcjlerdjң tәçrivesjnen

Atalьqov Medeu

QK(v)P Ortalьq Komitәtjnjң propaganda çana ygjtvelјmjnjң nӧsqaucьsь

SSSR çana Qazaq SSR Ӧlь Sovetterjnjң sailauь eljmjzde tolьp çatqan tarixi ӧlь tavьstardьң asa zorь voldь. Ӧitkenj, vӧl sailau Stalindjk Konstitutsianьң jske asьrьluьnda tarixi orьndь vjr alqan volsa, ekjncjden, vӧl sailauda Sovet eljnjң enbekcjlerj kommunister men partiada çoqtardьңvlogь ӧsьnqan, otanьmьzdьң jsjne cьn verjlgen adal ӧlь men qьzdarьna daustarьn verjp, ezderjnjң Lenin—Stalin partiasь tuь astьna vӧrьnqьdan da gөrj nьq çinala tyskendjgjn js pen kөrsettj. Syitjp, dynie çyzjne өzderjnjң vjr çaqadan vas, vjr auьzdan sөz cьqaratьndьq ӧiьmcьldьqьn kөrsete vjldj.

Mjne, osь Ӧlь Sovet sailaularь siaqtь tarixi çӧmьstь çyrgjzude eң vastь orьn alqan ygjt-kөpcjljk çӧmьstarь voldь. Enbekcjler vӧqarasь jcjnde ygjttjң әlde nece tyrlerj qoldanьldь. Ygjt çӧmьsьn çyrgjzude әlde nece talanttь ygjtcjler, çӧmьstь vasqara vjletjn әlde nece jsker ӧiьmdastьrucьlar cьqtь. Mjne osь çanа kycter enbekcjler vӧqarasьn vjr çaqьnan өzderj tәrvielese, ekjncjden sol vӧqaradan өzderj tәrvie alьp, yirendj. Vӧl ygjt çӧmьstarь eljmjzdegj azamattardьң, sana sezjmjnde kөp çьldar voiь orьn alьp kelgen kapitalizmnjң qaldьqtarьn çoiьp, qalqtь qaita tәrvieleude ylken kyrdelj js voldь.

Sondьqtanda osь tamaca tyrde өtken ygjt—kөpcjljk çӧmьstarьn vәsenqdetpei, sailau ystjndegj ygjt çӧmьstarьnьң tәçrivelerjn vӧdanda әrj nьqaitu vygjn taqdaqь vastь jstjң vjrj volьp tavьladь. Osьlai etudjң ygjt çӧmьsьn çyrgjzgen ygjtcjlerde, çalpь enbekcj vӧqaralarda talap etedj. Өitkenj SSSR çana Qazaq SSR-ь Ӧlь Sovetj sailauь kezjnde vӧrьn kөzge tyspei çyrgen, çaqa jsker, ças kadrlar өte kөp tәrvielenjp cьqtь. Vjrnece çaqa ygjtcjler jstjң çaqa ylgjsjn, tәçrivelerjn kөrsettj.

Vӧrьn ygjt çӧmьsьnda tәçrivelerі azdьqьna qaramastan, az mezgjldjң jcjnde ygjt çӧmьsьn mengere vjlgen ygjtcjler az emes.

Su transportьnda 1908 çьldan verj jstep kele çatqan Pavlodar zatonьnьң instrumentalcigj kommunist Cixov Maksim çoldas Qazaq SSR-ь Ӧlь Sovetj sailauь kezjnde Pavlodar qalasьndaqь 14-sailau ucәskesjnde çӧrt sengen өkjl volьp jstedj. Cixov çoldas ygjt çӧmьsь — çalpь enbekcjlerdj de, ygjtcjlerdjң өzderjnde tәrvieleude, әsjrese, yi caruasьndaqь әielder arasьnda ylken tәrvie çӧmьsьna ainaldь — deidj. Ygjtcjler, ygjt çӧmьsь ystjnde өzderjnjң saiasi — sauatьn өte kөp acqandьqьn, olarqa ӧiьmdastьrьlqan seminar, taqь vasqa kөmek çӧmьstarь, olardьң өsujne vastь caranьң vjrj volqandьqьn aitadь. Yicaruasьndaqь әielderdj qoqam çӧmьsьna tartuda, ygjt çӧmьsь ylken jstjң vjrj. Vjraq çergjljktj keivjr ӧiьmdar vӧl çӧmьstь kampaniaqa ainaldьrьp otьr. Olar SSSR Ӧlь Sovetj sailauь өtkennen keijn ygjt çӧmьsьn toqtatьp tastap, Qazaq SSR Ӧlь Sovetj sailauьna daiьndьqta vӧrьnqь ygjtcjlerdj paidalanvadь.

Vӧl kemcjljkter vӧdan vьlai qaita-

lamaı, ygjt çйmьsьn sistemaqa ainaldьru kerek. Qalqьmьzdьn kynnen-kyn өsjp kele çatqan saiasi вelsendjljgjne səikes, solardьn tjlegjn qamtamasьz etjp otьrarlьqtai вastauьc partia йiьmdarьnьn өz jcjnen çaпa ygjtcj kadrlar өsjru eп вastь mjndet. Өitkenj, keide çergjljktj orьndarda вaiandamacь tavьlmaidь. Məselen, Pavlodar zatonьnьn partia йiьmьnda 33 kommunist, 17 komsomol, tolьp çatqan partiada çoq çйmьscьlar men qьzmetcjler вola tйrsada, solardьn jcjnen osь uaqьtqa deijn вaiandamacь „tавalmai" keljp edj. Çйmьscьlardьn өz ara ьsьlmaqan adamdarqa tapsьrьlqan вaianda ma, вjrden ylken çilьsta çasau qiьn soqьp keljp edj. SSSR Йlь Sovetj çana QSSR Йlь Sovetjn sailau kezjnde çйmьscьlardьn өz arasьnan cьqqan ygjtcjlerdj sextьq, taqь sondai kjcj auditoriada вaiandama çasauqa yirete вastadьq. Вйdan вьlaiqь çerde osь adamdardь вjrte-вjrte ylken auditoriada da вaiandama çasauqa yiretвekвjz deidj, Cixov çoldas.

Osь zatonnьn axranь ygjtcj Alьвaev Sləm çoldas ygjt çйmьsьn çyrgjzude tьndaucьlardьn tyrjne qarai ər tyrlj ədjs qoldanu kerektjgjn, əsjrese qarttar arasьnda çйmьstь өte kyctj çyrgjzu kerek deidj. Olardьn өzjne йqьmdь tjl men sөilemese, keiвjreulerj keiвjr çaпa termenderdj tolьq йqьna almai qaladь. Sondьqtan olardьn өzderj вasьnan өtkjzgen oqiqalardan misal keltjrjp, olardьn өzderjn sol jstjn cec.jne qatьstьru kerek deidj. Məselen, 65 çastaqь qart Qarçaspaev вjzdjn kjtaptan oqьp çana auьzca aitqanьmьzqa tolьq tysjne qoimadь, mйnь өzjnjn kərjjgjne syiemekte вoldь. Qarçaspaev çoldastьn kөnjljn osь məselenjn maпьna audaru ycjn вйrьnqь sailaudьn qalai өtətjndjgjn aitьp вerujn sйradьq. Qarçaspaev qart вйrьn sailaudьn вailar ycjn çyretjndjgjn, olaıdьn өz ara вaqqa talasьp, йru çjgjn qozdьratьndьqьn, вjr kedeidj вjr kedeige qolcoqpar etetjndjgjn, osьnьn nətiçesjnde talai kedeilerdjn вailar ycjn soqqьqa çьqьlьp, вasь çarьlatьndьqьn aittь. Ol zamanda para alu çймьsьnьn kөp ekendjgjn, paraqa çймsalatьn cьqьndar eпвekcjlerden өndjrjljp alьnatьndьqьn aittь. Mjne Qarçaspaev qarttьn вйl sөzj ygjtcj maqanda, вasqa ças sailaucьlarqa da өzj ygjt вoldь. Onьn ystjne Qarçaspaev вjzdjn sөzjmjzdj өte kөnjldj tьndai вastaitьn вoldь, sйraq qoiьp, tysjnjksjz çerjn өz tjlj men tysjndjretjn вoldь. Syitjp, çai tьndaucьlardьn өzderjn, ygjtcjljkke ainaldьrьp çjвerdjk — deidj, Sləm çoldas.

„Bagulis" paraxodьnьn cturvalcьsь ygjtcj Maqambetov Adamвai çoldas SSSR Йlь Sovetjn sailau çймьsьna daiьndalu kezjnen ygjtcj вolьp keledj. Вйl çoldasta ygjt çймьsьna өndjrjste көpten jstep kele çatqan çймьscьlardь paidalanqan. 1914 çьldan вerj өndjrjste jstep kele çatqьn Bekmйqanвetov Maqьtai, 1918 çьldan вerj jstep kele çatqan Smaqйlov Seilxan siaqtь kərj çймьscьlardьn вйrьnqь kezdegj çймьscьlar xalь ne kyide вolqanьn, sailaudьn qalai өtetjndjgj çөnjnde esjnde qalqan əngjmelerjn paidalanqan. Ygjtcjljk çймьsь өz saiasi sauatьmdь da acuqa ylken sevepker вoldь — deidj, Adamвai çoldas.

Osь zatonnьn modelcik staxanovcьsь Micin Mixail çoldas yi caruasьndaqь əielder arasьnda ygjt çймьsьn əlj de kyceite tysu kerek; өitkenj olardьn keiвjreulerj qoqam çймьsьnan aulaq qalьp çyr deidj. Ygjt çймьsьn çyrgjzude tьndaucьlardьn qolь tietjn uaqьttь tandap alu kerek. Өitkenj вjrde qatьsьp, вjrde qatьspai qalu oqudьn sapasьnda tyrədj çana oqucьlardьn ьntasьn qaitaradь. Onьmen qata ygjtcjnjn өzjde savaqtь yzвei çyrgjzu çaqьna өte kənjl audaruь kerek.

Pavlodar audanьndaqь Kuiвьcev atьndaqь kolxozdьn вrigadjrj ygjtcj Staç ko Kyzma çoldas өzj ygjtcj вolu men вjrge qart adamdardь da ygjt çймьsьna, əsjrese eskj tərtjptjn ne kyide вolqanьn, osь kolxozdьn mycesj Kydelo degen 73 çastaqь calqa, eskj sailaudьn tərtjвjn, өzderjnjn çersjzdjkten Qazaqьstanqa көcjp (pereselen) вolьp kelgendjgjn, вйl arada qazaq orьstar, urədnik, krestian nacəlnikterjnjn orьs epвek-

cjlerjn qazaq enbekcjlerjne aidap saiьp, ӥlt arazdьqьn tudьrqandьqьn surettedj. Qazaq enbekcjlerjnjn auьr tӥrmьsьn, tensjzdjgjn aittь, tenqdjktj tek sovet ykmetj qana bergendjgjn aittь. Stacko çoldas yi caruasьndaqь әielder arasьnda çӥmьs çyrgjzgende 2—3 yilerdin әieljn bjr çerge çinap ötkjzu öte qolailь boldь deidj. Onьn ystjne ərbjr yiqegj әielderdjn qolьna qaida, qacan, ne bolatьndьqь turalь raspisania çasap bergen, bӥl ərj uaqьttь dӥrьs paidalanuda, ərj çӥmьstьn nətiçelj boluьna öte tijmdj boldь deidj.

Pavlodardaqь Peduciliccenjn II kursьnda oqitьn student Alqambarov Qaçьbek 12-sailau ucəskesjnde ygjtcj bolьp jstedj. Bӥl çoldas carualarqa internatsionaldьq termjnderden ӥdaiь tysjnjk berjp otьrdь; ygjtcjnjn bӥl ədjsj çaqsьlap tysjnuge bjr qatar çenjldjk keltjrgen. Qaçьbek çoldas bjr çaqьnan ygjtcj bolьp jstei çyrjp özjnjn oquьnda çaqsь ylgerdj. Ol öz sözjnde — uaqьttь dӥrьs paidalana bjlse, ygjt çӥmьsьnda, oqu çӥmьsьnda çaqsьlap ötkjzuge boladь deidj.

Pavlodar qalasьndaqь Kirov atьndaqь mekteptjn mӥqalimj Mixailova E. çoldasta Qazaq SSR-ь Ӥlь Sovetjn sailauda ygjtcj bolьp jstedj. Men özjm balalar tərbieleude 25 çьl qьzmet ettjm, sondьqtan köpcjljk — tysjndjru çӥmьsь maqan öte qiьndьq keltjrmedj — deidj. Bӥl çoldas ygjtcjljkke bөljngennen bastap, özjne bekjtjlgen 52 adamnьn bas-basьna çeke-çeke tanьsqan, olardьn atь, çönjn, tӥrmьsьn, jsteitjn kəsjbjn, qaida, nendei qьzmet atqaratьnьn çete yirenjp alqan. Sondьqtan bӥl çaqdailar kjmge, qandai ədjs qoldanuqa tolьq mүmkjndjk bergen. Mixailova çoldas tek sailau ereçelerj, Konstitutsianь yiretumen, qalqaralьq çaqdaimen qana tanьstьrudь qanaqattanbai, ol ygjttjn basqa ədjsterjnde qoldanqan. Djnge senucjler Pasxa meiramьna daiьndala bastaqan kezde olardьn ortasьnda djnnjn, cjrkeudjn ziandь ekendjgjn, djn tek enbekcjlerdjn kezjn boiaitьn aldama ekendjgjn, djn enbekcjlerdj ezuge mьqtь qӥral bolьp kelgenjn tysjndjrgen. Syitjp, olardьn djn çolь qanaudьn bjr ədjsj ekendjgjne kөzderjn çetkjzgen.

Özjnjn qai kynj, ne jsteitjndjgjne plan çasap osь plan boiьnca çӥmьsjstegen. Sailaucьlardь qai kynj, ne bolatьndьqьna kyn bӥrьn tanьsьp, keibjreulerj kelesj sabaqqa daiьndalьp otьrqan. Sailaucьlar arasьnda kөrkem ədebietter oqьp, tьndaucьlardь qьzьqtь tyrde qatьnasatьn etken. Oqьlatьn ədebiet kjtaptarь kyn bӥrьn jrjkteljp, daiьndalьp qoiьlqan. Məselen, „Bjz sailaimьz“ degen əngjmeler çinaqьnan „Andrucka“ degen bjr əngjmenj oqidь. Andrucka panasьzdьqtan tərbielenjp, orden alqan geroi. Mӥnьn auьr tӥrmьsьn, basьnan kecjrgen qiьncьlьq oqiqalarьn aitqanda keibjr sailaucьlar, ötken zӥlьm zamannьn tӥsьnda öz bastarьnan da ötkjzgendjkterjn esterjne tysjrdj. „Golodni qarttьn əngjmesj“ degendj oqьp berdj. Mӥnda bjr mьrza köcjrjmen kele çatьp suqa tysjp ketedj. Köcjrj sol mьrzanь saqtap qalu ycjn qolьnan kelgen bar caranь jstep, mьrzanь açaldan qӥtqaradь. Bjraq özjne suьq tijp auьrьp, közden airьladь. Bӥqan mьrzanьn jstegen raxьmь sol, onь kereksjz boldьn dep çӥmьstan quьp çjberedj. Bӥl skripkacь bolьp 75 çьl qanqьp, qaiьr tjleidj. Tek kenes ykmetj tӥsьnda qana pensia alьp, adam qatarьna qosьladь. Mjne osь siaqtь körkem sөzben çazьlqan əngjmeler sailaucьlarqa, əsjrese yi caruasьndaqь əielderge, caldarqa öte tysjnjktj, öte qьzьqtь bolqan.

Mjne sondьqtan sailaucьlar Mixailovanь öte çaqsь körjp, kelujn kytjp otьratьn bolqan. Onьn sailau ötken sonda keljp, osьndai çaqsь əngjmeler oqьp berujn sӥraqan. Mektep çasьndaqь balalarda bӥl əngjmenj tьndaitьn bolqan.

Aiaqь çoq Pavlova degen kempjrdjn yijne kjrjp, osьndai əngjme çasaqan. Ol Pavlova basqa 5-6 yidjn adamdarьn, yijne çinap yiretuge rүqsat bergen. 64 çastaqь Boiko degen kempjr eldjn aldь men oqitьn çerge keljp tӥrqan.

Mixailova çoldas ygjt çămьsьn вйdan вьlaida kyceitjp, adamnьn sana sezjmjndegj kapitalizmnjn qaldьqьn mylde çoiu kerek deidj. SSSR Йlь Sovetj çana Qazaq SSR Йlь Sovetj sailauь kezjnde Mixailova sekjldj ygjtcj măqalimder Pavlodar qalasьnda өte kөp вoldь.

* * *

Çaqadan kөterjljp qatarqa qosьlqan ygjtcjler tolьp çatqan tjlekter qoiьp otьr. Olardьn әsjrese, eq negjgj tjlekterj ygjtcjler arasьndaqь çămьstь, olarmen seminar өtkjzudj yzвei çyrgjzjp tărudь săraidь. Olardьn вăl tjlegj zaqdь әrвjr partia йiьmьnьn esjnde вolatьn, әrj sөzsjz orьndaularьna tijstj mjndet.

BK(в)P tarijxьn oqьp yjrenetin kruvçoktar ycin çərdemci materijal

4-TEMAÇIA

Mencevijkter men bolcevijkter stolьjpijn reaksijasьnьң dəvrinde çana bolcevijkterdiң өz aldьna çeke sotsijal-demokratijalьq çumьscь partijasь bolьp qurьluvь (1908-1912 çьldar).

Eldiң revoluvtsijadan kejingi caruvacьlьqь.

ӨNDIRISTI KƏSIP

Revoluvtsijadan kejingi bir nece çьldar өndiristi kəsiptiң toqьrav (zastoj) çьldarь boldь.

1906—1909 çьldar kezindegi өndiristi kəsip depressijasьn mьna tөmendegi məlimetterden kөryvge boladь:

I. Tablijtsa

Resejdegi өndiristi kəsip depressijasь. (1906—1909 çьldar).

Çьldarь	Tas kөmir өndiruv (milljon put esebi men)	Munaj өndiruv (milljon put esebi men)	Cojьn qorьtuv (milljon put esebi men)
1904	1196,0	656,4	180,3
1905	1140,9	455,9	165,8
1906	1331,6	491,3	164,4
1907	1507,6	523,7	172,3
1908	1609,0	528,6	171,7
1909	1590,0	563,3	175,4
1910	1521,9	588,4	185,7

Tek 1910 çьldan bastap qana өndiristi kəsip çandana bastadь: kөmir, metal, munaj өnimi өsip, qant, mata өndiristeri arta bastaqan edi. Cetke astьq cьqaruv kycti өsti.

Resej osь mezgilde өzinin caruvacьlьqь çөninen bir qadam alqa bastь, biraq, Batьs Evropa men salьstьrqanda ol artta qalqan çana cet el kapijtalijsterine təveldi el kyjinde qala berdi. Resejde macijneler, stanoktar өndirilmejtin, olardь kapijtalijster cet elderden əkeletin. Resejde xij mijalьq өndiristi kəsip çoq bolatьn. Mijneraldьq çer өңdejtin өndirisideboloqan çoq.

1905—1907-revolyvtsija çьldarь—Resejge cet elder kapijtalьnьң enyvi bir sьpьra bəseңdedi. Samoderçavijanьn negizderin silkintken revoiyvtsija, cet el kapijtalijsterine Resejge çumsalqan kapijtaldarьnьң daqdьrьn eriksiz ojlattь. Stolьjpijn reaksijasь qoldanьla bastaqan kezde cet el kapijtalь Resejge çanadan aqьl-tegil qujьla bastadь. Orьs samoderçavijasь cet el kapijtalijstik memleketterinin təveldiligine asa kycti ene berdi.

Cet el kapijtalijsteri Resejdiң өz iri өndiristi kəsibinin өrkendemevin kөzdedi, yjitkeni, ol cet eldikterge qolajsьz boldь. Cet el kapijtalijsteri ycin, Resej өndiristik cijki zat, arzan çumьscь kycin kөbirek berip, cet өndirisierinin dajar tavarlarьn satьp alьp turuvь pajdalь edi.

Bizdiң elimizdiң artta qaluvьn

tek qana patsalьq samoderçavija çasaqan çoq, onь men qatar Resejdi çartьlaj kolonijalьq kyjge tysiryvdi kөzdegen aldьnqь qatardaqь kapijtalijstik elder boldь.

Resejde kapijtalijstik iri өndiris orьndarь tez өrkendep otьrsa da, elde usaq tavar өndiryvciler basьm boldь.

2. Taьlijtsa

Savda өndiristi kөsibiniц өndiris orындarь men kredijt mekemelerinin kapijtalь çana cet el kapitalьnьn ylesi.
(Mijllijon som esebi men).

	1908 ç.	1909 ç.	1910 ç.	1911 ç.	1912 ç.
Savda өndiristi kөsibiniц өndiris orьndarь men kredijt mekemelerinin aksijonerlik kapijtalь	2772	2809	2983	3346	3601
Onьn icinde:					
Cet el kapijtalь (% esebi men)	36	36	38	38	41
Bykil өndiristi kөsiptegi cet el kapijtalьnьn ylesi (% esebi men)	27	28	28	29	31

AVьL CARUVACьLЬQЪ

1906 çьlь 9 nojabrde patsanьn ministiri stolьjpijn caruvalardь obcijnadan xuvtorlarqa bөlyv tuvralь zancьqardь. Bul zan bojьnca caruvalar çer qoqambnan cьquvqa erikti boldь. Өzinin ylesine tijgen çerdi çeke mencigine bekitip alьp, onь satalatьn boldь.

Bul zan caruvalardьn bir bөliginkuvlaktar men avqattьraq ortacalardьn nazarьn revolyvtsijadan basqa çaqqa avdaruv maqsatь men cьqarьlqan, edi. Patsa ykimeti pomeccijkterdiц myddesi ycin caruvalardьn burьnqь obcijnasьn buzbaq boldь.

Bul reformadan baj caruvalarkuvlaktar pajda taptь, olar kedejlerdiц çerin arzan baqa men satьp alьp, өzderiniц iri xuvtorlarьn qurdь. Sonь men qatar ykimet kuvlaktarqa — xuvtor quruvcьlarqa en çaqsь çerlerdi cьqarьp beryvge kyctedi.

Çanadan çerge ornalastьruv isin çyrgizyv ycin gybernalьq çana yjezdik çerge ornalastьruvcь komijssijalar qurьldь.

1909 çьlь 38 gybernalьq çana 411 yjezdik osьndaj komijssijalar boldь. Bul isti „ardaqtav" ycin qьlmьs tartuv zanьnьn 1445-statijasьna keц çol berildi. Ol statija bojьnca kimde kim өziniц „zandь pravasьn" çyzege asьruv ycin qandaj bolsьn qarsьlьq istevciler katorgilik çumьs pen çazalandь.

Patsa ykimeti caruvalardь obcijnadan qol yzdiryv ycin caruvalardьn ynin eciryvden çana çazьqsьz caruvalarqa çala çavьp, ykimderdi cьqaruvdan tartьnqan çoq.

Patsa samoderçavijasь bul zandь çyrgize otrьp, kuvlaktik prosьlojkanь kөbejtip, sonь men birge derevnede өzine tirek çasamaq boldь. Sonь men, pomeccijkterdiц myddelerin orьndadь, usaq caruvalardь tonap, kuvlak caruvacьlьqь qurьldь.

Stolьjpijn reformasь caruvalardь çana en birinci ret kedej caruvalardьn azьp-tozdьruvьn tezdetti. Kedejlerdiц bir azь çer ylesin alьp çana alqan çerin satьp, avьl caruvacьlьqьn bir çolata tastav ycin xuvtorlarqa cьqtь. Bul kyjzelgen kedejlerdiц çerin kuvlaktar satьp aldь.

Osь zaц cьqqannan kejingi bir nece çьldьц icinde mijllijonnan asa

kedej caruvalar çerden mylde ajьrьldь.

Stolьjpijndik çer reformasьnьn nətijçesinde xuvtorlarqa 2 mijllijonnan astam caruvacьlьq bəlinip cьqtь.

Obcijnalardьn tarqavьn tolьqraq ьspattajtьn məlimetter:

*3. Tablijtsa**

Obcijnalardьn tarqavь
(Evropalьq Resejdin 48 gyvbernasьnьn məlimetibojьnca)

1911 çьldьn bas kezinde obcijnalьq prav da pajdalanuvqa çer ylesine ije bolqan yjdin çalpь sanь. . . .	10393400
1911 çьldьn 1-maj qarsanьnda ylesindegi çeri öz mencigine bekitilgen yjlerdin sanь	1519662
Çalpь yj sanьna protsenttik qatьnasь	14,6
1911-çьldьn 1-janvarьnda *xuvtorlar me otruvbalarqa* bəlinip cьqqan yjlerdin sanь	244871
Çalpь yj sanьna protsenttik qatьnasь	2,4

Caruvalardьn revolyvtsijacьl sanasьnьn ojana bastaqanьn körip, samoderçavija qonьs avdaruvcьlьqqa keң tyrde çol berdi. Qonьs avdaruvcьlьqtь derevnedegi narazь elementterdi icki Resejdiң ceginen cьqarьp Sibirge, cet ajmaqtarqa qonьs avdaruv arqьlь „kəmeskilep çana agrarlьq məseleni zьjansьzdandьruvdьң“ ədisi esebinde qaraldь. Ortalьqta nequrlьm mьqtь çana „kycti“ mencikti-caruvalardь (kuvlaktardь) qonьstandьrьp ornalastьruv, al Sibir, cet ajmaqtarqa ne qurlьm əlsiz çana narazь caruvalardь ajdap saluv-mine Stolьjpijn çana onьң malaj bolqan tabь (pomeccijkter) diң aram pejli osь bolatьn.

Ykimet məlimeti bojьnca, 1908 çьlь qonьsьnan avdarьlqandardьң tolqьnь 615 mьnqa çetti. Bul kəterilyvdin eң çoqarqьsь boldь, odan soңqь çьldarь qonьsьnan avdarьlqandardьң sanь təmendej berdi, səjtip, 1911 çьlь 189 qa dejin təmendedi.

Patsa ykimeti qonьstan avdaruvcьlьqtan, xuvtorlarqa çerdi tartьp alьp beryvdegiden kem zьjan tartqan çoq. Qonьsьnan avdaruvcьlьq sajasatьnьң oյidaqьdaj bolьp cьqpaqandьqьn burьnqь qonьstarьna çappaj qajta qajtaruvcьlьq faktьlarь tolьq dələdejdi. Qonьsьnan avdarьlqandar barqan çerleri ec qandaj tolьq dajьn bolmaqandьqtan çana basqa da tyrli sebepter men əbden kyjzelgendikten çyz mьңdap cubьrьp kejin qajtьp çattь. 1910 çьlь keri qajtuvcьlardьң sanь 60 protsentke çetti. Qonьsьnan avdaruvcьlьq „tarijxьnan“ cьnьnda „çaman çana çeksurьn bir anegdot“ kelip cьqtь.

6. Tablijtsa

Qonьsьnan avdaruv sajasatьnьң kyjtevi

Çьldarь	Qonьs avdarьlqandardьң sanь (mьn esebi men),	Qonьsьnan avdarьlqandardь keri qajtaruv % ti
1907	427	6
19 8	665	6
1909	619	13
1910	316	36
1911 [1]	183	60

Ykimet qonьstan avdaruv arqьlь „mazasьzdardь“ zorlap ajdap Sibirge çiberyv men Resejdiң icki gyvbernalarьndaqь atmosferanь tyzemekci boldь. Is çyzinde Resejdiң icinde de, Sibirde de (qonьsьnan avdaruv isi çyrgizilgen çerlerdiң qaj qajsьsьnda bolsada) caruvalar buqarasьnьң kyji burьnqьdan da əri nacarlap ketti: çyz mьңdaqan qonьsьnan avdarьlqandar azьp tozdь, çana qonьsьnan avdarьlqandardьң barqan çerlerindegi eski turqьndardьң kyjide nacarladь, öjitkeni, qonьsьnan avdarьlьp kelgenderdi qarsь aluvqa dajьndalmaqan ykimettiң çergilikti cijnovnijkteri qonьsьnan avdarьlьp kelgenderge eski turqьndardьң çerinen çer bəlip beryvden basqa ьlaç tappadь.

*) Təblijtsanьn bir sapьrasь BK(b)P Ortalьq Komijtet ni çanьndaqь Ja. M. Sverdlov atьndaqь propagandijsterdin çoqarqь mektebinin arijx-partijalьq kabijnetinen alьnqan.

[1] 11 aj icindegi məlimetter (Lenin, XVI tomь, 373 betinen qaraңьz).

ÇUMЬSCЬ TABЬNЬN KYJI

Caruvalar вuqarasьn kyjzeltyv men qatar, derevnede qajьrcьlьqtьn kөвejyvi men qatar, kapijtaldьn çumьscь tавьna qarsь cавuvьlь da kycejdi.

Kapijtalijster faвrijkterdi, zavodtardь çavьp, çumьscьlardь kөptep kөcege çumьssьz ajdap tastadь. Samoderçavija вykil eldi polijtsijalьq quldьqtьn mejrimsiz qьspaqьna aldь. Bykil elde karateldi otrədtar men soqьstьq-polevoj sottar qattь ykim çyrgizdi, kapijtalijster stolьjpijndik reçijmge syjene otьrьp, çumьscь tавьn eksploatatsijalavdь kycejte tysti, syjtip өzderinin tавьstarьn вurьnqьdanda arttьrdь.

Lenin „çumьscьlardьn çal aqьlarь çana Resej kapijtalijsterinin pajdasь“ degen arnavlь maqalasьnda—(XVI tom, 94-95 вet)—mьna esepterdi keltiredi. 1908 çьlь çumьscьlardьn вarlьq sanь 2¼ mijllijon adam edi. Sonçama çumьscьlardьn вarlьqьnьn çal aqьlarьnьn suvmmasь çartь mijllijardtan astam boldь. Bir çumьscьnьn ylesine çьlьna 246 somnan keldi.

Lenin вьlaj dep çazdь,—„syjtip, Resejdin eki вytin вir cijrek mijllijon fавrijk-zavod çumьscьlarь 1908 çьlь вar вolqanь orta esep pen, jakij tutas alqanda ajьna çijьrma som 50 tьjьnnan aq çal aqь aldь!

Eger, osь somaqa onьn semijasьn da asьrap saqtavqa tuvra keletinin eske alsaq,-çana вul kvarter men tircilikke qaçet azьq-tyliktin kөzirgi qьmвatcьlьqьnьn ystinde вolьp otьrqandьqьn eske alsaq,-olaj вolsa вul sьjaqtь çal aqьnь qajьrcьlьq çal aqь emes dep atavqa вolmajdь.

Al, endi kapijtalijsterdin tapqan pajdasь qandaj вolqandьqьn вajqap qarajьq. Pajdanь ajьruv ycin өndiristin çalpь suvmmasьnan, jakij вarlьq faвrijkter men zavodtardьn kirgizgen tавьsьnan kapijtalijsterdin вarlьq cьqьndarьn cьqarьp aluv kerek.

Өndiristin çalpь suvmmasь—4½ mijllijard somnan astam (4651 mijllijon som). Kapijtalijsterdin вarlьq cьqьnь—4 mijllijard (4.082 mijllijon som).

Syjtip, kapijtalijsterdin pajdasь çartь mijllijard somnan astam (568,7 mijllijon som).

Orta eseppen вir zavedenijege вul pajda 297 mьn somqa ten. Өr вir çumьscь kapijtalijske çьlьna 252 somnan pajda keltiredi.

Endi, çumьscьlardьn çal aqьsь men kapijtalijstin pajdasьn salqastьrьp вajqajьq. Өr çumьscь orta esep-pen (jakij tutas eseptegende) çьlьna 246 som çal aqь aladь, al kapijtalijske 252 som pajda keltiredi.*

Budan kelip cьqatьn nətijçe sol çumьscь өr kynnin çartьsьnan azьn өzine istejdi de, al, өr kynnin çartьsьnan kөвin—kapijtalijske istejdi. Eger, mьsalь çumьs kyninin mөlcerin orta esep pen 11 saqatqa alatьn вolsaq, onda çumьscь çal aqьnь вar вolqanь 5½ saqatqa qana alatьndьqьn, tipti 5½ saqattan da kemge alatьndьqьn kөremiz. Al, endi qalqan 5½ saqatqa çumьscь ec qandaj çal aqь almaj tekke enвektenedi, çana çartь kyndik çumьscьnьn вarlьq keltirgen вul tavasь kapijtalijsterdin pajdasь вolьp tавьladь“.

Stolьjpijncijnanьn kezinde tircilikke tutьnatьn en dilger azьq-tyliklerinin вaqasь вurьnqь çьldarqa qaraqanda ana qurlьm qьmвattap ketti.

1912 çьldьn ajaqьnda azьq-tyliktin вaqalarь 1896—1906 çьldar men salьstьrqanda tөmendegidej tyrde arttь: qara вijdaj unьnьn вaqasь—27%, qara nannьn вaqasь—37%, grecnevej kruvpanьn вaqasь—22%, 3-sort sьjьr etinin вaqasь—71%, tuzdь ettin вaqasь—46%, kartoftьn вaqasь—28,5% ke dejin arttь.

Kapijtalijster çumьscьlar вuqarasьn toptap çumьstan cьqara вerdi—ctraf saluvdь kycejitti, proletarijattьn taptьq ujьmdarьna qarsь cавuvьl çyrgizdi, professijalьq ujьmdardь çaptь, professijalьq sojuvzdardь tirkemejtin boldь, professija-

---

* Çumьscь çьlьna вarlьqь 498 somdьq вaqalь çana zat çasap cьqaradь.

lьq sojuvzdardьn basqarmalarьnьn mycelerin tutqьndap ajdavqa çiberdi.

7. Tablijtsa

Reaksija çьldarьndaqь çumьscьlar qozqalьsьna qarsь repressijalar

Professijalьq ujьmdarqa qarsь repressijalar

Çьldarь	Çabьlqan profsojuvzdar	Tirkevge alьn baqan profsojuvzdar
1907	159	169
1908	101	127
1909	96	105
1910	88	97

(1911 ç. 18(5) martta cьqqan „Zvezda"nьn 12 nomirindegi 258-259 betin qaranьz.

8. Tablijtsa

Professijalьq sojuvzdardьn mycelerintn sanь

Çьldarь	Mycelerdin sanь (mьn eseві men)
1905-1906	325
1909 çьldьn ajaqь . .	14

1905 çьlqь revolyvtsijanьn çenilip qaluv əserinen çana kycejgen stolьjpijndьq reaksijanьn saldьrьnan 1906 çьldan bastap revolyvtsijalьq qozqalьs tomendep ketti.

Resejdegi stackalar

9. Tablijtsa

Çьldarь	Stackalardьn sanь	Qatnasuvcьlar sanь (mьn eseві men)
1905	13995	2853
1906	6114	1108
1907	3573	740
1908	892	176
1909	340	64
1910	222	47
1911	464	105
1912	Camalap alqanda 1½ mijlijonqa çuvьq (ekonom. çana sajasij)	

Leninnin XVI—tomьnь, 279 betin qaranьz

Bolcevijzmge bajlanьsь bar-av dep seziktengen çumьscьlar men patcalь samoderçavija erekce mejrimsizdik pen kyresti. Samoderçavija revolyvtsijonerlerdin ystinen ajuvandьq azaptar çyrgizdi. 1907 çьldan 1910 çьlqa dejin revolyvtsijaqa qatьnasqandьqtarь ycin 26 mьn ykim cьqarьldь.

Patsa ykimeti qarsьlьqtьn qandajьn bolsada tuncьqtьrьp otьrdь, çumьscьlar men caruvalardь asьp çana atьp eltirdi.

10. Tablijtsa

Çьldarь	Əlim çazasьna cьqarьlqan ykimder
1907	1692
1908	1959
1909	1435
Yc çьldьn icinde . . .	5086

Bolcevijkter partijasь podpolijaqa ketti. Bul qьjьn dəvir bolqan edi, sonda da bolcevijkter çumьscь tabь men tьqьz bajlanьsa otьrьp, buqaranь revolyvtsijanьn çanadan ərlevine dajarladь.

„Əkimet san ret tutqьnqa alьp, əlim çazasьna tartqanьna qaramastan bolcevijkter revolyvtsijalьq kyresti çyrgize berdi. Olar lijstoktardь, gazetterdi, kitapcalardь basьp cьqarьp otьrdь. Bolcevijkter əzderinin revolyvtsijalьq talaptarь tuvralь sol vaqьttaqь qurьlьstь qalq buqarasьnьn çek kəretindigi tuvralь acьq ajtuv ycin memlekettik duvmanьn sajlav çьjьlьstarьn duvmanьn məçilisterin pajdalandь.

Qolqa tyspej çyrgen Lenindi ustav ycin patcanьn polijtsijasьnьn bəri tize bykpej izdedi. Partijanьn talabь bojьnca Vladijmir Ijlijc əveli Fijnlandijaqa ketti, sonan son cet elge Cvejtsarijaqa ketti. Ol sonan

çumьscьlardьn kyresine bascьlьq etip otьrdь.

Leninnin çan qьjar çoldasь çana çərdemcisi—Stalin çoldas Resejde qaldь. Onьn qajnaqan çigeri bolcevijkterge ruvx berip olardь qьjьn çana avьr çumьstan qajьtpajtьn etip otьrdь. 1908 çьlь Stalin taqьda tutqьnqa alьnьp, Sijbijr gyvbernalarьnьn birine ajdavqa çiberildi. Biraq, tyrmeler men çer avdaruv Stalinnin bolat çigerin çasьta almadь. Stalin kelesi çьlь Sijbijrden qacьp cьqьp Bakuvqa qajtьp keldi. Bir çьl ətti. Stalindi qajtadan tutqьnqa aldь, taqь çer avdardь. Ol taqь qacьp ketti. Patca cpijondarь onьn izine tysip çyrip, kecikpej taqь tavьp aldь da, ykimet Stalindi elsiz Narьm ølkesine ajdap çiberdi. Biraq, tabandь revolyvtsijoner mojьmadь. 1912 çьldьn basьnda ol astьrtьn Peterbuvrqa qajtьp keldi.

Lenin cet elde çyrip, Stalin Resejde podpolijada çyrip sotsijalijzm ycin kyrestin ulь isin ilgeri çyrgize berdi, bular çumьscь isi ycin bir tamcь qanь qalqanca ajanbasqa dajьn edi.

Er-bolcevijkter çumьscь tabьna revolyvtsijanьn çeqilis tapqan avьr vaqьtьn basьnan kecirip, revolyvtsijalьq kyreske qajtadan køterilyvine çərdem berdi („SSSR tarijxьnьn bьsqaca kuvrsь“, Redaksijasь profes. A.V. Cestəkovtiki, 139-bet).

★

Əveden cabuvьl çasajtьn duspanqa qarsь tьjldь qorqav

Komэrijg P.Smijrnov

1914 — 1918 çьldardaqь ijmperijalijstik soqьs kezinde birinci ret nemis generaldarь duspannьn terең tьjlьna qarsь өzderinің soqьstьq — əve kycterinің cabuvьlьn ujьmdastьra bastadь. Fransuvzdar men anglijcandar da nemisterge qarsь sol qural men çavap bere bastadь.

Anglijanьң terrijtorijasьn nemis avijatsijasьnьң buzьp byldiryv arqьlь keltirgen zьjanь anglijcandar eseві bojьnca altьn baqasь men 143 mijilijon somdьq boldь. 1446 adam oqqa ucьp өldi, 3499 adam çaralь boldь. Cabuvьlqa çijirek duvcar bolqan Fransijanьң cьqьnь odan əlde nece ese kөp boldь. Adam cьqьnьnьң sanь əsirese, avijatsija icinde xijmijalьq uvlь zattar toltьrьlqan bombьlar men çabdьqtalьna bastalqan kezden bergi çerde kөbejdi. Bul zulьm çaңalьqtь tapqan „abьroj" da nemis „oqьmьstьlarь" boldь.

Əve duspanьna qarsь qorqanuv isin ujьmdastьruvqa çurttьң bərinen burьn anglijcandar çana fransuvzdar cuqьldandь, sodan kejin oqan nemisterde ьlaçsьzdan kirisken bolatьn. Dynije çyzilik soqьstьң ajaq kezinde barlьq memleketterde de əve duspanьna qarsь qorqanuvdьң (PVO)-nьң ajtarlьqtaj kycti sijstemasь qurьldь.

Ijmperijalijstik soqьstan kejin avijatsija texnijkalьq çөninen orasan zor tabьstarqa çetti. Samoletterdiң capcaң çana uzaqqa ucuvcьlьq çaqь kycti өsti, olardьң çyk kөtergictigi arttь çana bombь atuv təsilderi de ondaldь. Osь negizde avijatsijanь urьsqa qoldanuv çөninde tyrli teorijalar tuvdь, ol teorijalardьң icinde duspannьң tьjldarьna cabuvьldav çөnindegi pikirge ylken orьn berilip otьr.

Nemis facijzmi „totalnoj" dep atalьnatьn, jakij çappaj soqьs teorijasьn cьqardь. Bul teorija bojьnca duspandь tolьqь men çeңip cьquv ycin onьң armijasьn qana qurtьp qojmaj, armijanь tuvqьzьp çana tamaqtandьratьn qalqьnda quldav kerek. Qalqqa qarsь eң bastь qural əveden bombь atuv bolьp tabьladь. Bul teorijanьң is çyzinde praktijkalьq qoldanuvьn biz Ijtalija facijziminің Abijssijnijaqa cabuvьldaqan kezinde bajqap kөrdik çana kəzirde ajuvanca acьnqan facijsterdiң avijatsijasь Qьtaj men Ijspanijada bejbit qalalardь mejrimsiz tyrde bombьlap caldardь, əjelderdi çana balalardь qьrьp çatqandьqьnan bajqap kөrip otьrmьz.

Kəzirgi zamannьң avijatsijasь cabuvьldavdьң çana qьjratьp byldiryvdiң mьnadaj quraldarьn qoldana — aladь: samolet pen ucьp çyrip puvlemetten çana zeңberekten oq atuv, tiri nьsanalardь (adamdar men ajuvandar) çojuv ycin bьtьrap atьlatьn çana xijmijalьq bombьlardь, yjlerdi çana tyrli sooruvçenijalardь qьjratьp byldiryv ycin salmaqь 50 den 2 mьn kijlogramqa dejingi Fuvgas bombь-

lardь, aqьrьnda ert bombьlarьn qoldanadь.

Əve duspanьna qarsь qorqav isi çoqarьda kersetilgen cabuvьldav quraldarьnьn barlьqьnada qarsь kenildegidej kyrese alarlьqtaj etip ujьmdastьrьluvqa tijis. Əve duspanьna qarsь tьjidь qorqav isi qandaj —qandaj çyjeli belimderden qurajatьndьqьn bajqap qarajьq.

ƏVENI BAJQAV, QABARLAV ÇANA BAJLANЬS QЬZMETI

Bul qьzmet (qьsqartьlьp ajtqandaVNOS) qorqav pyvnktinen qacьqtьqь 15 ten 40 kijlometr çerge dejin erekce plan bojьnca ornalastьrьlatьn arnavlь qorqav postarьnan çana pyvnkttin ezinde ornalastьrьlatьn negizgi postan quraladь. VNOS tьn postlarь duspannьn samoletterinin kerinyvin bajqajdь çana bul tuvralь pyvnkitti qorqap turqan qorqav quraldarь men adamdardь qabarlajdь.

Duspannьn samoletteri kyndiz qana emes, tynde de cabuvьl çasavь mymkin, olaj bolsa VNOS tьn postarьnьn qьzmeti yzdiksiz boluvqa tijis.

AVIJOZENIJTTIK QORQAV

Avijozenijttik qorqavdьn bastь quralь ijstrebijtel avijatsijasь çana əvelik (zenijttik) nьsanalarqa qarsь atuvqa qolajlanqan artellerija men puvlemetter bolьp tabьladь.

Anglijalьq statijstijke bojьnca 1918 çьldьn ajaqьnda duspannan ər bir atьp tysirilgen samoletke zenijtti artellerijanьn 1500 oqьn atuvqa tuvra kelgen. Çaqsь texnijkasь bar Amerijkanьn ezi duspannьn bir samoletin atьp tysiryvge 605 oq çumsaqan.

Kəzirde bul normalar eskirip qaldь. Mьsalь, 1937 çьlь 20-martta ijspanija respuvblijkacьldarьnьn zenijttik batarejasь Trijxuveke avdanьnda 240 aq snarəd çumsap bylikcilerdin 7 bombь atatьn samoletterin quvьp çiberdi çana bir samoletin atьp tysirdi. 1937 çьlь 25 martta El Pardo-nьn qasьnda basqa bir batareja bylikcilerdin bombь atqьc samoletin barlьqь 91 aq snarəd çumsap atьp tysirdi.

Nemistik, fransuvzdьq çana amerijkalьq məlimetter bojьnca dynije çyzilik soqьs kezinde atьp tysirilgen duspan samoletteriniп 70—75% ke dejingisi ijstrebijtel samoletterimen çojьlqan bolatьn. Əve duspanьna qarsь qorqanuvda ijstrebijteldik — avijatsijanьn manьzь kəzirgi kezde de ete zor bolьp keledi.

Kəzirgi zamannьn avijozenijttik qorqanuv kyci orasan esti. tipti bombь atqьc samoletter tьjldьq obijektilerge kyndiz cabuvьldavqa kebinese batьlь barmajdь. Bombь atqьc samoletter avijozenijttik qorqanuv orьndarьna urь sьjaqtь tynde qana çasьrьnьp kelyvge tьrьsadь. Tyngi cabuvьldarqa qarsь oq atuv ycin artellerija men avijatsijaqa proçektorlar çana dьbьs andьp ustajtьn aspaptar beriledi. Onь men birge ete manьzdь puvnkttarda aerostattardьn kemegi men əve begetterin çasavqa boladь.

ÇERGILIKTI QORQAV

Soqьs majdanьn avijozenijttik qorqav qancama çaqsь ujьmdasqan men de duspan samoletterinin çeke gruvppalarь tьjlqa qaraj aqьp etip ketyvi ər qacanda mymkin. Sondьqtan bir qana avijozenijttik qorqav caralarь çetkiliksiz. **Qalq kep turatьn ər bir puvnktte əve duspanьna qarsь çergilikti qorqav orьndarь ujьmdastьrьluvь qaçet (PVO).**

Çergilikti PVO mindeti mьnalar: PVO-nьn qoldanatьn barlьq caralarьn basqaruv isin ujьmdastьruv; bajqav, qabarlav çana tərtip saqtav qьzmeti; maskijrovka; yvbeçijccelar saluv; medijtsijnalьq — tazalьq çərdemderi; xijmijalьq — cabuvьlqa qarsь saqtanuv; ertke qarsь saqtanuv qalpьna keltiryv çumьstarь; PVO-nьn barlьq qьzmetteri men ujьmdarьn çabdьqtav.

PVO basqarmasь. PVO-nьn çergilikti basqarmasьnьn qьzmeti barlьq azamattardьn belsene çərdemde-

syvimen ökmettiq çergilikti organdarь arqьlь çyzege asьrьluvqa tijis.

Qalqь köp ylken pyvnkttarda PVO-nьq avdandьq nemese kvartaldьq basqarmalarьn taqajьndav qaçet, al, erekce maqьzdь öndiris orьndarьn öz aldьna bölip çana ol çerde PVO basqarmalarьn tolьq tyrde ujьmdastьruv kerek.

PVO-nьq basqarmalarьna eq aldь men qalqtь əve duspanьna qarsь qor qanuvqa əzirlev isi çyktelinedi. PVO basqarmalarьnan çalaq bujrьq, çarlьqtardь çazuv qana emes, onь men qatar ygit çana propaganda isin çyrgizyvde talap etiledi. Əve duspanьnan saqtanuvdьq barlьq caralarьn ər bir azamat çaqsь bilyvge tijisti. Tek sonda qana bul saqtanuvda ojdaqь maqsatqa çetyvge boladь.

Bajqav, qabarlav çana tərtip saqtav qьzmeti. Çoqarьda ajtьlqan VNOS qьzmeti sьrtqь bajqav isin cyrgizedi çana közge tysken əve duspanь çönindegi mälimetterdi negizgi postьqa çetkizip turadь. Onь men birge tönip turqan qavьp tuvraiь ər bir azamattь der kezinde, eskertyvi qaçet. Bul ycin çergilikti bajqav çana qabarlav ujьmь, jakij trevoga sijgnaldarьn beretin ujьm boluv kerek. Onь men birge duspanьq avijatsijasь cabuvьldaqan kezde çördem quraldarьn durьs çana capcaq siltev ycin bombь çarьlqan, qьjrap bylingen çana ört cьqqan çerlerdi bajqap turuv isin çyrgizyv qaçet. Bulda bajqav qьzmetiniq mindetine çatadь. Aqьrьnda, bombь atqьc samoletter cabuvьldaqan kezde tərtip saqtavqa, köcelerde adamdar men macijnalardьn yjmelep çьjnaluvьn boldьrmavqa, yvbeçijcceler-di pajdalanuv tərtibin ornatuvqa,ört komandalarь, sanatorijalьq macijnalarь çana xijmijalьq duspanqa qarsь kyresetin (degazatsijalav) otrədtarь çyrip turuvqa lajьqtalqan negizgi magijstraldardьq avzьnda adam dardьq yjmelep çoldь bögep turьp aluvьn boldьrmavdь əsirese öte nazar salьp bajqav kerek.

Bajqav, qabarlav çana tərtip saqtav postarьnьq kyzet çumьsь tutas bir sotkelik boluvqa tijis.

Bul qьzmetti atqaruvqa eq aldь men mijlijtsija çana ört komandalarь tarьladь. Soqьs kezinde olardь çurttьq özi qamtamasьz etetin postar men kycejtyvdi kerek qьladь.

Maskijrovka. Əve duspanьnan cabuvьl obijektisiniq tysin çasьruv ne bolmasa obijektiniq ornalasьp turqan çeri çöninde duspandь adastьrьp onьq nazarьn basqa çaqqa avdarьp çiberyv maskijrovkanьq mindeti bolьp tabьladь.

Duspannьq tyngi cabuvьldarь men kyresyv ycin çarьq maskijrovkasь dep atalatьn qural qьzmet etedi. Çarьq maskijrovkasь qavьptь pyvnkti mylde qaranqьlav, ol kejde çalqan pyvnkttardь çasap qojatьn boladь.

Germanjialьqtar dvnije çyzindik soqьs kezinde majdannan kejingi çaqqa qaraj qacьqtьqь 200-300 kijlometr çerge dejin mylde qaranqьlьq polasasьn ornattь. Pransuvzdar qaranqьlьq tysiryvdi keq tyrde qoldanuv qana emes, onьq ystine, çarьq tockalarьn ьlajьqtap yjlestire ornalastьruv arqьlь, bir nece çalqan obijekter çasadь, al soqьstьn ajaq ceninde çalqan tyrde tyngi Parijçdь saluvqa kiriristi. Kəzirgi vaqьtta Madrijdte, Barselonda çana ljspanijanьq basqa da qalalarьnda zor uqьrtьlьq pen qaranqьlьq tysiryv isi çyrgizilyvde, munьq özi facijst avijatsijasьnьq əreket qьjmьldarьn öte kycti qьjndatadь.

Əve duspanьnan ylken obijektini kvndiz casьrьp qaluv, ərijne, köpcilik çaqdajda mymkinde emes. Degen men bombь atqьc samoletterdin bombьnь közdep atuvьna kerekti nьsana bolarlьqtaj zattardь çasьruvda aldьn ala cara köryv öte maqьzdь. Bul ycin qalalar catьrlardь tyrli tysti bojavlar men bojavdan avlaq boluvlarь kerek. Öte maqьzdь zdanijalardь (əsirese quvat beretin stansalar men goruvcij sklattarьn) sol tönirektegi çerdiq tysi men yjlestirip bojav qaçet. Kyndiz uratьn bombь atqьc samoletter ьlaçsьz, (4-5 mьq metr) çoqarь bijiktep ucadь, mundajlьq bijiktik bajqav isin qьjьndatadь. Sondьqtan bojavdьq köme-

gi men maskijrovkalavdьn zor maпьzь bar, onь men birge munь çergilikti quraldar men tolьq orьndavqa boladь.

Dynije çyzilik soqьs kezinde nemister orasan zor yvbeçijcce angarlarьn çasadь, ol angarlar men yvbeçijcceler çajdaq catьrlь çer men çer bolьp tystesken jakij ystinen tənirektegi çerdin-dalanьn, çoldardьn cabьndьqtardьn tysi men bojalqan bolatьn. Kөz bojav çaqь tolьq boluv ycin catьrlardьn ystine orьlqan egin bavlarь, butalar, qoldan çasandь aqactar taqь sol sьjaqtьlar ornatьlqan edi. Nemister bul angarlardьn astьnda temir çol vetkalarьn, çaпadan acqan stansalardь, əskerdiп kөp rezeripterin, çaпadan ornatьlьp çatqan qorqav sooruvçenijalarьn taqь sol sьjaqtьlardь çasьlьp otьrdь.

Yvbeçijcceler saluv. Fuvgastьq bombьlardьn apatqa ucьratuvьnan saqtanuv ycin yvbeçijcceler saluv qaçet. 2 tonnalьq bir avijatsija bombьnьп tesip ətyvinen 18 metr çer qabatь, jakij 3 metrge dejin beton qabatь, nemese 2 metrge dejin temir beton qabatь saqtaj aladь. 50 kijlogramdьq bir bombьnьп tesip ətyvinen 5 metr çer qabatь, 1 metrge dejin beton qabatь nemese 80 santijmetrge dejin temir beton qabatь saqtap qaladь. Avijatsijalьq fuvgas bombьlardan saqtanuv yvbeçijccesin saluv isi kөp kyc, qaraçat çana vaqьt kerek qьlatьndьqь osьdan kөrinip tur. Sondьqtan ol yvbeçijcceler bejbitcilik kezdiп өzinde aq salьna beryvge tijis. Avьr yvbeçijccelerde tyrli sooruvçenijalar men kelistirip birge saluvqa da boladь. Mьsalь, Parijç ben Londonda yvbeçijcceler metro tyvnnelderiniп icinen salьnqan; Fransijanьп bir nece qalalarьnda vijno pogrepteri yvbeçijccege qolajlь etip istelgen. Çana yjlerdi salqan kezde olardьп icinen yvbeçijccelerdi de birge saluv əte maпьzdь.

Avьr yvbeçijccelerdi kөptep saluv qьjьn bolqandьqtan ne qurlьm çeпilirek yvbeçijccelerdi keп tyrde saluv isin qoldanuv qaçet, çəne tipti bolmaqan kynde çerdi yпgip istelinetin çəj ypgirlerdi saluv kerek. Mundaj yvbeçijcceler kəlemi çөninde asa ylken bolmavqa tijis, yjtkeni adamdardьn bir çerge yjligip qaluvь əte qavьptь boladь. Onь men qatar bul yvbeçijcceler turqьlьqtь yjlerdi capcaп pajdalana qojarlьqtaj bolьp adam turatьn yjlerge tajav çerden salьnuv qaçet.

Ər tyrli çenil yvbeçijccelerdi saluv isi өzin өzi tolьq aqtaj alatьndьqьn Ijspanijadaqь soqьs təçirijbesi kersetip otьr.

Yvbeçijccelerdi eп aldь men PVO basqarmalarь men ujьmdarь ycin saluv qaçet.

Medijko-sanijtarlьq çərdem. Medijko-sanijtarlьq çərdemine çaralanqandar men gazqa uvlanqandar muqtaç boladь. Sondьqtan, çatqьzьp emdejtin medijko sanijtarlьq pyvnkttarь men birge çyrip emdejtin sanijtarlьq gruvppalarьnьn çedel çərdem kersetyv isin de keп tyrde əristetyv qaçet. Ərbir əndiris orьndarьnda, mekemelerde çana kөp adamdar turatьn çerlerdiп bərinde alqacqь çərdemdi kərsete alatьn medijko-sanijtarlьq postarь kyn burьn dajьn turuvь ətө-mөte qaçet. Bul çөninde bizdiп dərigerlik qьzmetcilerimizdiп aldьnda ucan teпiz çumьstar çatьr.

Xijmijalьq duspanqa qarsь saqtanuv. Adamdar turatьn ərbir pyvnktte duspannьп xijmijalьq cabuvьlьna qarsь arnavlь otrədtarь dajьndalqan boluvqa tijis. Ol otrədtardьn mindeti uvlandьrьlqan yvcəskalardь degazatsijalav (zijansьzdandьruv) bolьp tabьladь.

Munь men qatar barlьq yvbeçijccelerdi xijmijalьq duspanqa qarsь saqtanuvqa ьlajьqtap, jakij gaz ətpestej etip saluv qaçet. Bul çaqdajda yvbeçijccelerdiп keпdigin dəl taqajьndav ətө qaçat, olardьп icindegi ava qanca adamqa çetetindigin dəl eseptev kerek, odan artьq adam yjmelep kirmevi kerek. Ərbir mekemede çana өndirme orьndarьnda aldьn ala dajьndap qojьlqan gaz ətpejtin yjler boluvь qaçet, ol yjlerdiп icinde xijmijalьq cabuvьldar kezinde de çumьstь toqtavsьz çyrgize bererliktej boluvь kerek.

Өrtke qarsь qьzmet. Әve duspanьnьq qalq turqan pyvnkttarqa qarsь cabuvьldavьnьq bir әdisi ert bombьlarьn atuv bolьp tabьladь, ert bombьlarьnьq avьrlьqь 1-10 kijlogramqa dejin boladь. Sondьqtan olardьq tesip өtkictik kyci өte az. Olar tutanqьc zattar men, kөbinese termijt pen toltьrьlqan, termijttiq çanar qьzuvь 3 mьq graduvsqa dejin baradь. Qьzuvьnьq kyctiliginiq arqasьnda ol tysken çerin tez ertke caldьqtьradь. Çanar sostavь suv men өciryvge boj bermejdi, odanda qummenen sona qurlьm tez өciriledi.

Sondьqtan ert pen kyresyv ycin suv men pajdalanuv çaqьn qamtamasьz etyv men birge barlьq çerde әsirese yjlerdiq tөbelerinde çana aqactan salqan qurьlьstardьq tөniregginde qum zapastarь mejlince çetkilitkti boluvь qaçet. Turqan adamdarь az pyvnkttarda, kanalijzatsijasь çoq çerlerde suv aqar, qudьq çana suv irkilip turatьn cuiqьrlar qazьp qojuvdьq zor maqьzь bar.

Ert pen kvresyvdi ert komandьlarь çyrgizedi, biraq munda da olarqa kөmektesyvge әrbir өndiris orьndarьnda çana mekemelerde ert sөndiretin arnavlь komandьlar boluvь qaçat.

Qalpьna keltiryv çumьstarь. Adamdar turatьn әrbir pyvnktte, pyvnkttiq çumьsьn yzdiksiz tvrde qamtamasьz etetin qalpьna keltiryv çumьstarь kvn burьn kөzdelinyvge tijis. Qalpьna keltryv çumьstarьna qьjratьlьp bvldirilgennen pajda bolqan kөcelerdegi yjilgen qulatьndьlardь tazalav eq aldь men çyrip turatьn negizgi magijstrәldardь tazartьp turuv, buzьlqan kөpirler arqьlь çyrvvdi qalpьna keltiryv, yvbeçijccelerdi tyzetyv sьjaqtь ister çatadь. Bul çumьstar ycin aldьn ala plan çasalьnьp, texnijkalьq çana çumьscь kyci men materijaldar dajьndaluvqa tijis.

Çabdьqtav. Әve duspanьna qarsь qorqanuv ycin, çaqsь ujьmdastьrьlqan protijvogaz zapastarь men degazatsijalav qural-sajmandarьnan bastap qurьlьs materijaldarьna dejin ertyrli materijaldar men qural sajmandar kerek boladь. Sondьqtan PVO-nьq әrbir pyvnktinde çana çeke obijekterde çabdьqtaudьq bir kindikke ujьmdasqan apparatь boluvь qaçet.

* * *

Әve duspanьna qarsь qorqanuvdaqь çergilikti caralardьn bizdiq ajtьp өtken qьsqaca obzorь, әve çьrtqьctarьnьn cabuvьlьna qarsь turьp tөtep beryv ycin bejbitcilik vaqьttьq өzinde uqьptap әbden daiьndaluvьmьzdьn qaçet ekendigin kөrsetedi.

Partijamьzdьq Ortalьq Komijteti men Ortalьq Baqьlav Komijssijasьnьn birikken plenuvmьnda 1933 çьlь Stalin çoldas bylaj dedi. „Sovetter Sojuvzь әlsiz, otan qorqavqa әzirligi kem elden otan qorqav çөninde kycti, ajbьndь elge ajnaldь, qandaj kezdej soq ocьjqalarqa bolsa da dajar elge ajnaldь, kәzirgi zamandaqь otan qorqav quraldarьnьn qandaiьn bolsa da kөntep çasai alatьn elge ajnaldь, sьrttan çav tijse өzinin armijasьn sol quraldar men çabdьqtaj alatьn elge ajnaldь.“

Kәzirdin өzinde biz sotsijalijzmdi qurdьq. Sovetter Sojuvzьnьn barlьq qalqtarь bizdin otanьmьzdьq erkin baqьttь cat turmьsьna qol suquvqa әrekettenyvci çavdьq qandajьna bolsa da ajavsьz soqqь beryvge, qandaj caralardь bolsa da orьndai alatьn partijada bar çana partijada çoq bolceviikterdin birlesken ьntьmaqtь ajbьndь blogь bolьp otьr.

Biz kvctimiz, biraq soqьs qavpь tuvralь bir myjnette umьtpavqa tijispiz. Stalin çoldastьq Ivanov çoldasqa bergen өzinin çavabьnda ajtqanьn әr qacanda esimizde saqtavqa tijispiz:

„Kapitaliistik qorcav bolьp turqan kezde soqьs ijnterventsijasьnьq çana restavratsija әreketinin qavьptiligin tek bas buzarlar qana nemese өzderinin duspandьqьn maqtanuv arqьlь byrkegisi keletin çana qalqtь irityvge tьrьsatьn casьrьn duspandar qana beker dej aladь“. Odan kejin Stalin çoldas bizge mьnav qaçet dedi: „Bizdin qьzьl armijanь, Qьzьl Flottь, Qьzьl avijatsijanь,

Osoavijaxijmdi mejlince kycejtip, nьqajtuv kerek. Ec bir „kezdej soq nərse" çana bizdiң sьrtqь çavlardьn ec bir fokuvstarь bizge qamsьzda kijligip qalmavь ycin, soqьs cabuvьlьnьң qavpь bar turqanda, bizdiң barlьq qalqьmьzdь movlijzatsija əzirliginde ustavьmьz kerek..."

Mine, sondьqtanda bizdiң ygitcilerimiz, qaj çerde bolsada bizdiң otanьmьzdьn otan qorqav isin barьnca kycejtyv çəninde ajanbaj istevge tijisti. Ygitci çurtqa əve duspanьnьң cabuvьlьna qarsь qorqanuvdьn asqan zor maңьzьn tysindiryv men birge, bul isti əzinin çergilikti ornьnda ujьmdastьruvqa, praktijkalьq çərdem kərsetyvge, çurttь bul çumsqa qьzьqtьrьp çumьldьruvqa, çergilikti PVO-qa kadrlardь iriktep aluvqa kəmektesyvge, PVXO znackijsterinin san, sapasьn kəvejtyvge tьrьsuvqa, taqьda tolьp çatqan otan qorqav isterine kəmektesyvge tijis. Bizdiң Sovettik otanьmьzdьn qandaj çavьna bolsa da mьqtap soqqь beryvge dajьn bolьp çana ol çavdьn tas-talqanьn cьqaruv ycin ygitci əzinin səzi men de, isi men de qalqьmьzdьn-movlijzatsijalьq əzirligin kynnen-kynge nьqajta beryvge kəmektesyvge tijis.

★

Mazmŭnь

Beti.

QAZAQ SSR ULЬ SOVETI SAJLAVЬNЬN NƏTIJÇESI TUVRALЬ Qazaq SSR Uli Sovetin sajlav çenindegi Ortalьq Sajlav Komijssijasьnьn qabarlandьruvь . . . 1

QK(B)P ORTALЬQ KOMIJTETININ ÇUMЬSЬ TUVRALЬ QK(B)P II SIJEZINE OTCOTTЬ BAJANDAMA, QK(B)P Ortalьq Komijtetinin sekretarь N. A. SKVORTSOV çoldastьn 1938 ç. yjeldin 4 degi bajandamasь 2

Kommuvnijster men partijada çoqtardьn Stalindik blogьnьn tamaca tabьsь . . . 27

Ili Sovetter sailauь kezjndegi ygjtcjlerdjn təçribesjnen 31

BK(B)P TARIJXЬN YJRENETIN KRUÇOKTARDЬN TЬNDAVCЬLARЬNA KƟMEK

BK(B)P tarijxьn oqьp-yjrenetin kruçoktar ycin çərdemci material 35

MOBIJLIJZATSIJALЬQ DAJARLЬQ ÇAQJDAJDA BOLUV KEREK!

Kombrijg P. Smijrnov — Əveden cabuvьl çasajtьn duspanqa qarsь tьjldь qorqav . . 41

REDKOLLEGIJA

Технический редактор Тигин Вл.
Сдано в производство 7/VII-1938 г.
Подписано к печати 16/VIII-1938 г.
Казпартиздат № 236
Казглавлит № 2221

Корректор Шатаков Д.
Объем 3 печ. лист.
Колич. знаков в печ. листе 65.000
Формат бумаги 70X108 1/16
Тираж 4325 экземпляров

Отпечатано в Кн.-журн. тип. НКМП. Алма-Ата. Узбекская, 11. Зак. № 1520

V87310-38